



Ministerie van Buitenlandse Zaken

# Mensenrechtenrapportage 2018

*Inzet en resultaten buitenlands mensenrechtenbeleid*

Mensenrechtenrapportage 2018 | Menschenrechtenrapportage 2018 | Menschenrechtenrapportage 2018 | Menschenrechtenrapportage 2018 | Menschenrechtenrapportage 2018



Paramaribo Ankara Rabat Belgrado Rabat Athene Harare New York Antwerpen Buenos Bogotá Kairo Harare Lagos Managua Quito Hamburg Lagos Colombo Mexico  
slava Lusaka Bangkok Sarajevo Damascus Houston Bonn Ankara Brussel Dar Es Salaam Kobe Sofia Koeala Loempoe Wellington Algiers Ankara Abuja Chicago Muscat Dakar  
StPetersburg Amman Milaan Mexico Teheran Abu Dhabi Frankfurt Am Main Belgrado Toronto Addis Abeba Ankara Sarajevo Port Of Spain Aires Stockholm Amsterdam Abeba  
poli La Paz Kairo Managua Bagdad Los Angeles Kiev Ankara Colombo Warschau Rome Bern Kingston Lissabon Boedapest Boedapest New York Maputo Colombo New York Riyad  
mao La Paz Aviv Kingston Montevideo La Paz Praag Dubai Wenen Cotonou Berlijn La Paz Düsseldorf Kampala Teheran Seoel Montevideo Brasilia Pretoria Ankara Bomay Sofia Toro  
Rome Zagreb Washington Amman Athene La Paz Moskou Algiers Abidjan Paramaribo Maputo Manilla Kinshasa Barcelona Caracas Managua Barcelona Lusaka Antwerpen Sa  
Paulo Bagdad La Paz Parijs Toronto Brussel Berlijn Peking Montevideo Abu Dhabi Tel Aviv Londen Istanboel Almaty Bangkok Helsinki San José Paramaribo Ankara Sao Paulo Pretor  
Bangkok Milaan Bamako Houston Harare Brasilia Kairo Sarajevo Bratislava Windhoek Zagreb Brussel Riyad Moskou Almaty Maputo Karachi Vancouver Santiago De Chile Tunis  
Anagua Teheran Cotonou Tokio Tunis Helsinki Boekarest Hamburg Kopenhagen Stockholm Wellington Melbourne Kopenhagen Rabat Berlijn Antwerpen San José Romel Luxemb  
Sofia Houston Riyad Düsseldorf Amman Accra Praag Karachi Kairo Sarajevo Algiers Ankara Londen Bamako Jakarta Paramaribo Ottawa Montreal Algiers Muscat Windhoek Ri  
Luanda Madrid Vaticaanstad Warschau Brasilia Vancouver Antwerpen Dakar Dar Es Salaam Dubai Tripoli Maputo Dublin Brussel San José Tel Aviv Milaan Boedapest Lusaka Fra  
furt Am Main Melbourne München Athene Düsseldorf Kampala Canberra Bamakolislamabad Sofia Lissabon Bangkok Rome Chicago Algiers Riyadh Yaoundé Riyadh Muscat Ka  
ala Parijs Madrid Belgrado Rabat Sarajevo Praag Kaapstad Melbourne La Paz Tunis Moskou Los Angeles New Delhi Addis Abeba Antwerpen Brussel Washington Lusaka We  
Hong Kong Bogotá Luanda Rabat Tokio Wellington Tokio Moskou Almaty Milaan Hamburg Tel Aviv Montevideo Maputo Algiers Milaan Montevideo Vancouver Ankara Barcelo  
Praag Colombo Warschau Madrid Pretoria Bonn Athenel Istanboel Washington Wellington Khartoem Bonn Lusaka Dublin Shanghai Wenen Jakarta Stockholm San José Manag  
New York Khartoem Addis Abeba Bagdad Brasilia Belgrado Muscat Luanda Santiago De Chile Lusaka Bomay Rabat Bomay Ottawa Bratislava Bagdad Havanna Havanna Berlijn  
ng Kong Milaan Canberra Hamburg Nairobi Praag Islamabad Abu Dhabi Quito Tripoli Washington Dubai Rome Jakarta Lima Londen Stockholm Moskou New York Addis Abeba  
New York Singapore Seoel Hong Kong Frankfurt Am Main Karachi Bratislava Los Angeles Boekarest Athene Singapore Ankara Bratislava Tunis Luxemburg Zagreb Montreal Sofi  
y Santiago De Chile Londen Düsseldorf Athene New York Brussel Jakarta Karachi Luxemburg Nairobi Dar Es Salaam Antwerpen Addis Abeba Rabat Santiago De Chile Hamburg K  
e Yaoundé Addis Abeba Madrid Bangkok Düsseldorf Tel Aviv Parijs Seoel Paramaribo Cotonou La Paz Helsinki Port Of Spain Parijs Kiev Barcelona Accra Zagreb Riyad Los Angeles Ma  
an Dar Es Salaam Oslo Luanda New York Khartoem Boedapest Abu Dhabi Hamburg Sao Paulo Mexico Manilla Bangkok München Buenos Aires Sarajevo Ankara StPetersburg Sha  
hai Bagdad Jakarta Koeala Loempoeer Tunis Oslo Bratislava Montreal Dhaka Kigali Tel Aviv Istanboel Hong Kong Chicago Islamabad Kingston Damascus Tunis Bogotá Kopenha  
n Wenen Caracas Bern Koeala Loempoeer Tokio Dublin Almaty New Delhi Athene Riyad Port Of Spain Bonn Shanghai Riyad Khartoem Zagreb Sofia Lagos Kobe Dublin Quito Londe  
Pretoria Almaty Karachi Ankara Tokio Havanna Bonn Berlijn Buenos Aires Lagos Shanghai Kopenhagen Bagdad Hong Kong Almaty Muscat Abu Dhabi Wenen San José Koeweit W  
en Kiev Parijs Buenos Aires Madrid Koeweit Harare Parijs Moskou Pretoria Tripoli Madrid Damascus Praag Kobe Koeala Loempoeer Kaapstad Luanda Kiev Lusaka Dar Es Salaam B  
ourne Zagreb Parijs Houston Windhoek Paramaribo Bamako Bonn Cotonou Ottawa Jakarta Muscat Colombo Manilla Oslo Nairobi Dubai Sao Paulo Pretoria Maputo Am  
dad New Delhi Lima La Paz Quito Bogotá Bamako Hamburg Algiers Luanda Kingston Riyad Moskou Lagos Managua Buenos Aires Manilla Lima Melbourne Mexico Colombo Can  
arra Abu Dhabi Melbourne Wenen Dar Es Salaam Brasilia Koeweit Parijs Jakarta Istanboel Teheran Khartoem Abuja Parijs Stockholm Toronto New Delhi Quito Seoel Bangkok Wen  
La Paz Paramaribo Boekarest Sarajevo Koeala Loempoeer Boekarest Kingston Algiers Stockholm Los Angeles Dubai Singapore Ankara Amman Canberra Bogotá Parijs La Paz Wen  
Petersburg Paramaribo Ankara Rabat Belgrado Rabat Athene Harare New York Antwerpen Buenos Bogotá Kairo Harare Lagos Managua Quito Hamburg Lagos Colombo Mexico  
atislava Lusaka Bangkok Sarajevo Damascus Houston Bonn Ankara Brussel Dar Es Salaam Kobe Sofia Koeala Loempoe Wellington Algiers Ankara Abuja Chicago Muscat Dakar  
ckholm Kopenhagen Cotonou Buenos Aires Addis Abeba Lissabon Parijs Rabat Düsseldorf Tokio Luxemburg Montevideo Chicago Bagdad Port Of Spain Boekarest Luxemburg Dak  
ar Houston Almaty Dubai Rome Bamako Belgrado Hamburg Rome Dar Es Salaam Sofia Dubai Colombo Rabat Athene Dublin Sydney Kobe Bogotá Praag Ouagadougou Algiers  
ngston StPetersburg Amman Milaan Mexico Teheran Abu Dhabi Frankfurt Am Main Belgrado Toronto Addis Abeba Ankara Sarajevo Port Of Spain Aires Stockholm Amsterdam Ab  
a Tripoli La Paz Kairo Managua Bagdad Los Angeles Kiev Ankara Colombo Warschau Rome Bern Kingston Lissabon Boedapest Boedapest New York Maputo Colombo New York Ri  
d Bamako Tel Aviv Kingston Montevideo La Paz Praag Dubai Wenen Cotonou Berlijn La Paz Düsseldorf Kampala Teheran Seoel Montevideo Brasilia Pretoria Ankara Bomay Sofia T  
ntonio Rome Zagreb Washington Amman Athene La Paz Moskou Algiers Abidjan Paramaribo Maputo Manilla Kinshasa Barcelona Caracas Managua Barcelona Lusaka Antwerpe  
ao Paulo Bagdad La Paz Parijs Toronto Brussel Berlijn Peking Montevideo Abu Dhabi Tel Aviv Londen Istanboel Almaty Bangkok Helsinki San José Paramaribo Ankara Sao Paulo Pr  
is Managua Teheran Cotonou Tokio Tunis Helsinki Boekarest Hamburg Kopenhagen Stockholm Wellington Melbourne Kopenhagen Rabat Berlijn Antwerpen San José Romel Luxe  
mburg Sofia Houston Riyad Düsseldorf Amman Accra Praag Karachi Kairo Sarajevo Algiers Ankara Londen Bamako Jakarta Paramaribo Ottawa Montreal Algiers Muscat Windho  
Riyad Luanda Madrid Vaticaanstad Warschau Brasilia Vancouver Antwerpen Dakar Dar Es Salaam Dubai Tripoli Maputo Dublin Brussel San José Tel Aviv Milaan Boedapest Lusaka  
rankfurt Am Main Melbourne München Athene Düsseldorf Kampala Canberra Bamakolislamabad Sofia Lissabon Bangkok Rome Chicago Algiers Riyadh Yaoundé Riyadh Musca  
ampala Parijs Madrid Belgrado Rabat Sarajevo Praag Kaapstad Melbourne La Paz Tunis Moskou Los Angeles New Delhi Addis Abeba Antwerpen Brussel Washington Lusaka  
en Hong Kong Bogotá Luanda Rabat Tokio Wellington Tokio Moskou Almaty Milaan Hamburg Tel Aviv Montevideo Maputo Algiers Milaan Montevideo Vancouver Ankara Bar  
ona Praag Colombo Warschau Madrid Pretoria Bonn Athenel Istanboel Washington Wellington Khartoem Bonn Lusaka Dublin Shanghai Wenen Jakarta Stockholm San José Ma  
agua New York Khartoem Addis Abeba Bagdad Brasilia Belgrado Muscat Luanda Santiago De Chile Lusaka Bomay Rabat Bomay Ottawa Bratislava Bagdad Havanna Havanna Be  
a New York Singapore Seoel Hong Kong Frankfurt Am Main Karachi Bratislava Los Angeles Boekarest Athene Singapore Ankara Bratislava Tunis Luxemburg Zagreb Montreal Sofi  
ydney Santiago De Chile Londen Düsseldorf Athene New York Brussel Jakarta Karachi Luxemburg Nairobi Dar Es Salaam Antwerpen Addis Abeba Rabat Santiago De Chile Hambu  
kobe Yaoundé Addis Abeba Madrid Bangkok Düsseldorf Tel Aviv Parijs Seoel Paramaribo Cotonou La Paz Helsinki Port Of Spain Parijs Kiev Barcelona Accra Zagreb Riyad Los Ang  
Milaan Dar Es Salaam Oslo Luanda New York Khartoem Boedapest Abu Dhabi Hamburg Sao Paulo Mexico Manilla Bangkok München Buenos Aires Sarajevo Ankara StPetersburg  
hanghai Bagdad Jakarta Koeala Loempoeer Tunis Oslo Bratislava Montreal Dhaka Kigali Tel Aviv Istanboel Hong Kong Chicago Islamabad Kingston Damascus Tunis Bogotá Kop  
hagen Wenen Caracas Bern Koeala Loempoeer Tokio Dublin Almaty New Delhi Athene Riyad Port Of Spain Bonn Shanghai Riyad Khartoem Zagreb Sofia Lagos Kobe Dublin Quito L  
den Pretoria Almaty Karachi Ankara Tokio Havanna Bonn Berlijn Buenos Aires Lagos Shanghai Kopenhagen Bagdad Hong Kong Almaty Muscat Abu Dhabi Wenen San José Koew  
Wenen Kiev Parijs Buenos Aires Madrid Koeweit Harare Parijs Moskou Pretoria Tripoli Madrid Damascus Praag Kobe Koeala Loempoeer Kaapstad Luanda Kiev Lusaka Dar Es Sala  
n Melbourne Zagreb Parijs Houston Windhoek Paramaribo Bamako Bonn Cotonou Ottawa Jakarta Muscat Colombo Manilla Oslo Nairobi Dubai Sao Paulo Pretoria Maputo Am  
an Bagdad New Delhi Lima La Paz Quito Bogotá Bamako Hamburg Algiers Luanda Kingston Riyad Moskou Lagos Managua Buenos Aires Manilla Lima Melbourne Mexico Colom  
Canberra Abu Dhabi Melbourne Wenen Dar Es Salaam Brasilia Koeweit Parijs Jakarta Istanboel Teheran Khartoem Abuja Parijs Stockholm Toronto New Delhi Quito Seoel Bangk  
Wenen La Paz Paramaribo Boekarest Sarajevo Koeala Loempoeer Boekarest Kingston Algiers Stockholm Los Angeles Dubai Singapore Ankara Amman Canberra Bogotá Parijs La  
z Wenen Accra Vaticaanstad Port Of Spain Houston Pretoria La Paz Istanboel Boedapest Hamburg Vancouver Dhaka Dubai Bangkok Ankara Algiers Khartoem Dubai Kobe Brusse  
Mexico StPetersburg Paramaribo Ankara Rabat Belgrado Rabat Athene Harare New York Antwerpen Buenos Bogotá Kairo Harare Lagos Managua Quito Hamburg Lagos Colomb  
Mexico Bratislava Lusaka Bangkok Sarajevo Damascus Houston Bonn Ankara Brussel Dar Es Salaam Kobe Sofia Koeala Loempoe Wellington Algiers Ankara Abuja Chicago Musc  
Dakar Stockholm Kopenhagen Cotonou Buenos Aires Addis Abeba Lissabon Parijs Rabat Düsseldorf Tokio Luxemburg Montevideo Chicago Bagdad Port Of Spain Boekarest Luxe  
burg Dakar Houston Almaty Dubai Rome Bamako Belgrado Hamburg Rome Dar Es Salaam Sofia Dubai Colombo Rabat Athene Dublin Sydney Kobe Bogotá Praag Ouagadougou  
Algiers Kingston StPetersburg Amman Milaan Mexico Teheran Abu Dhabi Frankfurt Am Main Belgrado Toronto Addis Abeba Ankara Sarajevo Port Of Spain Aires Stockholm Amste  
an Abeba Tripoli La Paz Kairo Managua Bagdad Los Angeles Kiev Ankara Colombo Warschau Rome Bern Kingston Lissabon Boedapest Boedapest New York Maputo Colombo Ne  
ork Riyad Bamako Tel Aviv Kingston Montevideo La Paz Praag Dubai Wenen Cotonou Berlijn La Paz Düsseldorf Kampala Teheran Seoel Montevideo Brasilia Pretoria Ankara Bom  
Sofia Toronto Rome Zagreb Washington Amman Athene La Paz Moskou Algiers Abidjan Paramaribo Maputo Manilla Kinshasa Barcelona Caracas Managua Barcelona Lusaka A  
werpen Sao Paulo Bagdad La Paz Parijs Toronto Brussel Berlijn Peking Montevideo Abu Dhabi Tel Aviv Londen Istanboel Almaty Bangkok Helsinki San José Paramaribo Ankara Sao  
ulo Pretoria Bangkok Milaan Bamako Houston Harare Brasilia Kairo Sarajevo Bratislava Windhoek Zagreb Brussel Riyad Moskou Almaty Maputo Karachi Vancouver Santiago  
De Chile Tunis Managua Teheran Cotonou Tokio Tunis Helsinki Boekarest Hamburg Kopenhagen Stockholm Wellington Melbourne Kopenhagen Rabat Berlijn Antwerpen San José  
me Luxemburg Sofia Houston Riyad Düsseldorf Amman Accra Praag Karachi Kairo Sarajevo Algiers Ankara Londen Bamako Jakarta Paramaribo Ottawa Montreal Algiers Musc  
Windhoek Riyad Luanda Madrid Vaticaanstad Warschau Brasilia Vancouver Antwerpen Dakar Dar Es Salaam Dubai Tripoli Maputo Dublin Brussel San José Tel Aviv Milaan Boeda  
st Lusaka Frankfurt Am Main Melbourne München Athene Düsseldorf Kampala Canberra Bamakolislamabad Sofia Lissabon Bangkok Rome Chicago Algiers Riyadh Yaoundé Riy  
th Muscat Kampala Parijs Madrid Belgrado Rabat Sarajevo Praag Kaapstad Melbourne La Paz Tunis Moskou Los Angeles New Delhi Addis Abeba Antwerpen Brussel Washing  
Lusaka Wenen Hong Kong Bogotá Luanda Rabat Tokio Wellington Tokio Moskou Almaty Milaan Hamburg Tel Aviv Montevideo Maputo Algiers Milaan Montevideo Vancouver A  
ara Barcelona Praag Colombo Warschau Madrid Pretoria Bonn Athenel Istanboel Washington Wellington Khartoem Bonn Lusaka Dublin Shanghai Wenen Jakarta Stockholm Sa  
onné Managua New York Khartoem Addis Abeba Bagdad Brasilia Belgrado Muscat Luanda Santiago De Chile Lusaka Bomay Rabat Bomay Ottawa Bratislava Bagdad Havanna Ya  
nna Berlijn Hong Kong Milaan Canberra Hamburg Nairobi Praag Islamabad Abu Dhabi Quito Tripoli Washington Dubai Rome Jakarta Lima Londen Stockholm Moskou New York  
dis Abeba New York Singapore Seoel Hong Kong Frankfurt Am Main Karachi Bratislava Los Angeles Boekarest Athene Singapore Ankara Bratislava Tunis Luxemburg Zagreb Mont  
al Sofia Sydney Santiago De Chile Londen Düsseldorf Athene New York Brussel Jakarta Karachi Lu  
mburg Kobe Yaoundé Addis Abeba Madrid Bangkok Düsseldorf Tel Aviv Parijs Seoel Paramaribo  
nges Milaan Dar Es Salaam Oslo Luanda New York Khartoem Boedapest Abu Dhabi Hamburg  
sburg Shanghai Bagdad Jakarta Koeala Loempoeer Tunis Oslo Bratislava Montreal Dhaka Kigali T

Foto voorzijde: Popular News Journal, Photo - Phone Myint Nyein Chan, 1986 Riyad Lo

Yangon, 16 September 2018

Angara StPet  
s Tunis Bogot

# Voorwoord

Mede namens de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking bied ik u de rapportage aan over de wereldwijde Nederlandse inspanningen en resultaten van het buitenlands mensenrechtenbeleid in 2018.

In 2018 werd stilgestaan bij het 70-jarig bestaan van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM). Het bood een moment om te reflecteren op de sindsdien geboekte vooruitgang. Tegelijkertijd staan de principes die in de Universele Verklaring zijn neergelegd, het hedendaagse mensenrechtensysteem, onder toenemende druk.

De trend is – zo valt al te lezen in gezaghebbende publicaties van *CIVICUS*, *Freedom House*, *World Justice Project* en *Human Rights Watch* – al enkele jaren negatief. Internationale politieke steun voor mensenrechtenprincipes neemt af. Journalisten worden geïntimideerd, bedreigd of zelfs vermoord. Mensenrechtenverdedigers zijn het slachtoffer van intimidatie en geweld. De ruimte voor het maatschappelijk middenveld en onafhankelijke, kritische stemmen wordt kleiner, zelfs hier in Europa. Landen bespioneren hun eigen burgers en technologische innovaties worden soms ingezet voor repressieve doeleinden. Sommige regeringen lijken steeds minder genegen om naar andersdenkenden te luisteren, beschouwen zichzelf boven de wet, en doen mensenrechten – universele rechten – af als een nutteloze luxe, een westerse uitvinding.

Er zijn ook lichtpunten. 142 landen hebben de doodstraf afgeschaft of stelden een moratorium in. Op meer plaatsen dan ooit kun je met de man of vrouw van wie je houdt trouwen, ongeacht of die persoon van hetzelfde geslacht is. De uitreiking van de Nobelprijs aan Jezidi-activiste Nadia Murad en de gynaecoloog Denis Mukwege voor hun werk met slachtoffers van seksueel geweld in Irak en de Democratische Republiek Congo vormde een erkenning van het belang van de bescherming van het recht op vrijheid van religie en geloofsovertuiging en gelijke rechten voor vrouwen en meisjes, pijlers in het Nederlandse mensenrechtenbeleid. Mede dankzij Nederlandse inspanningen werd internationaal vooruitgang geboekt in de bewijsgaring en vervolging van internationale misdrijven. De omwentelingen in Armenië en Ethiopië in 2018 en de vreedzame transitie in Algerije in 2019, tonen aan dat democratische veranderingen mogelijk blijven in landen die lang op autoritaire wijze werden bestuurd.

Deze positieve ontwikkelingen bieden houvast en motivatie om de in 2017 ingezette intensivering van het Nederlandse buitenlands mensenrechtenbeleid door te zetten. Met partners zal Nederland pal staan voor mensenrechten als een onmisbare vereiste voor stabiliteit en een op regels gebaseerde democratische, internationale orde. Waar de mensenrechten worden gerespecteerd, is vrijheid van denken, juridische zekerheid, creativiteit en innovatie en zijn er betere kansen op economische welvaart.

**Stef Blok**

Minister van Buitenlandse Zaken

# Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Inleiding	5
<i>Mensenrechten en de Europese Unie</i>	9
<i>Mensenrechten en het VN-Veiligheidsraadlidmaatschap</i>	11
1 Vrijheid van meningsuiting en internetvrijheid	13
2 Vrijheid van religie en levensovertuiging	19
3 Gelijke rechten voor vrouwen en meisjes	22
4 Mensenrechtenverdedigers en maatschappelijke ruimte	26
5 Gelijke rechten voor LHBTI's	31
6 Bevordering internationale rechtsorde / Strijd tegen straffeloosheid	34
7 Mensenrechten in het beleid voor buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking	37
Financiële bijlages: Overzicht uitgaven per thema	40

# Inleiding

*“Let us all unite to fight injustice and oppression; Let us raise our voices together and say: No to violence, yes to peace, no to slavery, yes to freedom, no to racial discrimination, yes to equality and to human rights for all.”* **Nobelprijs Laureaat, Nadia Murad, Oslo, 10 December 2018**

Deze oproep van Nadia Murad in haar toespraak tijdens de uitreikingsceremonie van de Nobelprijs vervat in een enkele zin de kern van het Nederlandse buitenlands mensenrechtenbeleid. Een beleid dat zich richt op internationale samenwerking om de universaliteit van individuele mensenrechten te bevorderen en de weerbaarheid van samenlevingen te vergroten. Gelijke rechten, vrijheid van meningsuiting en een sterke internationale rechtsorde zijn kernbegrippen in dat beleid. De 70<sup>e</sup> verjaardag van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM) bood een goed moment voor Nederland om deze boodschap met een brede coalitie van partners krachtig uit te dragen.

Het mensenrechtenbeleid en de internationale rechtsorde vormen een hoeksteen van het Nederlands buitenlands beleid, zowel vanuit overtuiging als nationaal belang. Overtuiging omdat universele rechten zoals de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid te mogen zijn wie je bent, ongeacht kleur, religie en seksuele voorkeur, rechten zijn die voor iedereen zouden moeten gelden. Belang omdat Nederland is gediend bij een wereld waarin de internationale rechtsorde en mensenrechten worden gerespecteerd. Respect voor fundamentele rechten is een belangrijke voorwaarde voor stabiliteit die nodig is voor internationale handel, groei en ontwikkeling.

## Een uitdagende context

Een stevig, geëngageerd Nederlands mensenrechtenbeleid is juist nu van belang. Mensenrechten staan mondiaal in toenemende mate onder druk. Toenemende restricties maken het voor maatschappelijke organisaties op veel plaatsen in de wereld alsmar moeilijker hun werk te doen. Mensenrechtenverdedigers en hun naasten worden bedreigd en geïntimideerd. Ook de veiligheid van journalisten is een grote bron van zorg. De moorden op Jamal Khashoggi (Saoedi-Arabië), Daphne Caruana Galizia (Malta) en Ján Kuciak (Slowakije) staan als trieste dieptepunten symbool voor het gevaar dat journalisten lopen in de uitoefening van hun beroep. Deze trend van repressie ondermijnt de bevordering van open, vrije en inclusieve samenlevingen en het respect voor mensenrechten.

Ook is een breed draagvlak voor mensenrechten in multilaterale fora minder vanzelfsprekend. Samenwerking met traditionele partners is niet langer een garantie voor een progressieve benadering van mensenrechten.

Ook binnen de Europese Unie (EU) is eensgezindheid niet altijd een gegeven. Op prioritaire onderwerpen als gelijke rechten voor lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen, transgenders en interseksuele personen (LHBTI's) en seksuele en reproductieve gezondheid en rechten, kon de EU, als gevolg van de opstelling van enkele lidstaten, soms minder vuist maken dan wenselijk. Zoals ook geschetst in de Kamerbrief over de Staat van de Europese Unie (Kamerstuk, 35 078 nr. 1), zijn er binnen de Unie forse vraagstukken rondom rechtsstatelijkheid, democratie en grondrechten. Dit kan de slagkracht van de EU in internationaal verband verminderen.

Tegelijk moeten we ervoor waken niet te veel in negatieve termen te denken. In 2018 konden ook positieve ontwikkelingen worden waargenomen. 1,3 miljard extra mensen leven nu in een land waar homoseksualiteit niet langer strafbaar is, Asia Bibi werd vrijgesproken van blasfemieaanklachten, de moord op Jamal Khashoggi leidde tot wereldwijde druk op Saoedi-Arabië, het lot van de Oeigoeren werd door vele landen (waaronder Nederland) aangekaart, de VN-Mensenrechtenraad richtte een verantwoordingsmechanisme voor Myanmar op, de VN-Veilighedsraad stelde – op Nederlands initiatief – voor het eerst ooit sancties in tegen mensensmokkelaars in Libië en de *Orange the World* campagne onderstreepte de grote steun voor meer internationale daadkracht bij de bestrijding van geweld tegen vrouwen en meisjes. In bredere zin zien we een tegenbeweging, waarbinnen staten en instellingen met een progressieve kijk op het belang van mensenrechten de krachten meer en meer bundelen. In de woorden van de in 2018 aangetreden VN-Hoge Commissaris voor de Mensenrechten, Michelle Bachelet: *“There is a push back on human rights, but also a push back against that push back.”*

## Daarom een krachtig Nederlands beleid

Het bieden van een stevig weerwoord tegen de negatieve trends en bijbehorend narratief en het versterken van de waargenomen positieve ontwikkelingen vergt een onverminderd actief Nederlands buitenlands mensenrechtenbeleid, en benutting van het volledige instrumentarium.

Het kabinet kiest hierbij voor een geïntegreerde aanpak, verankerd in de mensgerichte benadering (human security) van de Geïntegreerde Buitenland- en Veiligheidsstrategie (GBVS) en de mensenrechtenbenadering van de nota Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (BHOS) in samenhang met het geactualiseerd buitenlands mensenrechtenbeleid. Vanwege de belangrijke plaats van mensenrechten in het BHOS-beleid wordt hierop in deze rapportage in een apart hoofdstuk nader ingegaan. Op verzoek van het kabinet stelt de Adviesraad Internationale Vraagstukken momenteel een advies op over de nadere vervlechting van het mensenrechten- en BHOS-beleid, gebaseerd op de *Sustainable Development Goals* (SDG's) van de Agenda 2030 voor Duurzame Ontwikkeling. Naar verwachting wordt dit advies in juli 2019 gepubliceerd.

Tegen de achtergrond van de vele uitdagingen en negatieve ontwikkelingen besloot het kabinet in 2017 het Nederlands buitenlands mensenrechtenbeleid te intensiveren, zowel beleidsmatig als financieel, en daarbij tegelijkertijd de Nederlandse inzet meer te focussen. Het Mensenrechtenfonds werd verhoogd met EUR 36,2 miljoen, waarvan EUR 7,4 miljoen in 2018. Vanaf 2019 komt er jaarlijks EUR 9,6 miljoen extra beschikbaar. Het extra geld wordt deels centraal vanuit Den Haag en deels via de posten besteed. Voor wat betreft het centrale deel is op 1 april 2019 een nieuwe subsidieronde van het Mensenrechtenfonds gestart.

In het kader van de intensivering gaat specifieke aandacht uit naar gelijke rechten van LHBTI's, de positie van journalisten en vrijheid van religie en levensovertuiging, zoals toegelicht in de Kamerbrief over de intensivering van het mensenrechtenbeleid (Kamerstuk 32 735, nr. 227). De zes prioriteiten van het geactualiseerde mensenrechtenbeleid, te weten vrijheid van meningsuiting en internetvrijheid, vrijheid van religie en levensovertuiging, gelijke rechten voor vrouwen en meisjes, mensenrechtenverdedigers, gelijke rechten voor LHBTI's en bevordering internationale rechtsorde / strijd tegen straffeloosheid, blijven leidend voor het Nederlands buitenlands mensenrechtenbeleid. Voorstellen voor de ronde van het op 1 april 2019 gepubliceerde Subsidiebeleidskader Mensenrechtenfonds 2019-2021 moeten binnen deze prioriteiten vallen. De intensivering van het mensenrechtenbeleid krijgt naast de financiële en beleidsmatige aspecten ook vorm door het besluit wereldwijd meer mensen in te zetten op mensenrechten (Kamerstuk 32734, nr. 32 over de uitbreiding en versterking van het Nederlandse netwerk van ambassades, consulaten-generaal en permanente vertegenwoordigingen).

Geografisch gezien ligt de focus op de landen waar de nood het hoogst is en waar Nederland een verschil kan maken. Ook de focus binnen het brede buitenlandbeleid op de regio's rondom Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten, wordt hierin betrokken.

Daarbij wordt gewerkt via multilaterale organisaties en maatschappelijke organisaties. Conform de motie Koopmans/Van Helvert (Kamerstuk 32 735, nr. 217) worden financiële bijdragen aan projecten in OESO-landen beperkt, met dien verstande dat de mensenrechtensituatie en de mate waarin fundamentele rechten en de rechtsstaat onder druk staan, leidend zullen blijven in de keuze financiering toe te kennen.

De Nederlandse inzet werd ook in 2018 gedragen door de betrokkenheid van de kabinetleden. Zowel in bilaterale ontmoetingen als in multilaterale fora en publieke optredens zijn mensenrechten veelvuldig aan bod gekomen. Waar nodig stellen de kabinetleden mensenrechten aan de orde bij derde landen. China is aangesproken op de onderdrukking van de Oeigoeren, Algerije op de positie van Christenen, Rusland op de behandeling van Tsjetsjeense LHBTI, Guatamala op het klimaat van straffeloosheid en Indonesië op de situatie in de provincies Papoea en West-Papoea. Andere voorbeelden zijn de gesprekken die minister-president Rutte voerde met mensenrechtenverdedigers tijdens zijn bezoek aan Colombia, de toespraak van minister Blok ter gelegenheid van de Internationale Dag tegen straffeloosheid van geweld tegen journalisten, de betrokkenheid van minister Kaag bij de campagne over geweld tegen vrouwen (*Orange the World*) en de interventie van minister van Justitie en Veiligheid, Grapperhaus, bij de bijeenkomst van statenpartijen van het Statuut van Rome. Tijdens het inkomende bezoek van de minister van Landbouw van Myanmar op 11 juni 2018 heeft vicepremier Schouten nadrukkelijk aandacht gevraagd voor de situatie van Rohingya en christelijke minderheden in Myanmar.

De 70<sup>e</sup> verjaardag van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM) vormde aanleiding om in 2018 een speciale editie van de Mensenrechtentulp uit te reiken. Voormalig VN-Hoge Commissaris voor de Mensenrechten, Zeid Ra'ad al-Hussein, kreeg de Tulp uitgereikt door minister Blok voor de onafhankelijke en moedige wijze waarop hij zijn mandaat als Hoge Commissaris heeft ingevuld. Tevens ter ere van 70 jaar UVRM opende het voor de gelegenheid blauw verlichte Vredespaleis zijn deuren voor een speciale internationale bijeenkomst met mensenrechtenverdedigers in de hoofdrol. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties organiseerde op 10 december het symposium 'Mensenrechten in het Openbaar Bestuur,' dat werd geopend door minister Ollongren. Minister Ollongren is coördinerend verantwoordelijk voor de mensenrechtensituatie binnen Nederland. Onder haar auspices wordt gewerkt aan het tweede Nationale Actieplan Mensenrechten. De actualisering van het Actieplan draagt bij aan het versterken van de coherentie tussen het buitenlandse en binnenlandse mensenrechtenbeleid.

Bilateraal spelen ook de ambassades vanzelfsprekend een essentiële rol bij de uitvoering van het mensenrechtenbeleid: tweederde van het Mensenrechtenfonds wordt besteed via lokale partners van de ambassades, en voor het eerst werden in 2018 naast de ‘centrale’ Mensenrechtentulp op vijf plaatsen ‘lokale’ mensenrechtentulpen uitgereikt aan mensenrechtenverdedigers. Juist ambassades kunnen in de plaatselijke context goed de haalbaarheid van initiatieven op het terrein van mensenrechten inschatten en de effectiviteit bevorderen.

In het Nederlands bilateraal beleid is ook een belangrijke rol weggelegd voor de Mensenrechtenambassadeur. De ambassadeur is bij uitstek gepositioneerd de zorgen van Nederland te uiten over specifieke mensenrechtensituaties en de mogelijkheden voor samenwerking met andere landen te onderkennen. In 2018 bezocht de Mensenrechtenambassadeur onder andere Israël en de Palestijnse Gebieden, Zuid-Afrika, Hongarije, Griekenland, Cyprus en Malta. Daarnaast nam hij deel aan conferenties over antisemitisme, vrijheid van religie en levensovertuiging, internetvrijheid en veiligheid in de Sahel-regio. De Mensenrechtenambassadeur complementeert en versterkt het werk van bilaterale ambassades en de vertegenwoordigingen bij mensenrechtenfora in New York, Genève, Straatsburg en Wenen.

De multilaterale instellingen waren in 2018 onverminderd cruciaal bij de uitvoering van het mensenrechtenbeleid. Voor wat betreft de VN heeft het Koninkrijk in 2018 het lidmaatschap van de VN-Veiligheidsraad benut om extra aandacht te vragen voor mensenrechten, en benadrukt dat systematische mensenrechtenschendingen behoren tot de grondoorzaken van conflict. Het bevorderen van mensenrechten is naar voren gebracht als een cruciale factor in conflictpreventie. Mede dankzij de Nederlandse inzet kreeg de bestrijding van straffeloosheid een prominenter plek in het werk van de Raad. Daarnaast bleven de VN-Mensenrechtenraad en de Derde Commissie van de Algemene Vergadering van de VN (AVVN) voor Nederland belangrijke fora om resultaten te bereiken op de prioriteitsgebieden. Nederland spant zich in voor de effectiviteit en legitimiteit van deze fora, onder meer door de inbreng van maatschappelijke organisaties te waarborgen en het werk van de Speciale Rapporteurs en onafhankelijke experts actief te ondersteunen.

Om het meest effectief en met de meeste invloed binnen de VN-Mensenrechtenraad te kunnen opereren heeft Nederland zich opnieuw kandidaat gesteld voor het lidmaatschap, voor de periode van 2020 tot en met 2022. Een frequent lidmaatschap van de VN-Mensenrechtenraad past bij het Nederlandse mensenrechtenprofiel en onderstreept het belang van dit forum. Nederland steunt de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten in het bespreekbaar maken

van misstanden. In 2018 spraken zowel minister Blok als minister Kaag met de Hoge Commissaris over de onderlinge samenwerking. In de gesprekken kwam onder meer de Nederlandse inzet om mensenrechten te agenderen in de VN-Veiligheidsraad aan de orde, evenals landendossiers als Myanmar, Jemen en Venezuela, conflictpreventie en de gedeelde agenda op gelijke rechten voor vrouwen en meisjes en LHBTI's. Nederland behoort tot de grootste donoren van het *Office of the High Commissioner of Human Rights* (OHCHR).

De Europese Unie vormde ook in 2018 voor Nederland een essentieel kanaal om de doelstellingen op het terrein van het mensenrechtenbeleid te verwezenlijken. Ondanks interne meningsverschillen, slaagde de EU er toch in om in de VN-Mensenrechtenraad duidelijk stelling te nemen tegen mensenrechtenschendingen en actief bij te dragen aan voor Nederland belangrijke resoluties. Ook de Raad van Europa bood gelegenheid om de Nederlandse mensenrechtenprioriteiten te bevorderen, bijvoorbeeld in de dialoog van het Comité van Ministers met de Mensenrechtencommissaris, Dunja Mijatovic, waarin Nederland onder meer het belang van vrijheid van meningsuiting en de rol van mensenrechtenverdedigers benadrukte. De Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) werd onder meer benut om met gelijkgezinden aandacht te vragen voor de mensenrechtenschendingen in Tsjetsjenië, waaronder die van LHBTI's. De VN-organisatie voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur (UNESCO) bood andermaal een waardevol forum voor de Nederlandse inzet voor persvrijheid en de veiligheid van journalisten. Nederland zal in 2020 het jaarlijkse UNESCO-congres ter ere van de persvrijheid organiseren (referte de motie Ploumen/Sjoerdsma, Kamerstuk 35000 V, nr. 30).

Het is voor Nederland en de EU van belang om bestaande samenwerkingsverbanden - zoals met de Verenigde Staten (VS), Canada en Latijns-Amerikaanse landen - te consolideren, maar ook open te staan voor nieuwe partnerschappen. Nederland is die weg al ingeslagen. Voorbeelden zijn de *Freedom Online Coalition*, de *International Contact Group on Freedom of Religion and Belief* en de *Equal Rights Coalition* (gelijke rechten voor LHBTI's). In aanvulling daarop wordt er ook op ingezet partners in het bedrijfsleven en steden nauwer te betrekken. Alleen door innovatieve, strategische partnerschappen kunnen we het autocratische narratief overstemmen.

Resultaten van de meer gefocuste Nederlandse inzet zijn zichtbaar: Nederland slaagde er in 2018 onder meer in bij te dragen aan de borging van privacy in de bestrijding van online *hate speech*, de capaciteit en het bereik van onafhankelijke media te versterken, de dialoog over gevoelige onderwerpen rondom religie te stimuleren, een leidende rol te hebben in de formulering en aanneming van de VN-resolutie over geweld tegen vrouwen en meisjes,

zichtbaarheid en legitimiteit te geven aan mensenrechtenverdedigers en maatschappelijke organisaties, LHBTI-belangenorganisaties te ondersteunen in hun strijd voor gelijke rechten en onderzoek naar en vervolging van internationale misdaden te bevorderen in onder meer Irak, Jemen, Myanmar en Syrië.

### Leeswijzer

Deze rapportage bevat de belangrijkste inzet en resultaten van het kabinet op het terrein van mensenrechten in het buitenland in 2018. De rapportage heeft een thematische en resultaatgerichte focus en richt zich op de prioriteiten van het Nederlandse buitenlands mensenrechtenbeleid: vrijheid van meningsuiting en internetvrijheid, vrijheid van religie en levensovertuiging, gelijke rechten voor vrouwen en meisjes, mensenrechtenverdedigers, gelijke rechten voor LHBTI's en bevordering internationale rechtsorde / strijd tegen straffeloosheid.

Het werk dat gedaan wordt in de multilaterale organisaties (VN, EU, Raad van Europa, OVSE en internationale hoven en tribunalen) alsmede in de regio's en landen staat in dienst van deze thematische focus. Aansprekende voorbeelden van bi- en multilaterale inspanningen en resultaten zijn vermeld bij de thematische rapportage.

Gezien de bijzondere inzet op mensenrechten in de EU en in de VN-Veiligheidsraad zijn er aparte kaders opgenomen over deze fora. Ten opzichte van de mensenrechtenrapportage 2017 is een hoofdstuk toegevoegd over mensenrechten in het beleid voor buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking, gezien de in de BHOS-nota verankerde mensenrechtenbenadering. Conform de toezegging aan de Tweede Kamer tijdens het Notaoverleg van november 2016 bevat de rapportage een uitgebreid overzicht in de bijlage met de uitgaven aan mensenrechtenprojecten, uitgesplitst naar beleidsprioriteiten en landen. Dit betreft niet alleen het Mensenrechtenfonds, maar ook andere fondsen waaruit mensenrechtenprojecten worden gefinancierd, zowel op de begroting van Buitenlandse Zaken als de begroting van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking.



## Mensenrechten en de Europese Unie

Ook in 2018 vormde de EU een belangrijk forum om het Nederlandse mensenrechtenbeleid vorm te geven. Dankzij de politieke- en mensenrechtendialogen (onder meer met Brazilië, China, Cuba, de Afrikaanse Unie en Iran), de inspanningen van de Speciale Vertegenwoordiger voor Mensenrechten (onder meer met missies naar Myanmar, Zuid-Afrika, Iran) en verklaringen in reactie op specifieke mensenrechtenschendingen (bijvoorbeeld de moord op de journalist Jamal Khashoggi<sup>1</sup> en vrijheid van meningsuiting in Turkije<sup>2</sup>) leverde de EU een belangrijke bijdrage aan het bevorderen van de mensenrechten wereldwijd.

De EU speelde tevens een centrale rol bij de Nederlandse inzet in multilaterale mensenrechtenfora<sup>3</sup>. In deze gremia stelde de EU bijvoorbeeld mensenrechtenschendingen in China (onder meer de onderdrukking van de Oeigoeren en de heropvoedingskampen in Xinjiang), Egypte (vrijheid van meningsuiting, terdoodveroordelingen) en Rusland (politieke gevangenen, mensenrechtensituatie in de illegaal geannexeerde Krim) aan de orde. De EU steunde het belangrijke werk van VN-mandaathouders (Speciale Vertegenwoordigers, onafhankelijke experts) die zich inzetten voor vrijheid van religie en levensovertuiging, gelijke rechten voor LHBTI's, mensenrechtenverdedigers en het tegengaan van represailles, alsook de inzet van onafhankelijke onderzoekscommissies naar mensenrechtenschendingen in onder meer Burundi, Jemen en Myanmar. Nederland was vanzelfsprekend ook op nationale titel actief in deze fora, maar de inzet van de EU werkt onmiskenbaar versterkend.

De Speciale Vertegenwoordiger voor Mensenrechten onderscheidde zich in 2018 met de lancering van het EU *Good Human Rights Stories Initiative* en marge van de ministeriële week van de 73<sup>e</sup> Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (september 2018)<sup>4</sup>. In samenwerking met een brede coalitie van landen wordt de aandacht gevestigd op positieve verhalen, goede voorbeelden en universele waarden, met als doel multilaterale samenwerking en individuele mensenrechten te bevorderen. Het initiatief bevordert zo een positief narratief, dat de wind uit de zeilen neemt van staten en autocratische leiders die individuele mensenrechten naar de achtergrond proberen te drukken. Tijdens de lancering in New York sloten dertien landen zich aan bij dit EU-initiatief. De EU heeft zich ten doel gesteld de alliantie te verbreden, de samenwerking te verdiepen, en zo de impact op het multilaterale mensenrechtendebat te vergroten.

Resultaten op de Nederlandse prioriteiten worden ook behaald via het EU-financiële instrument voor de bevordering van democratie en mensenrechten (EIDHR<sup>5</sup>). EIDHR-programma's zijn gericht op de bevordering van mensenrechten en fundamentele vrijheden in de landen en regio's waar deze onder druk staan, op ondersteuning van het maatschappelijk middenveld, als pijler voor een goed functionerende democratie en op de versterking van de rechtsstaat en democratie. Het totaal beschikbare budget voor de periode 2014-2020 is ruim EUR 1,3 miljard. De doelstellingen sluiten nauw aan bij de prioriteiten in het Nederlandse mensenrechtenbeleid. Zo richt de EU een zeer substantieel deel van de middelen op de rechten van vrouwen en meisjes, mensenrechtenverdedigers, gelijke rechten voor LHBTI's en de strijd tegen straffeloosheid. De EU werkt hierin, evenals Nederland, samen met partners uit het maatschappelijk middenveld. In het kader van EIDHR wordt ook de versterking van het vertrouwen in democratische verkiezingsprocessen bevorderd, bijvoorbeeld door middel van verkiezingswaarnemingsmissies.

Naast financiële steun aan maatschappelijke organisaties die zich inzetten voor mensenrechten, maakt de Europese Unie zich ook sterk voor hun betrokkenheid bij het werk van de VN, OVSE en Raad van Europa, bijvoorbeeld door het recht op spreektijd te verdedigen.

<sup>1</sup> <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/11/17/declaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-european-union-on-the-latest-developments-in-the-khashoggi-case/>

<sup>2</sup> [https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/44042/turkey-freedom-expression-must-be-safeguarded\\_en](https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/44042/turkey-freedom-expression-must-be-safeguarded_en)

<sup>3</sup> Zie ook de jaarlijkse Raadsconclusies over de EU-inzet in VN-mensenrechtenfora: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6339-2019-INIT/nl/pdf>

<sup>4</sup> [https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/51241/good-human-rights-stories-coalition-launched\\_en](https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/51241/good-human-rights-stories-coalition-launched_en)

<sup>5</sup> [https://ec.europa.eu/europeaid/commission-implementing-decision-multi-annual-action-programme-2018-2020-european-instrument\\_en](https://ec.europa.eu/europeaid/commission-implementing-decision-multi-annual-action-programme-2018-2020-european-instrument_en)

De naleving van mensenrechten vormt tevens een belangrijk onderdeel van de EU (handels)akkoorden met derde landen. Om in aanmerking te komen voor preferentiële handelstarieven onder het zogeheten 'Algemeen Preferentieel Stelsel+' (APS+) moeten landen bereid zijn 27 internationale verdragen te ratificeren en implementeren, en zich daarmee te committeren aan de internationaal overeengekomen standaarden op het gebied van mensenrechten en arbeidsomstandigheden. Het vooruitzicht op de zeer gunstige handelsvoorwaarden was in 2018 voor Mexico, Sri Lanka en Pakistan een stimulans om toe treden tot aanvullende mensenrechteninstrumenten.

Ondanks dat de slagvaardigheid soms werd bemoeilijkt door erosie van de rechtsstaat en krimpende ruimte voor het maatschappelijk middenveld in enkele lidstaten, blijft de EU op het internationale toneel een voortrektersrol vervullen. De Nederlandse prioriteiten behoren bovendien tot de EU-focusgebieden, wat het belang van de EU als forum voor de tenuitvoerlegging van het Nederlandse mensenrechtenbeleid onderstreept.

Het is daarbij van belang dat de EU niet wegstapt van de eigen, interne tekortkomingen en dat betrokken lidstaten daarover ook verantwoording moeten afleggen. De EU en de lidstaten kunnen bogen op robuuste instellingen en verdragen als het Europees Hof van Justitie, het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, het Handvest voor de Grondrechten en het Verdrag betreffende Europese Unie, waarin de waarden waarop de Unie berust zijn vervat<sup>6</sup>. De EU kan ook wijzen op de interne mogelijkheden om zelfkritiek te organiseren. De artikel 7-procedures die zijn gestart tegen Hongarije en Polen onderschrijven dit, alsook de actuele discussies over een *peer review* mechanisme voor rechtsstatelijkheid en het leggen van een verbinding tussen de ontvangst van EU-fondsen met het waarborgen van rechtsstatelijkheidsbeginselen. Een ander voorbeeld is het werk van het Agentschap voor de Grondrechten, dat onderzoek doet naar de EU-interne mensenrechtensituatie en niet terugdeinst voor kritische observaties.

### Wereldwijd EU-mensenrechtensanctieregime

Als onderdeel van de inspanningen uitvoering te geven aan de motie Omtzigt c.s. over de Magnitskywet (Kamerstuk 22 112, nr. 2529) zette Nederland zich in 2018 in voor een wereldwijd inzetbaar EU-mensenrechten-sanctieregime. Nederland acht een aanvullend instrument nodig om individuele mensenrechtenschenders wereldwijd aan te kunnen pakken. Daders van ernstige mensenrechtenschendingen die niet gebonden zijn aan landsgrenzen, bijvoorbeeld bij mensenhandel en seksueel geweld, zijn vaak niet te vangen onder de bestaande geografische sanctieregimes van de EU. Het beoogde regime is daarmee complementair aan het bestaande mensenrechteninstrumentarium en vigerende, geografisch afgebakende sanctieregimes.

Nadat in eerste instantie de nadruk lag bij het vergroten van het draagvlak langs bilaterale contacten met lidstaten en EDEO, werd op 20 november 2018 een seminar georganiseerd om in breder verband te spreken over hoe het regime er in de praktijk uit kan zien, met bijzondere aandacht voor de reikwijdte en criteria. Zoals aangegeven in het verslag dat de Kamer toeging (Kamerstuk 32735, nr. 229), is het positieve momentum van het seminar benut om in de Raad van Buitenlandse Zaken steun te krijgen voor een formele start van besprekingen. Op Nederlands initiatief en voorspraak van de EU-Hoge Vertegenwoordiger, Federica Mogherini, zijn de besprekingen begin 2019 van start gegaan in de EU raads werkgroep mensenrechten.

Nederland voert actieve diplomatie, ook bilateraal en op alle niveau's, om dit sanctieregime in de eerste helft van 2019 aangenomen te krijgen. Unanimititeit is hiervoor vereist.

<sup>6</sup> "...eerbied voor de menselijke waardigheid, vrijheid, democratie, gelijkheid, de rechtsstaat en eerbiediging van de mensenrechten, waaronder de rechten van personen die tot minderheden behoren. Deze waarden hebben de lidstaten gemeen in een samenleving die gekenmerkt wordt door pluralisme, nondiscriminatie, verdraagzaamheid, rechtvaardigheid, solidariteit en gelijkheid van vrouwen en mannen."

## Mensenrechten en het VN-Veiligheidsraadlidmaatschap



Minister Blok van Buitenlandse Zaken luidt, als voorzitter van de VN-Veiligheidsraad, de noodklok over de situatie in Syrië.

Rechtvaardigheid en gerechtigheid was één van de drie prioriteiten van het lidmaatschap van het Koninkrijk van de Veiligheidsraad in 2018. De inzet van het Koninkrijk zorgde voor meer aandacht voor mensenrechtenschendingen als oorzaak en indicator van een bedreiging van vrede en veiligheid, de verantwoordingsplicht van daders van schendingen en het horen van vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld. Het Koninkrijk besteedde hieraan aandacht in de eigen interventies en bracht deze aspecten waar mogelijk ook in bij de besluitvorming van de Raad. Hierbij is samenwerking gezocht met de andere Europese landen, inclusief de per 1 januari 2019 toetredende EU-lidstaten (Duitsland en België), die de inzet op agendering van mensenrechten in de VN-Veiligheidsraad zullen continueren<sup>8</sup>.

### Landensituaties

Het Koninkrijk heeft gelobbyd voor het realiseren van de reis van de VN-Veiligheidsraad naar Myanmar en Bangladesh, waardoor de Rohingya-crisis nadrukkelijker aandacht heeft gekregen binnen de VN-Veiligheidsraad. Het gaf steun aan de briefing in de VN-Veiligheidsraad door de voorzitter van de Fact Finding Mission Myanmar, georganiseerd door het Verenigd Koninkrijk, ondanks weerstand van met name China.

Ook bij de onderhandelingen over teksten gewijd aan de situatie in Jemen heeft de Koninkrijksdelegatie de mensenrechtenbenadering steeds behartigd; in de Voorzitterschapsverklaring van 15 maart 2018 kon het belang van het bestrijden van straffeloosheid worden vastgelegd<sup>9</sup>. Voor wat betreft Irak was er Nederlandse steun voor het beter mogelijk maken van bewijsverzameling die moet leiden tot berechting van ISIS-terroristen.

Toen de beoogde Syrië-briefing van Hoge Commissaris voor de Mensenrechten, Zeid Ra'ad Al- Hussein, in de VN-Veiligheidsraad door Rusland met een procedurele stemming werd verhinderd, organiseerde de Nederlandse delegatie op zeer korte termijn een informele sessie met dezelfde inhoud, zodat de briefing inhoudelijk alsnog kon plaatsvinden.

<sup>7</sup> <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2018/03/27/voorzitter-nederland-luidt-noodklok-syrie-in-vn-veiligheidsraad>

<sup>8</sup> Een algemene evaluatie van het lidmaatschapsjaar 2018 is te vinden in een kamerbrief van 15 februari 2019: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/02/15/kamerbrief-over-koninkrijk-der-nederlanden-als-lid-van-de-vn-veiligheidsraad-2018>

<sup>9</sup> <https://www.un.org/press/en/2018/sc13250.doc.htm>

Op andere landendossiers zijn er op meerdere momenten specifieke zittingen gewijd aan de mensenrechtensituatie. Dit lukte in 2018 onder meer voor wat betreft Iran. Door het ontbreken van de vereiste steun kwam de jaarlijkse zitting over de mensenrechtensituatie in Noord-Korea in december 2018 echter niet tot stand. Het Koninkrijk heeft ook de situatie van specifieke personen opgebracht, zoals de Palestijnse minderjarige Ahed Tamimi en de vermoorde Libische activiste Sulwa Bugaghis.

*Inzet op prioritaire thema's*

Het bestrijden van seksueel geweld in conflictsituaties is geconcretiseerd door het opnemen van een expliciet criterium in de sanctieregimes voor Zuid-Soedan en Libië. Daarnaast heeft het Koninkrijk een informele *Arria*-sessie georganiseerd over dit thema, komt er een training voor sanctie-experts en wordt er, ook met Nederlandse steun, een aan seksueel geweld gewijd addendum toegevoegd aan het Sanctie Handboek van de VN. Veel aandacht kreeg het succesvolle Nederlandse initiatief om mensenhandelaren die actief zijn in Libië te onderwerpen aan VN-sancties als een reisverbod en het bevriezen van hun goederen.

Op Nederlands initiatief heeft de Raad een Voorzittersverklaring over Vredesoperaties aanvaard (S/PRST/2018/10), waarin de Raad het belang bevestigde “van het verzekeren van het naleven van internationaal oorlogsrecht en de mensenrechten, waarbij een einde komt aan straffeloosheid voor schendingen en de verantwoordingsplicht wordt verzekerd.”

Het Koninkrijk heeft, in samenwerking met Ivoorkust, bewerkstelligd dat – unaniem – een resolutie is aangenomen over “het versterken van steun aan politie, justitie en correctiefaciliteiten binnen vredesoperaties en bijzondere missies” (S/RES/2447). De resolutie biedt een permanente basis om te werken aan de bevordering van mensenrechten en de rechtsstaat in het land waarvoor het mandaat geldt.

In de Nederlandse resolutie over Conflict en Honger (S/RES/2407) werden Staten opgeroepen een onderzoek in te stellen naar het gebruik van uithongering als oorlogswapen (in alle gewapende conflicten), daders ter verantwoording te roepen en aandacht te besteden aan klachten van de slachtoffers.

Het Koninkrijk bepleitte de aanpak van verantwoordingsplicht in concrete landensituaties als Colombia, Irak, Jemen, Libië, Myanmar, Syrië en in een aantal thematische debatten. Zo heeft minister Blok, toen hij op 27 maart 2018 een debat over Syrië voorzat in de Raad, benadrukt dat degenen die zich schuldig hebben gemaakt aan misdaden, waaronder ISIS en Al Qaida, zich bewust moeten zijn dat zij gevolgd en geïdentificeerd worden, dat er dossiers over hen worden aangelegd, opdat zij uiteindelijk ter verantwoording zullen worden geroepen.

De Nederlandse inzet stuitte meer dan eens op verzet. Van dichtbij kon worden waargenomen dat er regelmatig weerstand is tegen het expliciet opbrengen van mensenrechten, en niet alleen bij de grote mogendheden Rusland en China. Tegen deze achtergrond nemen de bovengenoemde resultaten die tijdens het lidmaatschap van de VN-Veiligheidsraad werden geboekt aan belang toe.

# 1 Vrijheid van meningsuiting en internetvrijheid

Vrijheid van meningsuiting, zowel offline als online, is een voorwaarde voor een sterke democratie en een vrije samenleving. Journalisten spelen een cruciale rol in het verspreiden van informatie en het beschermen van het vrije woord, hun veiligheid is daarom essentieel. De vrijheid van meningsuiting wordt in een samenleving onder meer beschermd door vrije toegang tot informatie, onafhankelijke en pluriforme media en vrijheid van censuur. Het kabinet besloot in 2018 daarom de inzet op het behoud en de bevordering van de vrijheid van meningsuiting te intensiveren, met bijzondere aandacht voor het beschermen van (Nederlandse) journalisten in het buitenland conform de motie Sjoerdsma (Kamerstuk 34775 V, nr. 26). Met de bescherming van vrijheid van meningsuiting en internetvrijheid draagt Nederland bij aan meerdere van de 17 SDG's, in het bijzonder SDG 16, het doel dat onder andere toegang tot informatie en bescherming van fundamentele vrijheden beoogt.

## 1.1 Vrijheid van meningsuiting

Zowel vrijheid van meningsuiting als persvrijheid staan wereldwijd onder druk. Al dertien jaar op rij neemt de ruimte voor een vrije pers af<sup>10</sup>. Deze afnemende vrijheid zien we niet alleen in landen waar repressieve regimes aan de macht zijn, maar in toenemende mate ook dichterbij huis, in westerse landen. Ernstige schendingen nemen toe, zoals de moord op journalist Jamal Khashoggi, de gevangenneming van twee onderzoeksjournalisten in Myanmar en de tientallen journalisten die in Turkije vastzitten.

### Resultaten

#### *Bilateraal*

Nederland heeft zich in bilaterale contacten en via ambassades ingezet voor de bevordering van vrijheid van meningsuiting. Zo was minister Blok op 2 november in



Minister Blok tijdens zijn speech op Free Press Live 2018. © Ebbes fotografie

<sup>10</sup> [https://freedomhouse.org/sites/default/files/Feb2019\\_FH\\_FITW\\_2019\\_Report\\_ForWeb-compressed.pdf](https://freedomhouse.org/sites/default/files/Feb2019_FH_FITW_2019_Report_ForWeb-compressed.pdf)

Den Haag keynote spreker op de Internationale Dag tegen straffeloosheid van geweld tegen journalisten. De minister benadrukte het belang van persvrijheid voor vrije samenlevingen en noemde journalistiek de zuurstof voor elke democratie.

De Nederlandse Mensenrechtenambassadeur heeft in zijn bezoeken vrijheid van meningsuiting opgebracht waar nodig en mogelijk. Zo sprak hij in Hongarije met journalisten om meer te horen over de situatie van Hongaarse journalisten en over de pluriformiteit van het Hongaarse mediaveld. In Malta sprak hij met de Maltese overheid en met journalisten over de moord op Daphne Caruana Galizia, waarin hij het belang benadrukte van onafhankelijk juridisch onderzoek en persvrijheid.

Bilateraal waren ambassades ook actief op het thema: zo vroeg de ambassade in Caracas aandacht voor mensenrechten in Venezuela, met specifieke aandacht voor persvrijheid via de *World Press Photo* tentoonstelling. Ook waren Nederlandse vertegenwoordigers aanwezig bij de rechtszittingen in het proces tegen twee gearresteerde Reuters-journalisten in Myanmar, Wa Lone en Kyaw Soe Oo. De journalisten deden op het moment van hun arrestatie onderzoek naar een massagraf in de deelstaat Rhakine. De ambassade bracht een kritische verklaring uit in reactie op de veroordeling tot 7 jaar gevangenisstraf, die in Nederlandse optiek haaks staat op persvrijheid en het recht op informatie<sup>11</sup>. De Nederlandse vertegenwoordiging bij de VN in Genève organiseerde in samenwerking met OHCHR een prijsvraag voor de beste, op een van de 30 artikelen van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens geïnspireerde cartoon.

#### *Free Press Unlimited*

Nederland werkt in een strategisch partnerschap samen met de Nederlandse organisatie Free Press Unlimited (FPU). Op initiatief van FPU riepen honderden mannen, werkzaam in de media, uit veertien verschillende landen op internationale vrouwendag op tot gelijke rechten en kansen voor vrouwen in de media. In veel landen is er nog steeds sprake van ongelijkheid in de posities die mannen en vrouwen bekleden binnen de media en in de manier waarop zij worden geportretteerd door media. Zo gaven in het kader van de campagne *Men4Women* mannen in Mali middels een online videocampagne gehoor aan de oproep tot solidariteit met hun vrouwelijke collega's, gingen honderden mannen de straat op in Nepal om op te komen voor hun vrouwelijke collega's en maakten zeventien lokale radiostations in Bangladesh een speciale uitzending over genderongelijkheid in Bangladesh.

In 2018 startte FPU met het project *Safety for Media Professionals*, dat journalisten met veiligheidsmaatregelen in staat wil stellen hun beroep zonder gevaar te beoefenen. Veiligheid is een basisbehoefte voor onafhankelijke pers. Zonder fysieke veiligheid en bescherming kunnen journalisten hun cruciale taak om objectieve en onpartijdige informatie te brengen niet uitoefenen. Binnen dit project werd ook een fonds opgericht waaruit journalisten juridische bijstand kunnen ontvangen, bijvoorbeeld voor proces- en advocaatkosten. Zo zijn (freelance) journalisten beter weerbaar wanneer zij misstanden aan het licht brengen. Binnen het project is speciale aandacht voor de veiligheid van vrouwelijke journalisten. Ook Nederlandse journalisten kunnen, wanneer zij in het buitenland werken, aanspraak maken op ondersteuning vanuit dit programma<sup>12</sup>.

#### *RNW Media*

Een andere partner waarmee Nederland nauw samenwerkt is RNW Media. RNW Media bouwt digitale gemeenschappen van jonge mensen ten behoeve van sociale verandering. Via de projecten *Love Matters* en *Citizen's Voice* versterken lokale teams van RNW Media in het Midden-Oosten en Noord-Afrika, sub-Sahara Afrika en China de stemmen van jongeren en bieden ze een alternatieve en veilige online ruimte met betrouwbare informatie, ruimte voor dialoog en verschillende perspectieven rondom thema's als mensenrechten, seksuele en reproductieve gezondheid en rechten (SRGR), democratie en goed bestuur. Het online bereik van de multimediale platforms groeide significant in 2018 naar 508 miljoen views, een toename van 11 procent ten opzichte van 2017.

Ook werkt Nederland samen met *Article 19* en *International Freedom of Expression Exchange* (IFEX), twee maatschappelijke organisaties die zich richten op internationale beleidsbeïnvloeding, onder meer bij UNESCO en in de VN-Mensenrechtenraad. *Article 19* ontwikkelde met behulp van Nederlandse financiering het platform *Reporting Attacks on Expression*. Dit platform helpt organisaties bevindingen over schendingen van vrijheid van meningsuiting in te dienen bij de VN (bijv. Speciale Rapporteurs) en andere internationale organisaties. Het platform richt zich specifiek op aanvallen tegen journalisten en de media. Ook IFEX heeft zich internationaal ingezet voor de bescherming van journalisten. IFEX adviseerde VN-lidstaten over de VN-Mensenrechtenraadresolutie 39/6, gericht op het voorkomen van misdaden tegen journalisten. Daarnaast moedigde IFEX meerdere VN-lidstaten met succes aan zich als co-sponsor aan deze resolutie te verbinden. De inzet van IFEX sloot nauw aan bij de Nederlandse inspanningen voor een sterke resolutietekst.

<sup>11</sup> <https://www.facebook.com/NLEmbassyMyanmar/photos/a.857467180938829/2141334375885430/?type=3&theater>

<sup>12</sup> De intensivering van de samenwerking met FPU geeft uitvoering aan motie Sjoerdsma (Kamerstuk 34775 V, nr. 26).



Men4Women-mars, maart 2018 in Dhaka, Bangladesh. © BNNRC and SACMID

## Multilateraal

### UNESCO

In multilateraal verband is UNESCO een belangrijke partner in de strijd tegen straffeloosheid van geweld tegen journalisten, het bevorderen van vrijheid van meningsuiting en de toegang tot informatie. UNESCO financiert via het *International Program for the Development of Communication* projecten op het gebied van mediaontwikkeling, veiligheid van journalisten, toegang tot informatie en genderongelijkheid in de media. In 2018 is met Nederlandse steun een project gestart gericht op monitoring en rapportage over de veiligheid van journalisten en de toegang tot informatie. De bevindingen dragen bij aan de vooruitgang op SDG 16.10 (publieke toegang tot informatie en beschermen van fundamentele vrijheden).

### OVSE

In 2018 is de *Group of Friends for the Safety of Journalists* opgericht door de OVSE. Het doel van de groep is om het onderwerp van veiligheid van journalisten hoog op de agenda te houden bij de OVSE. De groep doet dit onder meer door het bewustzijn van staten te vergroten over hun eigen verantwoordelijkheid in het creëren van een veilige en omgeving voor journalisten en andere spelers in het medialandschap. Sinds de oprichting organiseerde de groep twee evenementen,

werden twee gezamenlijke verklaringen afgegeven<sup>13</sup> en speelde de groep een belangrijke rol in de totstandkoming en aanneming van het besluit tijdens de jaarlijkse ministeriële bijeenkomst over de veiligheid van journalisten<sup>14</sup>.

## Voorbeelden

In 2018 heeft FPU met het fonds *Reporters Respond* in totaal 107 journalisten geholpen. Dit fonds is in 2011 door FPU met Nederlandse steun opgericht en voorziet in snelle, kleinschalige financiële bijstand aan journalisten in nood. Een voorbeeld is hulp die door FPU, op voorspraak van de Nederlandse ambassade, werd gegeven aan een journalist die Jemen moest ontvluchten, nadat hij had bericht over vermeende misdaden gepleegd door de Saoedische overheid. *Reporters Respond* heeft bijgedragen aan tijdelijke, veilige opvang van de journalist en stelde hem in staat zijn belangrijke werk te hervatten. De Nederlandse ambassade en FPU hebben intensief samengewerkt om in de eerste behoeften van de journalist te voorzien.

<sup>13</sup> <https://osce.usmission.gov/on-the-launch-of-an-informal-group-of-friends-on-safety-of-journalists-within-the-osce/en-2>  
<https://osce.usmission.gov/on-the-international-day-to-end-impunity-for-crimes-against-journalists/>

<sup>14</sup> <https://www.osce.org/chairmanship/406538?download=true>

De Nederlandse ambassade in Yangon heeft een lokale mensenrechtentulp uitgereikt aan Maung Saungkha en zijn organisatie *Athan*. Saungkha richt zich met *Athan* op het bevorderen van vrijheid van meningsuiting en persvrijheid in Myanmar door middel van trainingen en demonstraties, maar ook door te lobbyen voor wetswijzigingen. Met het prijzengeld heeft *Athan* in verschillende delen van het land workshops gehouden, met als doel mensen bewust te maken van het belang van vrijheid van meningsuiting.

Het mediaprogramma in Bujumbura ondersteunt het voortbestaan van de Burundese mediasector. In 2018 bereikten de partners (*Radio La Benevolencija*, RNW Media en FPU), ondanks een gecompliceerde politieke context met zeer weinig ruimte voor de media, naar schatting 50% van de bevolking met hun uitzendingen. Hierdoor konden



burgers dagelijks informatie en analyses ontvangen over de situatie in Burundi. Radioprogramma's over *hate speech* bereikten zelfs 56% procent van de Burundese volwassenen. Het programma heeft ten minste 40 journalisten opgeleid in verschillende aspecten van journalistiek. Van deze journalisten zijn er in 2018 ongeveer 200 reportages gepubliceerd door 16 verschillende media.

Medio 2018 stelde Sina Weibo (een van de meest populaire sociale media platforms van China) een verbod in op LHBTI-onderwerpen. Meer dan 100 accounts en 56.000 berichten werden verwijderd. Samen met enkele lokale partnerorganisaties lanceerde het SRGR-platform van RNW Media Love Matters China de hashtag #LOVEISLOVE om tegen het besluit te protesteren. De hashtag genereerde in korte tijd 4,4 miljoen *pageviews* en 27.000 *engagements*. Na een weekend van massaal online protest, hief Sina Weibo het verbod op LHBTI-onderwerpen op.

## 1.2 Internetvrijheid

Nederland hecht aan het open, vrij en veilige internet. Het beschermen en bevorderen van mensenrechten online is verankerd binnen het Nederlandse mensenrechtenbeleid en het internationale cyberbeleid (Kamerstuk 26643, nr. 447). Uitgangspunt van het beleid is dat Nederland veiligheid en vrijheid niet als tegengestelde, maar als fundamenteel complementaire belangen beschouwt. De universele rechten van de mens gelden zowel offline als online, met bijzondere nadruk op vrijheid van meningsuiting, vrije informatievergaring, privacy en bescherming van persoonsgegevens.

Helaas groeit de neiging en capaciteit van statelijke actoren om het digitale domein – zowel qua infrastructuur als de inhoud – te controleren. Overheden gaan in toenemende mate over tot het hacken van accounts van mensenrechtenverdedigers en passen geavanceerde intimidatie en censuur toe. Ook is er sprake van een groeiende praktijk waarbij staten het internet offline halen en doelbewust desinformatie verspreiden, of juist de

bestrijding van desinformatie aanwenden om censuur toe te passen en de privacy te schenden<sup>15</sup>.

### Resultaten

#### *Bilateraal*

Het belang van een open, vrij en veilig internet is door Nederland in bilateraal en multilateraal verband frequent onder de aandacht gebracht. Daarmee bestendigde Nederland zijn internationale voortrekkersrol op het gebied van internetvrijheid.

De Mensenrechtenambassadeur sprak in meerdere panels bij de jaarlijkse conferentie *RightsCon* in mei 2018 in Toronto en ook de Nederlandse Cyber-Gezant sprak bij de conferentie van de *Freedom Online Coalition* in november 2018 te Berlijn. Bij *RightsCon* werd – inmiddels traditiegetrouw – ook gesproken met bedrijven zoals Facebook en Google over de wijze waarop zij respect voor mensenrechten inbedden in hun bedrijfsactiviteit.

<sup>15</sup> <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/freedom-net-2018>





Mensenrechtenambassadeur neemt deel aan panel over hate speech online bij RightsCon in Toronto

Tevens heeft Nederland bijgedragen aan actuele discussies over mensenrechten online tijdens de conferentie *Accountability in a Digital Age*<sup>16</sup> in Den Haag (mei 2018) en het *Internet Governance Forum*<sup>17</sup> in Parijs (november 2018). Tijdens de internationale conferenties *RightsCon* (mei 2018, Canada) en het *Internet Freedom Festival* (maart 2018, Spanje) werden de laatste inzichten en bedreigingen besproken met veiligheidsspecialisten, maatschappelijke organisaties en andere donoren met als doel de Nederlandse inspanningen toegespitst te houden op de behoeften in dit snel veranderende veld.

In deze fora agendaert Nederland actief de digitale veiligheid van mensenrechtenverdedigers. Verschillende belanghebbenden bevestigen regelmatig dat deze publieke rol van Nederland hen kracht geeft om te blijven strijden voor respect voor mensenrechten online.

In 2018 is het thema online desinformatie hoog op de politieke agenda komen te staan in Nederland, de EU en internationaal. Online desinformatie kan een reële dreiging zijn voor het vertrouwen in de overheid en democratische processen. Het adresseren van deze dreiging vereist een afgewogen reactie vanuit de overheid om geen inbreuk te maken op vrijheid van meningsuiting en persvrijheid. Nederland heeft zich in 2018 ingespannen om dit uitgangspunt voor het voetlicht te brengen binnen de EU en daarbuiten.

<sup>16</sup> <https://iqada.org/summit/>

<sup>17</sup> <https://www.intgovforum.org/multilingual/>

## Multilateraal

### *Freedom Online Coalition*

Als oprichter en lid van de *Friends of the Chair* hecht Nederland sterk aan een krachtige en actieve *Freedom Online Coalition* (FOC), een thematisch samenwerkingsverband van 30 landen. Maatschappelijke organisaties en individuele activisten zochten in 2018 steeds vaker toenadering tot de FOC, om samen te werken in de strijd voor internetvrijheid.

De FOC heeft in 2018 een verklaring over internetcensuur aangenomen. Nederland pleitte succesvol voor de opname van een definitie van internetcensuur, om misbruik van de terminologie uit de verklaring te voorkomen. Deze verklaring wordt sindsdien benut als referentiepunt bij het opstellen van nieuwe resoluties in multilateraal verband.

Samen met zeven andere landen van de FOC steunt Nederland sinds 2012 het *Digital Defenders Partnership* (DDP). DDP verstrekt kleine bedragen en begeleidingstrajecten voor mensen en organisaties in digitale nood. Met name de trajecten waarbij mensenrechtenorganisaties een jaar worden begeleid door een zogenoemde *digital security fellow* hebben duurzame impact. De zogenoemde digitale *champions* die DDP opleidt, beïnvloeden hun eigen organisatie en organisaties in de betreffende regio. DDP constateerde dat in 2018 het type organisatie dat aanklopt voor hulp steeds gevarieerder wordt, vermoedelijk doordat mensenrechtenverdedigers in toenemende mate online werken. Om de digitale veiligheid van mensenrechtenverdedigers te versterken ondersteunt Nederland ook de 24/7-helpline van *Access Now*.

### VN-Mensenrechtenraad

In 2018 kwam de VN-Mensenrechtenraadresolutie over internet en mensenrechten onder vuur te liggen, met name China en Egypte. Uiteindelijk werd de resolutie alsnog met consensus aangenomen, mede dankzij de gezamenlijke inzet van Nederland, de FOC en *Access Now*. Hiervoor waren soms concessies nodig, zoals het opnemen van bewoordingen over het misbruik van het internet door terroristen, waarvan Nederland wil dat dit wordt geadresseerd in VN-gremia over terrorismebestrijding. Uiteindelijk bleef de tekst van acceptabel niveau, waarin het uitgangspunt dat mensenrechten online van toepassing zijn en beschermd moeten worden behouden bleef<sup>18</sup>.

Nederland heeft ook bijgedragen aan versterking van de privacy-resolutie in de VN, die ingaat op de rol van inlichtingendiensten en bedrijven<sup>19</sup>. Naast een actieve rol bij de onderhandelingen heeft Nederland als één van de weinige landen een verklaring uitgesproken bij de expert-workshop over dit thema in Genève in maart 2018. Nederland benadrukte dat de internationaal vastgelegde randvoorwaarden voor inbreuk op privacy gerespecteerd moeten worden in het cyberdomein.

### Europese Unie

In EU-verband heeft Nederland zich in 2018 hard gemaakt voor het respecteren van fundamentele vrijheden in de praktijk van de rechtshandhaving. In het geval van de richtlijn over het uitwisselen van digitaal bewijs in strafzaken heeft Nederland zich als enige lidstaat in de Raad tegen het wetsvoorstel uitgesproken, omdat de fundamentele vrijheden onvoldoende werden gewaarborgd<sup>20</sup>.

### Raad van Europa

In 2018 heeft Nederland het wijzigingsprotocol van het gegevensbeschermingsverdrag van de Raad van Europa ondertekend<sup>21</sup>. Nederlandse en Europese bedrijven hebben hier baat bij, omdat dit protocol gegevensuitwisseling tussen de ondertekenaars vergemakkelijkt, zonder afbreuk te doen aan fundamentele rechten. Omdat ook landen buiten de Raad van Europa partij zijn bij het verdrag en dus partij kunnen worden bij het protocol, hebben deze bepalingen een veel bredere werking dan alleen op Europees niveau.

## Voorbeelden

Een van de organisaties die het DDP in 2018 ondersteunde is de Yemeni Organization for Development and Exchange Technology (YODET). De organisatie had ernstig last van de internet *shutdowns* in het land. Maatschappelijke organisaties, activisten en journalisten zijn voor hun belangrijke werk afhankelijk van gratis en open internet. Het DDP voorzag de technische centra van de organisatie in twee steden via een satellietverbinding van een gratis en beveiligde internetinfrastructuur. Daarnaast ondersteunde DDP de oprichting van tijdelijke mobiele satellietcentra in twee districten. Deze gebieden werden gekozen omdat hier maatschappelijke organisaties werken die noodhulp bieden aan ontheemden en waar mensen verbleven vanwege gewapende confrontaties. YODET biedt nu zelf digitale veiligheidstraining aan mensenrechtenverdedigers, activisten en journalisten met specifieke aandacht voor het risico dat ze lopen bij de vele controleposten in het land.

De ambassade in Beiroet, Libanon, steunde in 2018 het project *Internet Community in Action*, gericht op een breder bewustzijn van het belang van internetvrijheid, met name bij jongeren. Het project omvat ook steun voor lobbyactiviteiten voor betere wetgeving en beleid ter bescherming van internetgebruikers en hun privacy. In 2018



Digitale veiligheidstraining door het Digital Defenders Partnership

kon dankzij het project voor het eerst in de MENA-regio een *Internet Governance Forum* worden georganiseerd, waar onder meer een open discussie plaatsvond over schendingen van vrijheid van meningsuiting en privacy als gevolg van de bestrijding van cybercriminaliteit. Dankzij de activiteiten binnen het project is een duurzaam netwerk tot stand gebracht waarbinnen beleidsmakers, tech-bedrijven, wetenschappers en maatschappelijke organisaties kennis en ervaring uitwisselen over internet governance.

<sup>18</sup> [http://ap.ohchr.org/documents/E/HRC/resolutions/A\\_HRC\\_RES\\_7\\_36.pdf](http://ap.ohchr.org/documents/E/HRC/resolutions/A_HRC_RES_7_36.pdf)

<sup>19</sup> <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/LTD/G18/064/53/PDF/G1806453.pdf?OpenElement>

<sup>20</sup> Zie artikelen NRC 'Nederland ligt dwars' en FT.

<sup>21</sup> <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/108>

## 2 Vrijheid van religie en levensovertuiging

Nederland blijft zich inspannen voor de vrijheid van religie en levensovertuiging en intensificeert deze inzet in de komende jaren conform de moties Voordewind c.s. (Kamerstukken 33694, nr. 13 en 34775 V, nr. 29). Nederland maakt daarbij geen onderscheid tussen religieuze groeperingen. Het is aan elk individu om een theïstische, non-theïstische of atheïstische levensovertuiging te hebben, om van geloof te kunnen veranderen of om niet te geloven.

Daarnaast bevordert Nederland de scheiding tussen kerk en staat en verzet Nederland zich tegen het inperken van fundamentele rechten en vrijheden, bijvoorbeeld die van vrouwen, kinderen of LHBTI's, met een beroep op religieuze of traditionele waarden. Hierbij wordt gebruik gemaakt van bilaterale contacten, multilaterale fora en samengewerkt met maatschappelijke organisaties.

Vervolg om religieuze redenen blijft onze aandacht verdienen, of het nu de situatie van christenen in het Midden-Oosten, moslims in Myanmar, Baha'i, Jehova's Getuigen of ongelovigen betreft. 71 landen hebben nog wetgeving die blasfemie op een of andere wijze strafbaar stelt en tenminste 23 landen hanteren wetgeving die afvalligheid strafbaar stelt (USCIRF, dec. 2018).

Naar aanleiding van de motie Van Helvert c.s. is in 2018 besloten een voltijds Speciaal Gezant voor vrijheid van religie en levensovertuiging te benoemen. Het streven is dat de Gezant in de zomer van 2019 aantreedt, waarna deze zich zal inzetten voor de verankering van religie in het buitenlands beleid<sup>22</sup>.

In het notaoverleg Mensenrechtenbeleid op 5 november 2018 kwam de vraag op of de intensivering op het gebied van vrijheid van religie en levensovertuiging beperkt was tot de nieuwe projecten die Nederlandse ambassades op dit terrein waren gestart in 2018 voor EUR 2,5 miljoen, zoals benoemd in de Kamerbrief over de intensivering van het mensenrechtenbeleid (Kamerstuk 32, nr. 735-227).

De intensivering op deze prioriteit is breder, met onder meer meerjarige financiële steun aan de ngo *Freedom House* voor *Protecting Belief: a Rapid Response Fund for Religious Freedom* en de nieuwe ronde van het Mensenrechtenfonds, waarin EUR 6 miljoen beschikbaar is voor vrijheid van religie en levensovertuiging.

### Resultaten

#### Bilateraal

Minister Blok heeft tijdens zijn bezoek aan Irak bij zijn gesprekspartners, waaronder Premier Abdel Mehdi, minister Al Hakim en Koerdisch premier Barzani, aandacht gevraagd voor de situatie van kwetsbare minderheden, inclusief religieuze groepen waaronder christenen.

De Mensenrechtenambassadeur heeft de situatie van diverse religieuze groepen, evenals niet-gelovigen, in het Midden-Oosten opgebracht tijdens zijn bezoek aan Israël en de Palestijnse Gebieden. Tijdens dit bezoek was de Mensenrechtenambassadeur tevens aanwezig bij de 6<sup>th</sup> *International Conference of the Global Forum for Combating Antisemitism* in Jeruzalem en nam hij deel aan de conferentie over de slachtoffers van etnisch en religieus geweld in het Midden-Oosten. Doel van de conferentie was bijdragen aan het behoud van het confessionele, culturele en etnische erfgoed in het Midden-Oosten.

Ook de inzet van de ambassades draagt bij aan het bespreekbaar maken van het onderwerp. De ambassadeur in Libanon heeft bijvoorbeeld uitgebreid gesproken met de Moefti van Tripoli (Libanon) over religieuze minderheden in het land en over gelijke rechten voor LHBTI's. Nederlandse ambassades boden ook een (veilige) ontmoetingsplaats om de in veel landen gevoelige discussie aan te gaan over vrijheid van religie en levensovertuiging. Zo bood de ambassade in Jakarta een platform voor een brede discussie over islam en democratie. Na afloop van het evenement kwamen er veel verzoeken voor een voortzetting van de discussie.

De Nederlandse ambassade in Turkije heeft zich vorig jaar ingezet voor de door de Turkse overheid geconfisqueerde Aramese kerken en kerkbezettingen. Deze kwestie is inmiddels opgelost en de Aramees christelijke gemeen-

<sup>22</sup> 35 000V, nr. 26, motie Van Helvert c.s. d.d. 20 november 2018 over een Speciaal Gezant voor vrijheid van godsdienst en levensovertuiging.

schap in Turkije heeft de kerken en bezittingen teruggekregen.

#### *Multilateraal*

De multilaterale kanalen blijven eveneens van grote waarde. Het EU-richtsnoer over vrijheid van religie en levensovertuiging vormt een belangrijk referentiepunt voor het Nederlandse beleid. Nederland dringt erop aan dat het richtsnoer actief wordt benut en dat de kennis erover bij EU-delegaties wordt vergroot. Dit gebeurde onder meer door de Mensenrechtenambassadeur tijdens een conferentie over de EU-inzet op dit terrein in januari 2018. Aan deze conferentie namen sleutelspelers deel zoals de Speciale EU-Gezant voor vrijheid van religie en levensovertuiging, Ján Figel en de Speciaal Rapporteur van de Verenigde Naties voor vrijheid van religie en levensovertuiging, Ahmed Shaheed.

Nederland steunt de mandaten van beide Gezanten volmondig. Zo sprak Nederland zich in EU-verband conform de motie Van Helvert c.s. uit voor een verlenging en versterking van het mandaat van de Speciale Gezant van de EU (Kamerstuk 35000, nr. V26). VN-rapporteur Dr. Shaheed vindt Nederland nadrukkelijk aan zijn zijde wanneer hij benadrukt dat de strijd tegen terrorisme geen excuus mag zijn om het recht op vrijheid van religie en geloofsovertuiging in te perken. De VN-rapporteur legt tevens terecht de relatie met vrijheid van meningsuiting. Als het recht op vrijheid van religie en levensovertuiging met voeten wordt getreden, is er evenmin sprake van vrijheid van meningsuiting. In bilaterale gesprekken en multilaterale fora draagt Nederland ook uit dat strafbaarstelling van kritiek op een religie niet strookt met het recht op vrijheid van meningsuiting. Tegelijkertijd Nederland spreekt zich evenzeer uit als die kritiek doorslaat naar discriminatie of haatzaaiing. Binnen deze kaders geeft het kabinet ook uitvoering aan de moties Van Roon over islamkritiek als onderdeel van de vrijheid van meningsuiting (Kamerstuk 32735, nr. 225) en de motie Buitengeweg c.s. over stellingname tegen antisemitische uitlatingen (Kamerstuk 32735, nr. 219).

Een voorbeeld van de positieve uitwerking van het werk van VN-rapporteur Shaheed was de instelling van een tijdspad door de autoriteiten van Oezbekistan om vrijheid van religie en levensovertuiging in het land te bevorderen, volgend op zijn bezoek aan het land. Tijdens de dialoog met de rapporteur in de VN-Mensenrechtenraad in maart 2018 heeft Nederland aandacht gevraagd voor zowel de situatie van christenen als moslims, maar ook de Baha'i en niet-gelovigen.

In de OVSE had Nederland een voortrekkersrol in het uitdragen van de EU-positie over vrijheid van religie en levensovertuiging. Zo nam Nederland in 2018 het voortouw bij het opstellen van de EU-verklaringen tijdens de *Human Dimension Implementation Meeting* en de aan vrijheid van religie en levensovertuiging gerelateerde verklaringen tijdens de wekelijkse Permanente Raad. Ook had Nederland een adviserende rol richting de EU tijdens de onderhandelingen over het *Human Dimension Freedom of Religion*-besluit in de aanloop naar de Ministeriële Raad van de OVSE in Milaan (december 2018).

Mede op Nederlands initiatief breidde de *International Contact Group on Freedom of Religion and Belief* in 2018 de activiteiten uit. De contactgroep, een informeel orgaan, opgericht om de samenwerking te verbeteren tussen gelijkgezinde regeringen, komt behalve in New York en Genève nu ook lokaal bijeen. Nederland nam deel aan bijeenkomsten in onder meer Indonesië, Myanmar en Vietnam. De contactgroep stelt zich tot doel de vrijheid van religie en levensovertuiging te beschermen en bevorderen, door het onderwerp bespreekbaar te maken, ervaringen uit te wisselen en wederzijds begrip te creëren.

## Voorbeelden

In Georgië werkt de ambassade via het Mensenrechtenfonds nauw samen met een Georgische partner aan een serie video's ter bevordering van vrijheid van religie en levensovertuiging met daarbij ook aandacht voor gelovige LHBTI's. De ambassade in Georgië zette ook zijn samenwerking voort met de *Eurasia Partnership Foundation – Armenia* (EPF). De EPF betrok religieuze, maatschappelijke organisaties bij een succesvolle campagne om de Armeense autoriteiten te overtuigen een wetsvoorstel in te trekken dat gewetensvrijheid en handelingsvrijheid van religieuze organisaties zou hebben ingeperkt. De discussie over de wet is voortgezet, maar nu met inachtneming van internationale standaarden, zoals de aanbevelingen van de OVSE en de Venetië Commissie van de Raad van Europa.

Het project, *“Towards sustainable reform: promoting freedom of religion or belief (FoRB) in Armenia,”* ondersteunt de implementatie van aanbevelingen van de OVSE en de Venetië Commissie van de Raad van Europa omtrent een nieuw wetsvoorstel in Armenië over gewetensvrijheid en religieuze organisaties.

Nederland heeft als lid van de VN-Veiligheidsraad deelgenomen aan een bijeenkomst over 'Religieuze leiders voor een veilige wereld' en tijdens de interventie specifiek zorgen uitgesproken over de situatie van christelijke minderheden en LHBTI's.

Nederland heeft op hoogambtelijk niveau deelgenomen aan de eerste ministeriële conferentie over vrijheid van religie en levensovertuiging in Washington in juli 2018. De conferentie bood de mogelijkheid de situatie van religieuze groepen, inclusief christenen en moslims, evenals de situatie van ongelovigen onder de aandacht te brengen. Nederland bracht samen met Canada en Zweden als enige de positie van LHBTI's ter sprake<sup>23</sup>.

<sup>23</sup> <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/diplomatieke-verklaringen/2018/09/10/verklaring-andre-haspels-over-ministeriele-bijeenkomst-ter-bevordering-vrijheid-van-religie-en-geloof>

# 3 Gelijke rechten voor vrouwen en meisjes

Gelijke rechten en kansen voor alle vrouwen en meisjes is een prioriteit van het Nederlandse mensenrechtenbeleid. Gendergelijkheid vormt de basis voor een eerlijke, vreedzame en welvarende wereld. Dit komt ook tot uiting in de Agenda 2030 voor Duurzame Ontwikkeling, waarbinnen SDG 5 – gendergelijkheid en empowerment voor alle vrouwen en meisjes – wordt onderkend als voorwaarde voor het behalen van de SDG's.

De Nederlandse inzet richt zich in het bijzonder op het versterken van vrouwelijk leiderschap, politieke participatie, economische zelfredzaamheid, het bestrijden van geweld tegen vrouwen en meisjes, hun bescherming in conflictsituaties en het vergroten van de rol van vrouwen in conflictpreventie en vredesprocessen.

Nog steeds hebben vrouwen en meisjes overal ter wereld te maken met discriminatie en geweld. Wereldwijd komt één op de drie vrouwen in haar leven in aanraking met fysiek of seksueel geweld. Ook zijn vrouwen en meisjes sterk ondervertegenwoordigd in de politiek en vaak economisch kwetsbaar.

## Resultaten

### Bilateraal

#### *Orange the World*

Nederland gaf ook in 2018 gehoor aan de oproep van *UN-Women* om geweld tegen vrouwen en meisjes een halt toe te roepen door zich aan te sluiten bij de internationale campagne *Orange the World (16 Days of Activism)*. Dit jaar bood het thema *MeToo* ruimte voor de verhalen van slachtoffers van geweld en straalde de campagne een sterk signaal van steun uit aan diegenen die zich inzetten om geweld tegen vrouwen te stoppen. In Nederland werden zestien dagen lang dertien publieke gebouwen, inclusief het Binnenhof, in de voor de campagne kenmerkende kleur oranje verlicht<sup>24</sup>.



Aftrap van de *Orange the World*-campagne door minister Kaag en burgemeester Krikke.

Ook Nederlandse ambassades en consulaten grepen *Orange the World* aan om aandacht te vragen voor geweld tegen vrouwen wereldwijd. Zo werden de ambassades in Harare, Madrid, Rome en Beijing oranje verlicht en werden er in samenwerking met belangrijke stakeholders paneldiscussies georganiseerd in onder andere Thailand, Oeganda en Canada.

#### *Funding Leadership and Opportunities for Women*

Via verschillende programma's ondersteunt Nederland maatschappelijke organisaties die zich inzetten voor gelijke rechten voor vrouwen en meisjes. Zo beheert Nederland het *Funding Leadership and Opportunities for Women (FLOW)* programma dat zich richt op het versterken van vrouwelijk politiek leiderschap, het bevorderen van de economische participatie van vrouwen en het tegengaan van geweld tegen vrouwen. In dit kader werden in 2018 in Ghana, Rwanda, Bangladesh en Pakistan ruim 13.500 vrouwen getraind op het gebied van leiderschap. 31 procent van deze groep is inmiddels actief in een bestuurlijke functie en 83 procent gaf aan meer zelfvertrouwen te hebben om deel te nemen aan het lokale bestuur.

#### *Leading from the South*

Een ander programma dat Nederland financiert is het *Leading from the South (LFS)* programma. In 2018 onder-

<sup>24</sup> <https://www.ad.nl/den-haag/binnenhof-kleurt-oranje-voor-hearmetoo-a66b8a81/>

steunde LfS 122 vrouwenorganisaties in 67 landen. LfS helpt vrouwenrechtenorganisaties bij het opschalen van hun strategieën voor politieke, sociale en economische zelfredzaamheid van vrouwen. Met LfS-financiering is de Argentijnse katholieke organisatie *Católicas por el Derecho a Decidir* bijvoorbeeld campagnes gestart voor wetgeving rondom veilige abortus in Argentinië. Hoewel de Argentijnse senaat in 2018 tegen een nieuwe wet voor veilige abortus stemde, heeft de campagne er wel voor gezorgd dat het onderwerp weer op de politieke agenda is komen te staan.

#### Nationaal Actieplan-fonds

Nederland financiert daarnaast via het Nationaal Actieplan (NAP)-fonds acht Nederlandse consortia die met lokale organisaties op het thema vrouwen, vrede, veiligheid samenwerken in Afghanistan, Colombia, de Democratische Republiek Congo, Irak, Libië, Syrië, Jemen en Zuid-Soedan.



Minister Kaag zit bijeenkomst VN-Veiligheidsraad voor over Afghanistan, met meerderheid landen vertegenwoordigd door vrouwen.

## Multilateraal

### Verenigde Naties

Een belangrijk resultaat in 2018 vormde de aanname, met consensus, van de tweejaarlijkse Nederlands-Franse AVVN-resolutie over geweld tegen vrouwen. De samenwerking met gelijkgezinde landen en strategische partners uit het maatschappelijk middenveld vormde daarin een onmisbare schakel. Het was bovendien voor het eerst dat een resolutie seksueel grensoverschrijdend gedrag als vorm van geweld tegen vrouwen en meisjes erkende. De resolutie roept landen tevens op om structurele en onderliggende oorzaken aan te pakken ter voorkoming van seksueel grensoverschrijdend gedrag op de werkvloer en in publieke ruimten.

De 62<sup>e</sup> bijeenkomst van de *Commission on the Status of Women* (CSW) in maart stond in het teken van gendergelijkheid en *empowerment* van vrouwen en meisjes op het platteland. Lidstaten van de VN namen, meer dan in voorgaande jaren, mensenrechten als uitgangspunt, waardoor de mensenrechtenbenadering voor het eerst duidelijk verankerd werd in de *Agreed Conclusions* van de CSW. Mede dankzij de constructieve inzet van de EU, met Nederland als een van actiefste lidstaten, bevatten de aangenomen conclusies sterke teksten op het gebied van vrouwelijke mensenrechtenverdedigers, landrechten voor vrouwen en toegang tot economische middelen en natuurlijke hulpbronnen voor vrouwen en meisjes.

Met resoluties over discriminatie en geweld tegen vrouwen en meisjes en vrouwelijke genitale verminking, stond de VN-Mensenrechtenraadzitting in juni 2018 nadrukkelijk in het teken van gender. Mede namens de EU voerde Nederland de onderhandelingen over een resolutie inzake geweld tegen vrouwen. Hierdoor was Nederland goed gepositioneerd om sterke taal in de resolutie te krijgen over online geweld tegen vrouwen en meisjes. Nederland verbond zich voorts als co-sponsor aan de resolutie over discriminatie tegen vrouwen, de sterkste resolutie over dit onderwerp tot nu toe. Zo wordt er voor het eerst gesproken over een begrip als 'lichamelijke autonomie.'

Tijdens de sessie in september nam de VN-Mensenrechtenraad met actieve steun van Nederland en partner-ngo's een resolutie aan over moedersterfte en –morbiditeit en mensenrechten. De resolutie roept staten op hun verantwoordelijkheid te nemen ten aanzien van de schrijnende situatie van vrouwen en meisjes in humanitaire crises en vestigt de aandacht op onderliggende oorzaken, zoals patriarchale waardesystemen.

In 2018 heeft het Koninkrijk ook het lidmaatschap van de VN-Veiligheidsraad aangegrepen om zich binnen het thema vrouwen, vrede en veiligheid hard te maken voor gelijke rechten voor vrouwen en meisjes. De noodzaak voor de versterking van de rol van vrouwen in conflictpreventie en –beslechting werd consequent uitgedragen in interventies en onderhandelingen. Mede dankzij de proactieve opstelling van Nederland werd ook een groot aantal vrouwelijke vertegenwoordigers uit het maatschappelijk middenveld uitgenodigd om de Raad te brieven. Dit werd mede mogelijk gemaakt door een Nederlandse financiële bijdrage aan de in New York gevestigde *Working Group on Women, Peace and Security*.

Op Internationale Vrouwendag leidde minister Kaag een Raadszitting met voornamelijk vrouwelijke vertegenwoordigers. Voor het eerst in de geschiedenis werden de leden van de Veiligheidsraad in meerderheid door vrouwen vertegenwoordigd. Onder het voorzitterschap van minister Kaag werd het mandaat van de VN-missie in Afghanistan met

consensus hernieuwd, via een door Nederland geïnitieerde resolutie waarin extra nadruk ligt op het belang van de inbreng van vrouwen bij het vredesproces.

Speciale aandacht ging uit naar de inzet van sancties ter voorkoming en bestrijding van seksueel geweld. Hiertoe organiseerde het Koninkrijk een informele bijeenkomst ('Arria') van de Veiligheidsraad over dit onderwerp, die eraan bijdroeg dat seksueel geweld als sanctiegrond werd opgenomen in de sanctieregimes voor Zuid-Soedan, Libië en Somalië. De inspanningen kregen verder vorm door een financiële bijdrage aan het kantoor van de Speciaal Vertegenwoordiger van de Secretaris-Generaal voor seksueel geweld in conflict, Pramila Patten, alsmede een door Nederland gefinancierde training om rapportages door VN-lidstaten over seksueel geweld in conflictsituaties te verbeteren.

Als mede-initiatiefnemer van VNVR-resolutie 1325 investeerde Nederland ook in programma's die de participatie van vrouwen en meisjes in vredesprocessen verbeteren en de bescherming van vrouwen en meisjes in conflict vergroten. In 2018 steunde Nederland het *Women's Peace and Humanitarian Fund* in Mali, dat ondersteuning biedt aan lokale, door vrouwen geleide organisaties.

#### *Europese Unie*

Gendergelijkheid is een van de fundamentele waarden van de Europese Unie. Nederland ziet er scherp op toe dat de EU proactief en eensgezind het overeengekomen beleid uitdraagt. Dit betreft onder meer het belang van seksuele en reproductieve gezondheid en rechten (SRGR), alsook het recht van elk individu volledige zeggenschap te hebben over, en vrij en verantwoordelijk te beslissen over zijn of haar seksualiteit en seksuele en reproductieve gezondheid, vrij van discriminatie, dwang en geweld. In 2018 lanceerde de EU, met Nederlandse steun en samen met de Verenigde Naties, het *Spotlight Initiative* om geweld tegen vrouwen en meisjes te beëindigen door gerichte, grootschalige acties in vijf regio's: Sub-Sahara Afrika, Zuidoost-Azië, het Caribisch gebied, Latijns-Amerika en de Stille Oceaan. In december nam de EU Raad van Ministers bovendien voor het eerst conclusies aan met betrekking tot *Women Peace and Security*<sup>25</sup>. Nederland was vanaf het begin sterk voorstander van deze conclusies, die onder meer een Strategische Aanpak bekrachtigden voor het EU-beleid en acties ten aanzien van het versterken van de positie van vrouwen in vredesprocessen en veiligheidsvraagstukken.

#### *Raad van Europa*

In de Raad van Europa was Nederland in 2018 in meerdere opzichten actief op het thema gelijke rechten van vrouwen en meisjes, bijvoorbeeld tijdens het driedaagse *World Forum for Democracy*, met in 2018 het thema gendergelijkheid en vrouwenrechten. Speciale focus lag op publieke, politieke en economische participatie van vrouwen en de bestrijding van geweld tegen vrouwen. Gedurende de zomervergadering van de Parlementaire Assemblee van de Raad sprak de Nederlandse Permanent Vertegenwoordiger bij de Raad van Europa op de bijeenkomst over *Women's Contribution to Global Peace in Implementing United Nations Resolution 1325: Women, Peace and Security*. In zijn bijdrage benadrukte hij de inzet van Nederland voor de uitvoering van deze resolutie op nationaal, regionaal en mondiaal niveau. Tot slot werd met succes gelobbyd voor Aleid van den Brink, die in 2018 het eerste Nederlandse lid werd van het expertcomité Actie tegen Geweld tegen Vrouwen en Huiselijk Geweld (GREVIO). Dit comité houdt toezicht op de naleving van het Verdrag van Istanbul<sup>26</sup>.

<sup>25</sup> <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/12/10/women-peace-and-security-council-adopts-conclusions/>

<sup>26</sup> Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680462530>



## Voorbeelden

In Azerbeidzjan rondde de Nederlandse ambassade in 2018 een project af waarbij politiek leiderschap van een groep van vrouwelijke politici en activisten werd gestimuleerd middels trainingsdagen, intensief mentorschap, een fellowship in Nederland en netwerkevenementen. Ook werd een boek gepubliceerd dat bijdroeg aan de verspreiding van kennis over politiek leiderschap voor en door vrouwen in Azerbeidzjan.

Politieke participatie van vrouwen werd in Libanon gestimuleerd door het *Women in Front* project. Met Nederlandse steun werden Libanese vrouwen aangemoedigd zich kandidaat te stellen voor de parlementsverkiezingen van 2018. Hoewel de vrouwelijke politieke vertegenwoordiging in Libanon nog steeds laag is, was het aantal vrouwelijke kandidaten hoger dan ooit (namelijk 86 van de 597 kandidaten). Het project omvatte tevens een rapport met concrete aanbevelingen voor vrouwelijke aspirant-kandidaten voor de verkiezingen van 2022.

In Zimbabwe worden dagelijks meer dan 20 vrouwen verkracht. Het Zimbabwaanse parlement en Nederland sloegen de handen ineen om hier aandacht op te vestigen. Dankzij deze samenwerking werd het parlementsgedebouw tijdens de *Orange the World*-campagne oranje verlicht. Ook hing de Nederlandse ambassade in de straten van Gweru, Masvingo, Harare, Bulawayo en Mutare rokken aan waslijnen. Deze rokken stonden symbool voor de vrouwelijke slachtoffers van geweld. Deze acties zorgden ervoor dat de problematiek van geweld tegen vrouwen duidelijk zichtbaar werd voor iedereen met als doel het aankaarten van de ernst van het probleem en het bespreekbaar maken van het onderwerp.

Nederland heeft in verschillende steden in Albanië, Kosovo en Noord-Macedonië tentoonstellingen georganiseerd om aandacht te vragen voor de handel in vrouwen en meisjes. De tentoonstellingen brachten politie, openbaar ministerie, stedelijk bestuur, parlementariërs en maatschappelijke organisaties bij elkaar.



Door het ophangen van rokken werd in Harare aandacht gevraagd voor vrouwelijke slachtoffers van geweld

# 4 Mensenrechtenverdedigers en maatschappelijke ruimte

Mensenrechtenverdedigers en een actief maatschappelijk middenveld zijn onmisbaar voor open en vrije samenlevingen. Het ondersteunen en beschermen van mensenrechtenverdedigers, die worden gezien als katalysatoren voor verandering, is daarom een prioriteit van het Nederlandse mensenrechtenbeleid. Daarnaast spelen mensenrechtenverdedigers en het maatschappelijk middenveld een cruciale rol bij de verwezenlijking van de SDG's, omdat zij de stem laten horen van gemarginaliseerde groepen en individuen. Nederland investeerde in 2018 in de duurzame inzetbaarheid, veerkracht en innovatieve werkwijzen van mensenrechtenverdedigers en het maatschappelijk middenveld.

In een toenemend aantal landen wordt de vrijheid van vereniging en vergadering en de vrijheid van meningsuiting steeds ernstiger ingeperkt<sup>27</sup>. Het werk van mensenrechtenverdedigers en maatschappelijke organisaties wordt doelgericht en systematisch beperkt door restrictieve wetgeving die de fundamentele vrijheden onnodig en onterecht inperkt. Ook het afsluiten van financieringsmogelijkheden, de stigmatisering en criminalisering van het werk van mensenrechtenverdedigers en een verslechterend klimaat van straffeloosheid waarin daders van geweld en bedreigingen vrijuit gaan, dragen bij aan de neerwaartse trend. Veel mensenrechtenverdedigers hebben te maken met fysiek geweld, digitale veiligheidsrisico's, arrestaties en andere vormen van intimidatie. Het aantal geregistreerde moorden op mensenrechtenverdedigers was in 2018 hoger dan ooit<sup>28</sup>. Personen en organisaties die zich inzetten voor onderwerpen zoals gelijke rechten voor LHBTI's, gelijke rechten voor vrouwen en meisjes of de bescherming van de directe leefomgeving en het milieu lopen vaak de hoogste risico's.

In 2018 was een negatieve ontwikkeling zichtbaar in bijvoorbeeld Nicaragua en Burundi, waar organisaties die zich inzetten voor mensenrechten werden gedwongen hun deuren te sluiten of hun activiteiten (tijdelijk) te stoppen. Deze negatieve trend is ook te zien binnen Europa, waar de

onafhankelijke rol van maatschappelijke organisaties en pers in enkele landen onder druk staat. Positieve ontwikkelingen waren er in Ethiopië, waar de overheid bereidheid toonde om restricties te heroverwegen, en Armenië, waar sinds de 'fluwelen revolutie' van mei 2018 meer ruimte wordt geboden voor vrijheid van meningsuiting en vrijheid van vereniging en vergadering. Ook in Oezbekistan zijn er voorzichtig positieve stappen gezet die de ruimte voor kritische stemmen vergroten. Nederland voert in al deze landen een dialoog om zich uit te spreken tegen negatieve trends en om positieve ontwikkelingen te ondersteunen.

## Resultaten

### *Bilateraal*

Ter ondersteuning van de legitimiteit van hun inzet voor mensenrechten geeft Nederland zichtbare erkenning, inclusief op politiek niveau, aan mensenrechtenverdedigers en maatschappelijke organisaties. Dit gebeurt altijd met toestemming van de mensenrechtenverdediger(s) in kwestie. Tijdens de bezoeken van minister Blok en minister Kaag aan onder andere Irak, Indonesië, Myanmar, Jordanië, Koeweit, Egypte, Israël, de Palestijnse Gebieden en Turkije stonden ontmoetingen met mensenrechtenverdedigers en maatschappelijke organisaties op het programma. De minister-president sprak in Apartadó, Colombia met mensenrechtenverdedigers en sociale leiders over de moeilijke omstandigheden waarin zij werken en refereerde aan deze ontmoeting tijdens zijn bilaterale ontmoeting met de Colombiaanse President, Iván Duque. Ook vicepremier Schouten, tevens de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, sprak tijdens haar (gezamenlijke) bezoek aan Colombia met mensenrechtenorganisaties. De Mensenrechtenambassadeur vestigde tijdens zijn bezoeken aan Hongarije, Israël en de Palestijnse Gebieden de aandacht op restricties tegen het maatschappelijk middenveld en de bescherming van mensenrechtenverdedigers.

Ook ten aanzien van Iran en Saoedi-Arabië brengt Nederland de situatie van mensenrechtenverdedigers geregeld en waar mogelijk onder de aandacht, zowel bilateraal als multilateraal. Hierbij stelt Nederland ook specifieke en individuele gevallen aan de orde, zoals in reactie op de veroordeling van de Iraanse mensenrechtadvocaat Nasrin Sotoudeh (ref. motie Karabulut/Ploumen,

<sup>27</sup> CIVICUS, "People Power Under Attack, a global analysis of threats to fundamental freedoms," November 2018.

<sup>28</sup> Frontline Defenders, "Global Analysis 2018", 7 January 2019, <https://www.frontlinedefenders.org/en/resource-publication/global-analysis-2018>

Kamerstuk 21 501-02, nr. 1996). Ook de motie-Ploumen/Karabulut, over de oproep aan de Saudische autoriteiten om de mensenrechtenverdedigers onmiddellijk vrij te laten, wordt door de regering ondersteund (Kamerstuk 21 501-02, nr. 1993). Deze arrestaties, evenals zorgen over de bredere mensenrechtensituatie in Saoedi-Arabië, zijn door Nederland in Europees verband aan de orde gesteld. Begin mei werden zeven van de gearresteerde vrouwenrechtenactivisten tijdelijk vrijgelaten.



Minister-president Rutte in gesprek met een leider van een lokale gemeenschap tijdens zijn bezoek aan Apartadó in Colombia

Nederlandse ambassades staan in continu contact met mensenrechtenverdedigers en maatschappelijke organisaties over actuele ontwikkelingen en hun zorgen. Ook kaart Nederland mensenrechtenschendingen, individuele zaken en restricties op de vrijheid van vereniging, vergadering en andere fundamentele vrijheden aan bij de relevante autoriteiten. Dat gebeurt zowel via de Nederlandse ambassades in de betreffende landen, als via internationale bezoeken. Per situatie wordt zorgvuldig afgewogen welk instrument het meest geschikt is. Dat kan bijvoorbeeld het versturen van een schriftelijke nota zijn, het voeren van een besloten gesprek (al dan niet met EU-partners) of een publieke verklaring met gelijkgezinde landen. Ook wijzen ambassades mensenrechtenverdedigers en maatschappelijke organisaties in acute nood op de mogelijkheid om noodfondsen aan te vragen via bijvoorbeeld het *Protect Defenders*-consortium, gefinancierd met EU-middelen, of het *Lifeline* fonds, waar Nederland samen met andere landen aan bijdraagt.

Om te laten zien dat de vervolging van mensenrechtenverdedigers niet onopgemerkt blijft, woonden de ambassades in China, Turkije, Zimbabwe, Egypte, Myanmar, Azerbeidzjan, Indonesië, Israël, Zuid-Korea, Honduras, Tanzania, Israël, Rusland, Thailand, de Filipijnen, Moldavië en de Vertegenwoordiging bij de Palestijnse Autoriteit rechtszaken tegen mensenrechtenverdedigers bij Nederlandse diplomaten worden niet in alle landen toegelaten om een rechtszaak bij te wonen. Afgelopen jaar lukte dit bijvoorbeeld niet in Iran en Vietnam. In Saoedi-Arabië lukte het in de tweede helft van 2018 niet meer om rechtszaken bij te wonen.

Op en rond 10 december, de internationale dag voor de rechten voor de mens, worden elk jaar activiteiten en evenementen georganiseerd door Nederlandse ambassades waar mensenrechtenverdedigers en het bredere maatschappelijk middenveld zoveel mogelijk bij worden betrokken. In 2018 hebben zo'n 55 ambassades mensenrechtenfilms vertoond, gefaciliteerd door de Nederlandse organisatie *Movies that Matter*. Via film wordt het publieke debat over vrijheid, rechtvaardigheid en gelijkheid gestimuleerd, vaak aan de hand van verhalen over en door mensenrechtenverdedigers. Nederland draagt ook bij aan de zichtbaarheid en legitimiteit van mensenrechtenverdedigers door hen een podium te bieden tijdens de uitreiking van de Mensenrechtentulp. In het jaar dat de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens 70 jaar bestond en de VN-Verklaring over Mensenrechtenverdedigers 20 jaar, heeft de minister van Buitenlandse Zaken de Mensenrechtentulp toegekend aan Zeid Ra'ad Al-Hussein, voormalig VN-Hoge Commissaris voor de Mensenrechten<sup>29</sup>. Daarnaast hebben de ambassades in Kiev, Tbilisi, Bagdad, Kaboel en Yangon een mensenrechtenverdediger geëerd met een 'lokale' Mensenrechtentulp en hen (financiële) ondersteuning geboden om hun waardevolle werk voort te zetten of uit te breiden. Uit de evaluatie is gebleken dat de lokale Mensenrechtentulp een welkom en effectief beleidsinstrument biedt aan ambassades om, vaak in samenwerking met maatschappelijke partners, mensenrechtenrechtenverdedigers zichtbare steun te verlenen en daarnaast het Nederlandse profiel rondom mensenrechten positief te belichten.

#### *Shelter City-project*

In 2018 zijn twintig mensenrechtenverdedigers uit vijftien landen opgevangen in elf steden in Nederland via het *Shelter City* project van de Nederlandse organisatie *Justice and*

<sup>29</sup> Zie tevens de reactie van het kabinet op het verzoek van uw Kamer op 4 september 2018 (kenmerk 2018Z15225) om een brief over de gevolgdde procedure voor de toekenning van de Mensenrechtentulp in 2018 (Kamerbrief Intensivering Mensenrechtenbeleid (Kamerstuk 32 735, nr. 227)) en antwoord op Kamervragen van de leden Van Helvert en Omtzigt over de toekenning van de speciale editie van de mensenrechtentulp aan de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten Zeid Ra'ad Al-Hussein (kenmerk 2018D41938).



Uitreiking lokale mensenrechtentulp in Bagdad aan mensenrechtenverdedigster Rawan

*Peace*. Het gaat om mensenrechtenverdedigers, waaronder journalisten, milieuactivisten, advocaten en LHBTI-activisten, die vanwege hun inzet ter bevordering van mensenrechten ernstig onder druk staan en gebaat zijn bij een adempauze van drie maanden. Afhankelijk van de situatie van de mensenrechtenverdedigers wordt een op maat gemaakt trainingsprogramma aangeboden, dat onder meer gericht is op fysieke en digitale veiligheid, mentale weerbaarheid en verbreding van het netwerk. Het Shelter City netwerk heeft ook kunnen voorzien in de tijdelijke opvang van de heer Malook, de advocaat van de Pakistaanse Asia Bibi.

Via de ambassades steunt Nederland, zowel financieel als diplomatiek, ook internationale *Shelter City* locaties in Tbilisi, Dar es Salaam en San José. Dankzij deze internationale locaties kunnen meer mensenrechtenverdedigers een tijdelijk veilig heenkomen vinden. *Shelter City* San José, geopend in 2018, ving veertien mensenrechtenverdedigers op uit Honduras, Nicaragua en Guatemala. In Tbilisi werden 33 mensenrechtenverdedigers opgevangen uit Tadzjikistan, Oezbekistan, Kirgizië, Rusland, Oekraïne, Wit-Rusland en Kazachstan. Dar es Salaam bood een veilige plek aan dertig mensenrechtenverdedigers uit Rwanda, Burundi en de Democratische Republiek Congo. Nederland steunt de inspanningen van *Justice and Peace* om dit internationale netwerk verder uit te breiden en kennis en expertise te delen met andere steden en mogelijke partners.

Nederland steunt projecten vanuit het Mensenrechtenfonds om mensenrechtenverdedigers te ondersteunen. Deze steun kan bijvoorbeeld bestaan uit het organiseren en aanbieden van een (internationaal) netwerk, trainingen en maatregelen die helpen om de veiligheidssituatie te verbeteren,

ondersteuning gericht op effectieve beïnvloeding van beleid of het doeltreffend communiceren over fundamentele waarden en vrijheden in de lokale gemeenschap. De overkoepelende doelstelling is om mensenrechtenverdedigers en maatschappelijke organisaties te versterken, zodat zij hun werk kunnen voortzetten ondanks de restricties en risico's die zij ervaren en zodat zij hun invloed en draagvlak kunnen vergroten.

#### *CIVICUS, ICNL en Samenspraak en Tegenspraak*

Ook steunt Nederland CIVICUS, een internationale alliantie van meer dan vierhonderd maatschappelijke organisaties die gezamenlijk de beperkingen voor maatschappelijke organisaties wereldwijd analyseren en zich inzetten voor de bescherming van fundamentele vrijheden. Daarnaast is Nederland in 2018 een partnerschap gestart met het *International Center for Non-for-profit Law (ICNL)*. ICNL ondersteunt en traint lokale maatschappelijke organisaties in het aankorten van restrictieve (concept)wetgeving voor de maatschappelijke ruimte of om hier beter mee om te kunnen gaan.

De Strategische Partnerschappen onder het beleidskader 'Samenspraak en Tegenspraak' zijn gericht op het versterken van de positie van lokale maatschappelijke organisaties op het gebied van pleiten en beïnvloeden. Nederland financiert Strategische Partnerschappen van maatschappelijke organisaties omdat zij expert zijn op specifieke thema's. Daarnaast steunt Nederland maatschappelijke organisaties en sociale bewegingen die opkomen voor de rechten van vrouwen, minderheden, het klimaat en andere aspecten van duurzame ontwikkeling. In twee Strategische Partnerschappen is specifiek aandacht voor mensenrechtenverdedigers die opkomen voor het milieu. Deze allianties

van organisaties werken samen met lokale organisaties om het gesprek aan te gaan met overheden, bedrijfsleven, religieuze leiders en anderen in de samenleving. Soms vanuit samenspraak, bijvoorbeeld door te adviseren, en soms vanuit tegenspraak, bijvoorbeeld door te protesteren tegen mensenrechtenschendingen.

## Multilateraal

### *Europese Unie*

In 2018 zijn wederom gezamenlijke EU-verklaringen afgegeven om schendingen van de rechten van mensenrechtenverdedigers te veroordelen en aandacht te vragen voor individuele zaken of toenemende restricties voor maatschappelijke organisaties.

Vertegenwoordigingen van EU-lidstaten bij de Raad van Europa gaven een verklaring af waarin het geweld en de bedreigingen tegen mensenrechtenverdediger Oleg Kozlovsky werden genoemd en waarin de Russische autoriteiten worden opgeroepen hun verantwoordelijkheid te nemen in het beschermen van mensenrechtenverdedigers. In november veroordeelde de EU de moord op de Filipijnse mensenrechtenverdediger en advocaat Benjamin Tarug Ramos. Via een lokale verklaring door de delegaties van de EU-lidstaten in Manilla werden de autoriteiten opgeroepen om de daders op te sporen en te berechten.

De EU heeft meerdere verklaringen afgegeven over de ontwikkelingen in Nicaragua in 2018. Hierin wordt onder meer het gebruik van disproportioneel geweld tegen vreedzame protestanten en de beslissing van de autoriteiten om het kantoor van de Hoge Commissaris voor de Rechten van de mens te sluiten veroordeeld.

Ook binnen de EU is alertheid geboden op de ruimte voor het maatschappelijk middenveld. Het EU Grondrechtenagentschap publiceerde in 2018 een rapport, waarin het concludeerde dat overheden juridische en praktische obstakels opwerpen, die het werk van mensenrechtenverdedigers bemoeilijken<sup>30</sup>.

### *Verenigde Naties*

Ook in VN-verband roept Nederland landen op om hun verantwoordelijkheid te nemen in de bescherming van mensenrechtenverdedigers, bijvoorbeeld tijdens de viering van het twintigjarig bestaan van de VN-verklaring voor Mensenrechtenverdedigers in New York op 18 december 2018. Nederland stelt de repercussies tegen personen met kritische of dissidente meningen aan de kaak, evenals de noodzaak van het beschermen van mensenrechtenverdedigers en de toenemende restricties die de bewegingsruimte van maatschappelijke organisaties beperken. Dit gebeurt onder meer in het kader van de *Universal Periodic Review*, in verklaringen in de VN-Mensenrechtenraad (al dan niet via de EU) en in de onderhandelingen over relevante resoluties. Ter ondersteuning van de OHCHR-richtsnoeren voor overheden betreffende het recht op participatie in publieke aangelegenheden heeft Nederland zich als lid van de kerngroep ingezet voor een progressieve tekst in de AVVN-resolutie over dit onderwerp<sup>31</sup>.

<sup>30</sup> <https://fra.europa.eu/en/publication/2018/challenges-facing-civil-society-orgs-human-rights-eu>

<sup>31</sup> <https://undocs.org/A/HRC/39/28> "guidelines for States on the effective implementation of the right to participate in public affairs"

## Voorbeelden

In Kazachstan is een project opgezet dat gericht is op het trainen en verbinden van jonge mensenrechtenverdedigers uit verschillende regio's. Aan dit programma is ook de mogelijkheid voor financiële steun verbonden voor lobbyactiviteiten door verschillende jonge activisten. Dit betekent een directe investering door Nederland in de diversiteit en betrokkenheid van het maatschappelijke middenveld.

Via de ambassade in de Democratische Republiek Congo worden lokale organisaties gesteund die mensenrechtenverdedigers ondersteunen in de oostelijke Kivu-regio en lobbyactiviteiten ontplooiën richting de lokale autoriteiten voor betere wettelijke bescherming voor mensenrechtenverdedigers en journalisten. Via deze projecten is financiële assistentie en veiligheid geboden aan 64 mensenrechtenverdedigers en worden beschermingsmechanismen opgezet voor mensenrechtenverdedigers die opkomen voor de bescherming van het milieu en het ecosysteem in het nationale park in de regio.

In Bosnië-Herzegovina en in Mexico, Guatemala, Honduras en Colombia steunt Nederland projecten gericht op het versterken van de positie en rol van vrouwelijke mensenrechtenverdedigers. Vrouwelijke mensenrechtenverdedigers worden niet alleen geconfronteerd met geweld, bedreigingen en lastercampagnes vanwege hun individuele rol gericht op mensenrechtenbevordering, maar ook als collectief. Via bovengenoemde projecten zijn collectieve beschermingsmechanismen voor vrouwen opgezet waarin aandacht is besteed aan genderspecifieke uitdagingen. Hiermee draagt Nederland bij aan een veiligere werkomgeving en aan erkenning van de belangrijke rol die vrouwen vervullen als mensenrechtenverdedigers.

In Sri Lanka heeft ICNL maatschappelijke organisaties geholpen om een constructieve dialoog te voeren met de autoriteiten over plannen voor een aanpassing van de *Voluntary Social Service Organizations Act*. De autoriteiten legitimeerden de plannen voor een restrictieve wetgeving op basis van verouderde *Financial Action Task Force (FATF)* standaarden gericht op het tegengaan van witwassen en terrorismefinanciering. De maatschappelijke organisaties hebben, met ondersteuning van ICNL, de vernieuwde FATF-standaarden onder de aandacht gebracht en uiteindelijk heeft het verantwoordelijk ministerie de aanpassingen niet doorgevoerd.

# 5 Gelijke rechten voor LHBTI's

Iedereen moet zichzelf kunnen en mogen zijn, ongeacht wie je bent of van wie je houdt. De bevordering van gelijke rechten van LHBTI's is één van de prioriteiten binnen het Nederlandse mensenrechtenbeleid. Nederland zet zich specifiek in voor de afschaffing van strafbaarstelling van homoseksualiteit, het tegengaan van discriminatie en geweld en het bevorderen van sociale acceptatie.

Wereldwijd hebben LHBTI's te maken met discriminatie en geweld. Onder meer in Tanzania, Tsjetsjenië, Indonesië en Egypte kwamen in 2018 zorgelijke berichten binnen over discriminatie en vervolging van LHBTI's. Positiever nieuws kwam met de decriminalisering van homoseksualiteit in India, een wet ter bescherming van trans- en interseksuele personen in Pakistan en een uitspraak van het Inter-Amerikaans Hof voor de Mensenrechten waarin de gelijke rechten voor LHBTI's werden bevestigd voor de gehele regio. In een tijd waarin de weerstand op het onderwerp toeneemt en de ruimte voor het maatschappelijke middenveld krimpt, bieden deze positieve ontwikkelingen een houvast voor LHBTI's en organisaties om hun inzet voor verbetering van de situatie voort te zetten.

In deze kabinetsperiode wordt het beleid op deze prioriteit geïntensiveerd. Hierbij gaat nadrukkelijke aandacht uit naar de kwetsbare trans- en interseksuele groepen binnen de LHBTI-beweging. In veel landen zijn er weinig trans- en interseksuele mensenrechtenverdedigers, wat de behoefte aan ondersteuning en regionale netwerken vergroot. Nederland zal uitwisseling van kennis en ervaring bevorderen om de ontwikkeling van lokale organisaties te versterken. Daarnaast zet het kabinet verder in op de samenwerking met het bedrijfsleven om gelijke rechten voor LHBTI's internationaal te bevorderen.

## Resultaten

Nederland heeft zich, net als in voorgaande jaren, onverminderd ingezet voor de bevordering van gelijke rechten voor LHBTI's. Nederland heeft zijn al stevige profiel op dit dossier versterkt door een actieve rol te spelen op bilateraal en multilateraal vlak, steun aan het maatschappelijk middenveld te verlenen en samenwerking aan te gaan met internationale organisaties en het bedrijfsleven.

### Bilateraal

Tijdens bilaterale ministeriële en hoogambtelijke bezoeken, waaronder van de Mensenrechtenambassadeur, werden gelijke rechten voor LHBTI's regelmatig aan de orde gesteld.

Dit werd onder meer gedaan in Hongarije, Egypte, Turkije, Indonesië, Zuid-Afrika, China en Japan. Dit gebeurde vaak achter de schermen, via 'stille diplomatie.' In het notaoverleg Mensenrechtenbeleid in november 2018 heeft uw Kamer gevraagd om meer duiding over de afweging voor stille of publieke diplomatie, met name op het dossier gelijke rechten voor LHBTI's. Daarnaast werd gevraagd op welke manier de *Equal Rights Coalition* actief is geweest in 2018.

Het publiekelijk opbrengen van de situatie van LHBTI's werkt in veel gevallen contraproductief. Kritiek vanuit een westers land kan de perceptie versterken dat het hier zou gaan om een westerse agenda. Dat kan leiden tot meer steun voor tegenstanders van gelijke rechten van LHBTI's. Om deze reden werkt het kabinet nauw samen met het maatschappelijk middenveld, zoals COC Nederland. Via de ambassades wordt gewerkt met lokale LHBTI-organisaties. Deze organisaties kunnen het beste inschatten of publieke actie de gewenste effecten heeft en wanneer stille diplomatie meer impact zal hebben. Ook geven deze organisaties aan welk land of welke organisatie de boodschap het beste kan overbrengen. Deze afweging is in elk land en voor iedere situatie verschillend. Dit geldt niet alleen voor de inzet voor de gelijke rechten van LHBTI's, maar is ook van toepassing op andere terreinen.

### *Equal Rights Coalition*

Dergelijke afwegingen spelen ook binnen de door Nederland en Uruguay opgerichte *Equal Rights Coalition* (ERC). Een voordeel is hier dat de coalitie breed is en bestaat uit een samenwerking tussen verschillende landen uit diverse regio's. Het afgelopen jaar heeft de coalitie publieke verklaringen uitgebracht betreffende de inhumane behandeling van LHBTI's en de decriminalisering van homoseksualiteit in India. Canada en Chili hebben in 2018 als co-voorzitter leiding gegeven aan de coalitie met als zwaartepunt de tweejaarlijkse *Global Conference on LGBTI*, die deze keer in Vancouver plaatsvond en waaraan Nederland op ministerieel niveau deelnam. Nederland is een actieve rol blijven spelen binnen de ERC, onder meer als co-voorzitter van de werkgroep internationale diplomatie en als lid van het adviserend comité (*Executive Committee*). In 2018 zijn Luxemburg, IJsland, Denemarken, Cyprus en Kaapverdië lid geworden van de ERC. Met de komst van Kaapverdië heeft het eerste Afrikaanse land de coalitie versterkt.

Nederlandse ambassades hebben in 2018 verschillende projecten van lokale LHBTI-organisaties gesteund met financiële bijdragen en het bieden van een veilige omgeving door (deelname aan) bijeenkomsten. Ook hebben verschillende ambassades meegelopen in *Prides* om zichtbaarheid en veiligheid te vergroten en om politieke steun voor de LHBTI-beweging te tonen. Hierbij zoekt Nederland de samenwerking met verschillende actoren, zoals bedrijven, religieuze organisaties, steden en andere lokale organisaties. Samen met *Workplace Pride* heeft Nederland onder meer in Hong Kong en Moskou bedrijven en LHBTI-organisaties bij elkaar gebracht om de rol van bedrijven op dit dossier te benadrukken. Zowel op de werkvloer als daarbuiten hebben bedrijven een verantwoordelijk om mensenrechten te respecteren.

Net als in voorgaande jaren heeft het ministerie van Buitenlandse Zaken bij de *Amsterdam Pride* een groep LHBTI-activisten uitgenodigd in het kader van het *Influentials Programme*. Dit programma wordt uitgevoerd door RVO.nl in samenwerking met de gemeente Amsterdam, COC Nederland en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Ditmaal waren LHBTI-activisten uitgenodigd die zich richten op het snijvlak van religie en gelijke rechten voor LHBTI's in Afrika en het Midden-Oosten. Het programma heeft bijgedragen aan het verwerven van kennis en vaardigheden waarmee de activisten zich in eigen land effectiever kunnen inzetten voor de bescherming en bevordering van gelijke rechten voor LHBTI's. Ook in het kader van *Shelter City* verbleven enkele LHBTI-mensenrechtenverdedigers tijdelijk in Nederland.

#### *COC Nederland*

Het COC is een strategische partner in de uitvoering van de mensenrechtenprioriteit gelijke rechten voor LHBTI's. Het doel van dit partnerschap is het ondersteunen van lokale LHBTI-organisaties in landen als Vietnam, Ghana en Belize, zodat deze organisaties lokaal actief kunnen worden en blijven met als doel het bepleiten van gelijke rechten voor LHBTI's. Dit gaat onder meer om ondersteuning aan organisaties die bijdragen aan rechtszaken en wetswijzigingen op het gebied van LHBTI-kwesties. Ook biedt COC Nederland binnen dit partnerschap lokale LHBTI-organisaties en –mensenrechtenverdedigers steun om zelf voor hun rechten op te komen in multilaterale organisaties, zoals de VN-Mensenrechtenraad, de door de Afrikaanse Unie ingestelde Commissie voor de Rechten van de Mens en Volkeren, de OVSE en de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS). Via het partnerschap bereikt COC Nederland zo'n 115 LHBTI-organisaties in meer dan zestien landen<sup>32</sup>.

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft vanuit het emancipatiebeleid aanvullende ondersteuning

geboden aan activiteiten van Europese LHBTI-netwerken, waaronder *ILGA-Europe*, *IGLYO-Europe*, *Transgender Europe* en het Internationaal LHBT Documentatiecentrum (IHLIA).

#### **Multilateraal**

Ook in multilaterale organisaties zet Nederland zich actief in om de gelijke rechten voor LHBTI's op de agenda te houden en voortgang te maken. Binnen de EU, de OVSE en de Raad van Europa heeft Nederland in het afgelopen jaar aandacht gevraagd voor schendingen van de rechten van LHBTI's. Een voorbeeld binnen de OVSE is het inschakelen van een onderzoeksmechanisme - het zogenaamde Moskou Mechanisme - naar de mensenrechtenschendingen in Tsjetsjenië, onder meer gericht op schendingen tegen LHBTI's. Nederland heeft dit mechanisme met vijftien andere landen bewerkstelligd. Het eindrapport bevestigde de verschillende mensenrechtenschendingen en deed aanbevelingen aan Rusland om deze schendingen alsnog aan te pakken<sup>33</sup>. Binnen de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) heeft Nederland de afgelopen jaren aandacht gevraagd voor de economische dimensie van (on)gelijke rechten voor LHBTI's. Mede daardoor heeft de OESO in maart 2019 expliciet aandacht besteed aan dit onderwerp in het tweejaarlijks rapport over sociale indicatoren<sup>34</sup>. Verder heeft Nederland een expert gedetacheerd bij de EU op het terrein van LHBTI-emancipatie en gelijke rechten.

EU-eensgezindheid over het belang van gelijke rechten van LHBTI's is helaas geen vanzelfsprekendheid. Onderhandelingen over de jaarlijkse Raadsconclusies over de toepassing van het Handvest van de Grondrechten liepen vast omdat Polen niet akkoord wilde gaan met een verwijzing naar gelijke rechten voor LHBTI's. Mede op initiatief van minister Grapperhaus van Justitie en Veiligheid werden de conclusies alsnog aangenomen in de vorm van Voorzitterschapsconclusies, en onderschreven door bijna het volledige EU-lidmaatschap.

In de VN heeft de onafhankelijk expert op het gebied van seksuele oriëntatie en genderidentiteit (SOGI), Victor Madrigal-Borloz, in 2018 twee rapporten uitgebracht over de situatie van LHBTI's wereldwijd, met positieve ontwikkelingen en adviezen. Het tweede rapport gaat specifiek in op de erkenning van iemands genderidentiteit<sup>35</sup>. Nederland is een groot voorstander van het werk van de onafhankelijk expert en zal in 2019 de verlenging van het mandaat van de expert steunen. Verder heeft Nederland eind 2018 een nieuwe bijdrage geleverd aan OHCHR, onder meer om samenwerking met het bedrijfsleven te versterken op het terrein van gelijke rechten van LHBTI's.

<sup>33</sup> <https://www.osce.org/permanent-council/407513>

<sup>34</sup> <http://www.oecd.org/social/society-at-a-glance-19991290.htm>

<sup>35</sup> <http://undocs.org/A/HRC/35/36> en <http://undocs.org/A/72/172>

<sup>32</sup> <https://international.coc.nl/>



## Voorbeelden

In Vietnam werkt de Nederlandse ambassade samen met lokale LHBTI-organisaties en COC Nederland ter ondersteuning van het lokale maatschappelijk middenveld in de strijd voor gelijke rechten voor LHBTI's. Dit resulteerde in 2018 onder meer in een campagne op scholen om LHBTI-discriminatie aan te kaarten, input van lokale organisaties voor nationale wetgeving op het gebied van non-discriminatie en deelname van die organisaties aan multilaterale mensenrechtenmechanismes, zoals de *Universal Periodic Review*. Verder participeerde de ambassade in lokale Prides om zo ook zichtbaar de steun van Nederland aan gelijke rechten uit te dragen.



*Nederlandse ambassadeur Elsbeth Akkerman tijdens Hanoi Pride 2018.*

In Zuid-Afrika heeft de Nederlandse ambassade rondom internationale Mensenrechtendag (10 december) de criminalisering van homoseksualiteit in veel landen in Afrika aan de orde gesteld. Dit gebeurde onder meer door de Amsterdam Rainbow Dress op te stellen in het Constitutioneel Hof in Johannesburg. Dit was de eerste keer dat dit project in Afrika gepresenteerd is. Samen met een aantal andere activiteiten en discussies heeft dit ertoe geleid dat het mensenrechtennetwerk in Zuid-Afrika nauwer aansluit bij culturele netwerken.

In Noord-Macedonië heeft Nederland in drie steden werkgroepen opgericht om discriminatie van LHBTI's bespreekbaar te maken. Nederland heeft hierbij vertegenwoordigers van lokale overheden, de politie en het maatschappelijke middenveld samengebracht.

# 6 Bevordering internationale rechtsorde / Strijd tegen straffeloosheid

De ontwikkeling van de internationale rechtsorde is als doelstelling verankerd in de Nederlandse Grondwet. In de Geïntegreerde Buitenland- en Veiligheidsstrategie stelt het kabinet dat het bevorderen van de internationale rechtsorde en een effectief multilateraal systeem cruciaal zijn voor de veiligheid van Nederland. Een sterke rechtsstaat en een klimaat van rechtvaardigheid, met een adequaat stelsel van internationale normen met bijbehorende instituties vormen samen de basis voor vrede en democratie en waarborging van mensenrechten. Vanuit dit perspectief draagt Nederland ook in het kader van het mensenrechtenbeleid bij aan de bevordering van de internationale rechtsorde en de bestrijding van straffeloosheid.

## Resultaten

### Irak

Nederland had in 2018 een leidende rol bij het faciliteren en aanjagen van onderzoek naar de misdrijven gepleegd door ISIS in Irak. Hiermee werd voortgebouwd op de steun die Nederland in 2017 al gaf aan VNVR-resolutie 2379 waarmee een internationaal onderzoeksteam in het leven werd geroepen om bewijs te vergaren over genocide, misdrijven tegen de menselijkheid en oorlogsmisdrijven gepleegd door ISIS in Irak. Ook leverde Nederland een bijdrage van EUR 500.000 aan het *Trust Fund* van het *United Nations Investigative Team for Accountability for Da'esh* (UNITAD), geoormerkt voor getuigenbescherming en ondersteuning van slachtoffers en overlevenden van de mogelijke genocide. Daarnaast heeft Nederland zich ingezet voor de uitbreiding van het mandaat van de VN-missie in Irak ter ondersteuning van de Iraakse autoriteiten bij nationale vervolging van ISIS. Ook heeft Nederland bilateraal en in internationaal verband aandacht gevraagd voor het naleven van internationale procesnormen bij de vervolging van ISIS-strijders en zorgen geuit over het opleggen en toepassen van de doodstraf. Parallel daaraan heeft het kabinet Irak systematisch opgeroepen de rechtsmacht van het Internationaal Strafhof te aanvaarden. In lijn met de moties Karabulut / Ploumen (Kamerstuk 34775, nr. 60) en Omtzigt / Van Helvert blijft Nederland zich inspannen voor de vervolging van van genocide verdachte ISIS-strijders. Pogingen om dit via de VN, dan wel met een

*coalition of the willing* te bewerkstelligen, zijn gezien de politieke context echter weinig kansrijk. Nederland leidde tevens de discussie over de erkenning van genocide begaan door ISIS. Het resultaat van deze inspanningen is terug te zien in VN-rapporten, waar nu standaard wordt gesproken over “mogelijke genocide,” ook in het recente VN-rapport over de massagraven in Irak.<sup>36 37</sup>

### Syrië

Nederland heeft zijn profiel in het ondersteunen van onderzoek naar misdrijven gepleegd in Syrië verder versterkt. Nederland was in 2018 de grootste donor van het *International, Impartial and Independent Mechanism on International crimes committed in the Syrian Arab Republic* (IIIM), de bewijzenbank voor Syrië. Ook organiseerde Nederland verschillende bijeenkomsten tussen Syrische maatschappelijke organisaties en het IIIM, waaruit een samenwerkingsprotocol voortvloeide. Op Nederlands initiatief kwamen het IIIM en (Europese) nationale aanklagers bij elkaar om te bevorderen dat daders van misdrijven ook daadwerkelijk vervolgd worden. Nederland riep tot slot onverminderd op om de VN-Veiligheidsraad de situatie in Syrië door te laten verwijzen naar het Internationaal Strafhof.

Mede dankzij de inzet van Nederland heeft de *Organization for the Prohibition of Chemical Weapons* (OPCW) het mandaat gekregen publiek te maken wie verantwoordelijk zijn voor de gifgasaanvallen in Syrië. Eerder mocht de OPCW alleen vaststellen of er sprake was van een aanval met chemische stoffen.

### Myanmar

Het Internationaal Strafhof startte een vooronderzoek naar de deportatie van Rohingya van Myanmar naar Bangladesh. In aanvulling daarop heeft het kabinet de VN-Veiligheidsraad consequent opgeroepen om de gehele situatie in Myanmar door te verwijzen naar het Internationaal Strafhof. Dit standpunt zal in 2019 onverminderd worden uitgedragen

<sup>36</sup> <https://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=23831&LangID=E>

<sup>37</sup> Conform de motie Voordewind cs. over de erkenning van genocide door ISIS (Kamerstuk 32 623, nr. 193).

(conform Motie Kuzu / Van den Hul, Kamerstuk 32735, nr. 233). Ook heeft Nederland zich in de Mensenrechtenraad succesvol ingezet voor een bewijsgaringsmechanisme, zodat getuigenissen en ander bewijs niet verloren gaan. Dankzij de Nederlandse inspanningen wordt dit mechanisme, het *International Impartial Mechanism for Myanmar (IIMM)*, gefinancierd uit de verplichte VN-begroting. Het kabinet roept tevens in relevante bilaterale ontmoetingen en multilaterale fora Myanmar herhaaldelijk op om toegang te verlenen aan de VN-Vluchtelingenorganisatie en het VN-Ontwikkelingsprogramma, en om voorwaarden te scheppen om veilige, vrijwillige en duurzame terugkeer van vluchtelingen mogelijk te maken. In aanvulling op deze inspanningen in internationaal verband, heeft de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking haar bilateraal bezoek aan Myanmar benut om het belang van gerechtigheid te benadrukken bij de Myanmarese autoriteiten.

#### Jemen

Nederland heeft zich in 2018 opnieuw ingezet voor *accountability* met betrekking tot schendingen van het internationale recht in Jemen. Een kerngroep van landen (België, Canada, Ierland, Luxemburg en Nederland) slaagde erin de VN-Mensenrechtenraad te bewegen om het mandaat van de onderzoekscommissie van de VN (*Group of Eminent Experts*) met een jaar te verlengen<sup>38</sup>.

#### International Commission on Missing Persons (ICMP)

Het ICMP zet zich in voor de opsporing en identificatie van vermiste personen wereldwijd. In de periode 2017-2018 steunde Nederland het werk van deze in Den Haag gevestigde internationale organisatie en werd een financiële bijdrage geleverd aan het ICMP-programma in Irak. In 2018 zegde Nederland toe ICMP de komende jaren ook structureel te financieren, waarmee uitvoering werd gegeven aan de motie Van Bommel (Kamerstuk 32 735V, nr. 165).

#### Hoven en tribunalen

Nederland zette zich in 2018 onverminderd in voor het onafhankelijk en effectief functioneren van de internationale straffhoven en hun restmechanismen. Zo droeg Nederland bij aan het Restmechanisme van het Sierra Leone Tribunaal, zodat het zijn activiteiten kon voortzetten (beheer archieven, bescherming getuigen en onvoorziene juridische procedures). Nederland was bovendien actief in de *Group of Friends* van het Restmechanisme voor de Joegoslavië- en Rwanda-tribunalen. Deze groep landen oefent druk uit op de autoriteiten in Kroatië, Servië en Bosnië-Herzegovina om de resterende oorlogsmisdadigers te vervolgen. In de VN-Veilighedsraad stelde Nederland bovendien het probleem van genocide-ontkenning en de verheerlijking van oorlogsmisdadigers in deze landen aan de kaak.

<sup>38</sup> <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/296/70/PDF/G1829670.pdf?OpenElement>

#### Internationaal Strafhof

Om straffeloosheid voor internationale misdrijven een halt toe te roepen is het belangrijk dat meer landen toetreden tot het Statuut van Rome. Nederland is sinds begin 2018 *focal point for universality* binnen het Strafhof. Nederland richt zich hierbij in het bijzonder op Azië, de meest ondervertegenwoordigde regio binnen het Hof. Een andere prioriteit is de samenwerking van verdragspartijen met het Strafhof. Nederland is samen met het Hof een *arrest warrants contact group* gestart om samenwerking op het gebied van arrestaties en uitlevering tussen landen en het Hof te verbeteren. Nederland heeft zich daarnaast ingezet voor de versterking van de samenwerking tussen het Strafhof en de VN-Veilighedsraad. Zo organiseerde Nederland een zeer geslaagde Arria-formule bijeenkomst over dit thema. De bijeenkomst werd geco-sponsord door de acht Verdragspartijen van het Statuut van Rome in de Veiligheidsraad.

#### 20 Jaar Statuut van Rome

In 2018 werd de 20<sup>e</sup> verjaardag van het Statuut van Rome gevierd. Met dit Statuut werd het Internationaal Strafhof opgericht, het eerste permanente hof voor de vervolging van internationale misdrijven wereldwijd. Inmiddels zijn 122 staten partij bij het Statuut.

Voorafgaand aan de jaarvergadering<sup>39</sup> organiseerde Nederland een bijeenkomst van hoog niveau in het kader van de 20ste verjaardag van het Statuut van Rome over de uitdagingen voor het Strafhof. Minister Blok zegde bij die gelegenheid één miljoen euro extra toe aan het Trust Fund for Victims van het Strafhof. De bijdrage is geoormerkt voor herstelbetalingen aan voormalige kindsoldaten in de Democratische Republiek Congo en ondersteuning aan slachtoffers van seksueel geweld in de Centraal-Afrikaanse Republiek.



De minister van justitie van Gambia, Abubacarr Tambadou, spreekt tijdens het high level event over het belang van het Internationaal Strafhof

<sup>39</sup> Voor een verslag van de jaarvergadering, zie: brief regering d.d. 5 december 2018 - S.A. Blok, minister van Buitenlandse Zaken over de Jaarlijkse Vergadering verdragspartijen Internationaal Strafhof (Kamerstuk 28498, nr. 43).

### *Responsibility to Protect*

Staten en de internationale gemeenschap hebben de verantwoordelijkheid om burgerbevolkingen te beschermen tegen ernstige misdrijven: volkerenmoord, misdrijven tegen de menselijkheid, oorlogsmisdaden en etnische zuivering, zoals vastgelegd in het principe van *Responsibility to Protect* (RtoP) dat in 2015 unaniem werd aanvaard door de lidstaten van de VN.

In juni 2018 vond in de 72e AVVN het eerste formele debat over RtoP sinds 2009 plaats. Nederland intervenueerde als co-sponsor van de jaarlijkse Interactieve Dialoog over RtoP, met dit jaar als kernthema de impact van VN-vredesoperaties bij het voorkomen van misdrijven tegen de menselijkheid. Om de inzet op het onderwerp te bestendigen ondertekende Nederland bovendien samen met gelijkgezinden<sup>40</sup> een brief aan de Secretaris-Generaal van Verenigde Naties waarin wordt gepleit RtoP op te nemen in de formele agenda van de 73e sessie van de AVVN. Dit verzoek is gehonoreerd; een blijk van erkenning van het belang van RtoP en de dialoog over lange-termijnstabiliteit en preventie.

In de VN-Veiligheidsraad en VN-Mensenrechtenraad heeft Nederland bijgedragen aan de verwijzing naar RtoP in meerdere resoluties en in interventies herhaaldelijk gewezen op het belang van *early warning* en *early action*. In de hoedanigheid van co-voorzitter van een groep gelijkgezinde landen in Genève (*Group of Friends of RtoP*) heeft Nederland het belang van uitwisseling van informatie en implementatie benadrukt.

Ook heeft Nederland de meerjarige financiële steun voortgezet aan toonaangevende maatschappelijke organisaties, zoals het in New York gevestigde *Global Centre for Responsibility to Protect* en het *Auschwitz Institute for Peace and Reconciliation*.

---

<sup>40</sup> Afghanistan, Denemarken, Guatemala, Japan, Oekraïne, Roemenië, Rwanda en Uruguay.

# 7 Mensenrechten in het beleid voor buitenlandse handel en ontwikkelings-samenwerking

De mensenrechtenbenadering heeft een centrale plek in het buitenlands beleid van Nederland en speelt dan ook een grote rol in het BHOS-beleid. De mensenrechtenbenadering beoogt normen, principes, standaarden en doelen van het internationale mensenrechtensysteem in BHOS-beleid en -praktijk te integreren.

Het Nederlandse BHOS-beleid is gebaseerd op de Agenda 2030 voor Duurzame Ontwikkeling en de bijbehorende SDG's, die in samenhang met en vanuit de mensenrechtenbenadering zijn opgesteld. Daarmee dienen deze doelen bij te dragen aan het realiseren van internationale mensenrechten en arbeidsrechten voor iedereen. Het adagium *leave no one behind* is een voortvloeisel van de mensenrechtenbenadering, waarin gelijkheid en non-discriminatie kernelementen zijn.

Nederland kiest voor de mensenrechtenbenadering uit de overtuiging dat respect voor mensenrechten een voorwaarde is voor duurzame ontwikkeling, zoals beoogd in de SDG-agenda. Het omgekeerde geldt ook: het verwezenlijken van de SDG's draagt bij aan een groter respect voor de mensenrechten. Respect voor mensenrechten en versterkte ontwikkeling nemen ook de voedingsbodem voor conflicten en instabiliteit weg, wat een kernpunt van het vernieuwde BHOS-beleid is. Nederland ziet de SDG-agenda dan ook als de ultieme conflictpreventieagenda.

Het is de ambitie van Nederland om met de SDG-agenda bovenal een verbetering te realiseren voor hen die het meest achtergesteld zijn. Gemarginaliseerde en verarmde groepen hebben veelal geen stem in besluitvorming en ontwikkelingsprocessen en kunnen overheden niet effectief ter verantwoording roepen.

Maatschappelijke organisaties zijn belangrijke vertegenwoordigers van de belangen en rechten van kwetsbare groepen. Nederland ondersteunt met het beleidsprogramma 'Samenspraak en Tegenspraak' maatschappelijke organisaties in lage- en middeninkomenslanden die overheden en bedrijven bewegen tot meer transparantie en om meer verantwoording af te leggen, en zo hun legitimiteit vergroten.

Maatschappelijke organisaties hebben een belangrijke rol te vervullen bij het bevorderen van meer maatschappelijke gelijkheid, het stimuleren van een veilige omgeving (*human security*) en als waakhond om de praktijk van overheden en bedrijven meer inclusief te maken. Het maatschappelijk middenveld staat wereldwijd onder druk: de vrijheid van meningsuiting, van organisatie en van bijeenkomen wordt beperkt. Daarmee missen overheden kansen om in overleg hun beleid inclusiever, efficiënter en transparanter te maken.

Nederland spreekt zich ook in multilaterale organisaties en ontwikkelingsbanken uit over het belang van de mensenrechten voor stabiliteit en ontwikkeling. Zo levert Nederland bijvoorbeeld een financiële bijdrage aan het *Human Rights and Development Trust Fund* van de Wereldbank. Hiermee worden het begrip en de toepassing van mensenrechtenprincipes binnen het beleid van deze belangrijke mondiale ontwikkelingspartner vergroot.

## Voorbeelden

### *Bestrijden van kinderarbeid*

In het kader van het Fonds Bestrijding Kinderarbeid ondersteunt Nederland projecten die door maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven samen worden uitgevoerd. Een voorbeeld daarvan is een project met *Fairphone* in de goudmijnbouw. Mijnbouwers zetten vaak hun kinderen in bij het delven omdat zij zelf lage inkomsten en nauwelijks toegang tot markten hebben. Het project richt zich op de capaciteitsversterking van de mijnwerkers om voor duurzame en voldoende inkomsten te kunnen gaan zorgen, zodat toevlucht nemen tot kinderarbeid niet meer hoeft.

### *Toegang tot recht: rechten voor personen met een beperking in Oekraïne*

Via het *Global Rule of Law* programma van het VN-ontwikkelingsprogramma (UNDP) draagt Nederland bij aan het faciliteren van juridische steun aan gemarginaliseerde mensen, bijvoorbeeld in Oekraïne. Vooral voor kinderen met beperkingen is deze steun cruciaal, want toegang tot onderwijs is voor hen niet altijd vanzelfsprekend. Dankzij het project van UNDP ontvingen hun families juridisch advies en ondersteuning wanneer de kinderen niet werden toegelaten op school, of geen aangepast onderwijs kregen. Vervolgens werd er gezamenlijk op toegezien dat de kinderen toch naar school konden en het onderwijs kregen dat ze nodig hadden.

### *Verbeterde aandacht voor mensenrechten in private sector ondersteuning*

Nederland stimuleert de private sector in ontwikkelingslanden onder meer door fondsen in beheer te geven aan de Financieringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden (FMO). FMO heeft in 2018 een *Human Rights Due Diligence Guidance* ontwikkeld. Deze gids geeft concrete houvast voor het team van 35 experts op het gebied van milieu en sociale (inclusief mensen)rechten, dat de risico's beoordeelt van de aangevraagde investeringen en actieplannen van hun zakelijke klanten. De investeringen betreffen projecten in een groot aantal landen in Azië, Afrika, Zuid-Amerika en Oost-Europa.

### *Verbeterde arbeidsrechten in de ketens van risicosectoren*

In het kader van het Vakbondsmedefinancieringsprogramma ondersteunt Nederland via FNV Mondiaal en CNV internationaal partnervakbonden in een aantal ontwikkelingslanden (focus en niet-focus), die zich inzetten voor verbetering van de arbeidsrechten in de ketens van enkele risicosectoren (o.m. landbouw, scheepssloop, bouwsector) waar het slecht gesteld is met de arbeidsomstandigheden van werknemers. Partnervakbonden worden ondersteund, zodat ze beter in staat zijn de belangen van hun leden te behartigen in de sociale dialoog met werkgevers en overheidsbeleid te beïnvloeden.

### *Opvang in de regio*

Nederland leidt het EU Regionaal Ontwikkelings- en Beschermingsprogramma in de Hoorn van Afrika. Het programma is onder andere gericht op verbeterde bescherming van vluchtelingen, met speciale aandacht voor vrouwen en kinderen. Een belangrijk element in het programma is de verbetering van de registratie van geboorte, huwelijk en overlijden van vluchtelingen. Voor het eerst worden vluchtelingen in staat gesteld geboortecertificaten voor hun kinderen te ontvangen. Geboorteregistratie is een basisrecht. Geboortecertificaten, maar ook huwelijks- en scheidingsaktes zijn onmisbare documenten voor de toegang tot recht, scholing, arbeid en eigendom. Sinds het begin van het project met de VN-vluchtelingenorganisatie (UNHCR) en het VN-kinderfonds (UNICEF) zijn 32 basisregistratiecentra opgesteld (in en buiten de vluchtelingenkampen). Sinds november 2018 zijn 8.213 geboorten, 1.038 huwelijken en 160 scheidingen geregistreerd (soms met terugwerkende kracht).

*Verbeterde arbeidsomstandigheden van vrouwen in Oost- en Zuidelijk Afrika*

Met de campagne *Women@Work* helpt Hivos Nederlandse ondernemingen en beleidsmakers te investeren in vrouwen. Met behulp van dit door Nederland gefinancierde programma is de arbeidspositie van vrouwen in de bloementeel en tuinbouw in 8 landen in Oost- en Zuidelijk Afrika sterk verbeterd. Door het programma hebben vakbonden inmiddels toegang tot zo'n 70 veelal Nederlandse bedrijven en geven zij voorlichting over arbeidsrechten, veilige arbeidsomstandigheden en bestrijding van seksuele intimidatie. Daarnaast is de bevordering van leefbaar loon een speerpunt in het programma. Dit heeft Nederlandse bloemenimporteurs ertoe aangezet mee te denken over innovatieve manieren om leefbare lonen te verwezenlijken in productieketens.

*Internationaal Maatschappelijk Ondernemen met de bancaire sector*

Het convenant Internationaal Maatschappelijk Ondernemen met de bancaire sector is gericht op de rol die banken kunnen spelen bij het voorkomen en aanpakken van mensenrechtenschendingen. Voor de uitvoering van het convenant verbeteren de aangesloten banken, waar nodig, hun mensenrechten *due diligence*. Ook werken de convenantpartijen samen aan waardeketenanalyses waarbij de negatieve impact op mensenrechten in kaart wordt gebracht en er aanbevelingen worden geformuleerd om deze impact aan te pakken of te voorkomen. In 2018 is de analyse van de cacao-waardeketen gepubliceerd. Daarnaast hebben de partijen en banken een leersessie georganiseerd met als thema *Shrinking civic freedoms and the position of human rights defenders*.

# Financiële bijlages:

## Overzicht uitgaven per thema

1. Overzicht uitgaven Mensenrechtenfonds (MRF) per thema
2. Overzicht uitgaven overige fondsen per thema<sup>41</sup>

### Totaal Mensenrechtenfonds

Thema	Uitgaven	Aantal projecten
Vrijheid van meningsuiting & internetvrijheid	€ 17.289.994	104
Vrijheid van religie en levensovertuiging	€ 3.345.217	38
Gelijke rechten voor vrouwen en meisjes	€ 5.250.751	96
Mensenrechtenverdedigers	€ 9.347.783	85
Gelijke rechten voor LHBTI's	€ 4.826.760	63
Bevordering internationale rechtsorde / Strijd tegen straffeloosheid	€ 2.041.068	33
Overig		
• Mensenrechten algemeen	€ 1.216.541	11
• Mensenrechten en bedrijfsleven	€ 2.530.343	30
• Ernstigste schendingen	€ 1.944.905	23
• Overig	€ 4.635.460	83
<b>Totaal</b>	<b>€ 52.428.822</b>	<b>566</b>

### Totaal overige fondsen

Thema	Uitgaven	Aantal projecten
Vrijheid van meningsuiting & internetvrijheid	€ 10.594.797	24
Vrijheid van religie en levensovertuiging	€ 32.091	2
Gelijke rechten voor vrouwen en meisjes	€ 36.850.705	57
Mensenrechtenverdedigers	€ 16.087.471	10
Gelijke rechten voor LHBTI's	€ 5.404.177	31
Bevordering internationale rechtsorde / Strijd tegen straffeloosheid	€ 21.135.380	31
Overig		
• Mensenrechten algemeen	€ 8.784.412	6
• Mensenrechten en bedrijfsleven	€ 204.279	4
• Ernstigste schendingen	€ 395.987	6
• Overig	€ 5.927.075	33
<b>Totaal</b>	<b>€ 105.416.374</b>	<b>204</b>

<sup>41</sup> Accountabilityfondsen, SBE Internationale Rechtsorde, FLOW, Shiraka, Publieksdiplomatie, MATRA, POBB (Programma Ondersteuning Buitenland Beleid), Strategische Partnerschappen binnen het BHOS-beleid.



# 1 Overzicht uitgaven per thema Mensenrechtenfonds (MRF) per thema

Thema: Vrijheid van meningsuiting & internetvrijheid

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Abuja, Nigeria	Nigeria	Media narratives in conflict and humanitarian settings	€ 150.382
Amman, Jordanië	Jordanië	Advanced Arab Journalists Training	€ 17.957
Amman, Jordanië	Jordanië	Expanding the Public Dialogue on Human Rights in Jordan through the Media	€ 50.259
Amman, Jordanië	Jordanië	Increased Access to Information on Human Rights through Media	€ 117.387
Amman, Jordanië	Jordanië	Promoting accountability and local governance in Jordan through independent media	€ 126.440
Bangkok, Thailand	Thailand	Upholding digital rights in Thailand	€ 8.096
Beiroet, Libanon	Libanon	Internet community in Action	€ 77.141
Beiroet, Libanon	Libanon	Digital rights as human rights	€ 105.051
Boedapest, Hongarije	Hongarije	Print It Yourself – Bringing unbiased news to small rural settlements in Hungary	€ 7.567
Boedapest, Hongarije	Hongarije	Nyitott Európáért Egyesület	€ 5.297
Boekarest, Roemenië	Moldavië	Online Russian language news platform Newsmaker.Md	€ 105.500
Boekarest, Roemenië	Moldavië	Support for Russian version of print and online versions of investigative newspaper Ziarul de garda	€ 45.000
Bogotá, Colombia	Colombia	Strengthening Innovation and Research on Freedom of Expression in Colombia-Netherlands	€ 56.782
Bogotá, Colombia	Colombia	World Press Photo Exhibition in Colombia	€ 16.397
Brasília, Brazilië	Brazilië	Human Rights Day 2018	€ 6.305
Brasília, Brazilië	Brazilië	Violence against communicators 2	€ 1.543
Caracas, Venezuela	Venezuela	Diverse projecten vertrouwelijk	€ 24.816
Caracas, Venezuela	Venezuela	World Press Photo	€ 22.000
Dakar, Senegal	Guinee-Bissau	Training cyber security for journalists and bloggers	€ 10.385
Havana, Cuba	Cuba	Diverse projecten vertrouwelijk	€ 63.600
Islamabad, Pakistan	Pakistan	Collage: youth free space for expressions	€ 5.022
Islamabad, Pakistan	Pakistan	Human Rights Through Photography	€ 27.877

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Islamabad, Pakistan	Pakistan	Free, Fair and Safe Media Environment	€ 76.656
Islamabad, Pakistan	Pakistan	PACE Evolution	€ 198.707
Istanbul, Turkije	Turkije	Diverse projecten vertrouwelijk	€ 93.904
Jakarta, Indonesië	Timor Leste	Strengthening Media Self-Regulatory Mechanisms in Timor Leste	€ 157.132
Jakarta, Indonesië	Indonesië	Ensuring Citizen's Right to Vote in 2019 General Election	€ 61.273
Jakarta, Indonesië	Indonesië	Research and Advocacy on the Right to be Forgotten	€ 1.066
Jakarta, Indonesië	Indonesië	Support for Press Freedom & People's Rights to Information	€ 95.532
Kairo, Egypte	Egypte	Supporting Freedom of Expression and Prisoners of Opinion Program	€ 27.206
Kairo, Egypte	Egypte	Support and promotion of Digital Rights Project	€ 39.954
Khartoem, Soedan	Soedan	Diverse projecten vertrouwelijk	€ 505.429
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Mezhyhirya Festival	€ 4.661
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Protection of freedom of speech in East of Ukraine	€ 38.180
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	TV Bridges	€ 57.303
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Mykolaiv is the city of equality	€ 27.361
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Capacity building of media and journalists	€ 12.297
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Combating human rights violations	€ 8.037
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Innovative Tool to Support Investigative Journalism	€ 11.996
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Local reform radio	€ 13.910
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Internet Freedom	€ 12.927
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Strengthening the capacity of journalists and the media	€ 22.244
Kigali, Rwanda	Rwanda	Weekly radio debates	€ 90.003
Kuala Lumpur, Maleisië	Maleisië	Georgetown Literary Festival	€ 4.925
Kuala Lumpur, Maleisië	Maleisië	Freedom Film Festival	€ 6.079
Kuala Lumpur, Maleisië	Maleisië	World Press Photo Exposition Malaysia	€ 5.000
Lima, Peru	Peru, Ecuador	World Press Photo Exhibition	€ 35.000
Manilla, Filipijnen	Filipijnen	Safety of Journalists	€ 52.205
Mexico-Stad, Mexico	Mexico	Building a national network of journalists to protect freedom of expression	€ 68.072
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Digital Defenders Partnership	€ 500.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Radio Nederland Wereldomroep 2017-2020	€ 8.000.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Breaking the impasse: Protecting Journalists and Social Communicators through effective use of UN mechanisms	€ 429.343
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Tomorrow's Internet	€ 361.200
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Anchoring and safeguarding internet freedom	€ 1.383.337

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Small Media Tech Lab	€ 85.714
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Advanced freedom of expression and access to information	€ 367.706
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Supporting UPR Advocacy for Internet Freedom	€ 277.916
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Where there is political will	€ 413.680
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Safety for Media Professionals	€ 200.000
Nairobi, Kenia	Kenia	Promoting online and offline freedom of expression in Kenya	€ 72.747
Nur-Sultan, Kazachstan	Kazachstan	World Press Photo exhibition 2018	€ 70.799
Nur-Sultan, Kazachstan	Kazachstan	Digital rights in Kazakhstan	€ 35.532
Panama-Stad, Panama	Panama	Freedom of Speech and Press Freedom Workshop	€ 6.419
Parijs, Frankrijk (PV UNESCO)	Wereldwijd	Veiligheid journalisten en media-ontwikkeling	€ 690.000
Peking, China	China	Vertrouwelijk	€ 141.517
Rabat, Marokko	Marokko	Association des rencontres mediterraneenes Cinéma Droits de l'Homme	€ 36.762
San José, Costa Rica	Centraal-Amerika	Improve journalists safety in remote areas in Central America	€ 212.564
Skopje, Noord-Macedonië	Noord-Macedonië	Vidi Vaka - Medium for Digital Natives	€ 48.341
Tunis, Tunesië	Tunesië	Appui à la liberté d'expression, au journalisme citoyen et d'investigation pour la bonne gouvernance locale au Nord-Ouest	€ 82.486
Tunis, Tunesië	Tunesië	Supporting freedom of expression and media development in North-West Tunisia	€ 32.075
Warschau, Polen	Wit-Rusland	Diverse projecten vertrouwelijk	€ 287.354
Warschau, Polen	Wit-Rusland	Enhancing access of Belarusian people to objective news and information via Euroradio	€ 80.000
Warschau, Polen	Wit-Rusland	World Press Photo: Advancing sustainability of Belarusian independent press nationally and internationally	€ 24.500
Warschau, Polen	Wit-Rusland	Support to the independent TV broadcast in Belarus	€ 39.960
Washington, DC, Verenigde Staten	Wereldwijd	Freedom on the Net	€ 198.000
Wenen, Oostenrijk (PV OVSE)	OVSE-regio	Promotion of freedom of expression and freedom of the internet	€ 95.000
Wenen, Oostenrijk (PV OVSE)	OVSE-regio	Representative on Freedom of the Media Repository Fund	€ 100.000
Yangon, Myanmar	Myanmar	Investigative Journalism Project	€ 49.472
Yangon, Myanmar	Myanmar	Investigative Documentaries	€ 9.744
Yangon, Myanmar	Myanmar	Vital News Report	€ 78.223
Yangon, Myanmar	Myanmar	Burma Story Book	€ 10.000
Yangon, Myanmar	Myanmar	Fortify Rights	€ 91.740
<b>Totaal</b>			<b>€ 17.289.994</b>

Thema: Vrijheid van religie en levensovertuiging

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Abuja, Nigeria	Nigeria	Transforming the farmer herder conflicts	€ 299.980
Abuja, Nigeria	Nigeria	Unity in Diversity	€ 215.255
Boedapest, Hongarije	Hongarije	Right to faith: protecting the right to freedom of religion in Hungary	€ 7.926
Boedapest, Hongarije	Hongarije	Mandák House documentary film	€ 10.000
Boedapest, Hongarije	Hongarije	Bridge-building between LGBTQ and Christian communities	€ 7.200
Boekarest, Roemenië	Moldavië	Association of Independent Press	€ 7.600
Dhaka, Bangladesh	Bangladesh	Anne Frank Exhibition Bangladesh	€ 473
Genève, Zwitserland	Zwitserland	FoRB Symposium	€ 5.000
Islamabad, Pakistan	Pakistan	Exploring and promoting freedom of religion	€ 9.787
Islamabad, Pakistan	Pakistan	Engaging Pakistan Interfaith Communities in Bahawalpur	€ 20.443
Islamabad, Pakistan	Pakistan	Vertrouwelijk	€ 37.149
Islamabad, Pakistan	Pakistan	Team Muhafez and Basila & the Street Crew	€ 122.552
Islamabad, Pakistan	Pakistan	Shehri (citizen) Pakistan	€ 68.264
Islamabad, Pakistan	Pakistan	Preserving Freedom of Religion and Belief in Pakistan	€ 46.062
Islamabad, Pakistan	Pakistan	Engaging Pakistani Interfaith Communities	€ 4.183
Jakarta, Indonesië	Indonesië	Research into the discourse of religious freedom and religious harmony in Indonesia	€ 24.978
Jakarta, Indonesië	Indonesië	Enhancing Religious Freedom Protection at the Local Level in Indonesia	€ 324.714
Kairo, Egypte	Egypte	Together we develop Egypt Phase II	€ 110.000
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Promoting tolerance and non-discrimination	€ 34.860
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Dialogue involving Religious Communities	€ 12.791
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Strengthening Human Rights Advocacy for Freedom of Religion and Belief	€ 159.512
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Forum 18 News Services	€ 127.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Strengthening voices, sensitizing voices, connecting voices	€ 76.830
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	A religious mosaic	€ 520.000
Nairobi, Kenia	Kenia	Enhancing Freedom of Religion or Belief at the Coast of Kenya	€ 50.000
Nur-Sultan, Kazachstan	Kazachstan	Promoting freedom of religion and belief in Kazakhstan through freedom of expression	€ 50.000
Seoel, Zuid-Korea	Noord-Korea	Freedom of Religion and Belief   Report & Outreach	€ 15.775
Tbilisi, Georgië	Georgië	Train the Messenger - 2	€ 227
Tbilisi, Georgië	Armenië	Towards sustainable reform: Promoting Freedom of Religion and Belief in Armenia	€ 114.654
Tbilisi, Georgië	Georgië	Humans in Religion	€ 73.500
Tbilisi, Georgië	Georgië	Train the Messenger - 2	€ 227
Tbilisi, Georgië	Georgië	Supporting Protection of the Rights of Non-dominant Religious Groups through Research and Participatory Activity	€ 80.010

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Tbilisi, Georgië	Georgië	Fostering Religious Tolerance and Cultural Diversity in Public Schools of Georgia	€ 79.660
Tirana, Albanië	Albanië	Exploring the role of Religion in the Western Balkan Societies	€ 72.000
Tirana, Albanië	Albanië	Religious tolerance in Albania	€ 44.089
Washington, DC, Verenigde Staten	Verenigde Staten	The Protecting Belief Fund	€ 300.000
Yangon, Myanmar	Myanmar	Religious Freedom Initiative Plus	€ 100.000
Yangon, Myanmar	Myanmar	Civil Society Organization Cultivation for Religious Freedom and Belief	€ 73.143
Yangon, Myanmar	Myanmar	Muslim Intra-faith Understanding	€ 39.600
<b>Totaal</b>			<b>€ 3.345.217</b>

Thema: Gelijke rechten voor vrouwen en meisjes

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Abuja, Nigeria	Nigeria	Towards Ending Child Marriage	€ 166.948
Abuja, Nigeria	Nigeria	Red Diamond 2	€ 124.217
Abuja, Nigeria	Nigeria	Uprooted	€ 7.220
Accra, Ghana	Ghana	Equal Rights and economic empowerment for women	€ 91.851
Amman, Jordanië	Jordanië	Enabling Communities for Climate Change Adaption Planning: Understanding Gender Roles	€ 79.134
Ankara, Turkije	Turkije	Diverse projecten vertrouwelijk	€ 114.025
Bakoe, Azerbeidzjan	Azerbeidzjan	Promotion of the Value of the Girl Child through the Power of Sport	€ 125.000
Bangkok, Thailand	Thailand	The 16 Days of Activism against Gender-Based Violence	€ 3.093
Beiroet, Libanon	Libanon	Women's employment in the public sector: towards empowerment and representation	€ 78.060
Beiroet, Libanon	Libanon	Counseling office for women in politics	€ 5.852
Belgrado, Servië	Servië, Montenegro	Be Equal in the Value Chain	€ 32.312
Belgrado, Servië	Servië, Montenegro	New Spaces, New Voices: End News Media Sexism	€ 32.424
Belgrado, Servië	Servië, Montenegro	Investigative research and media campaign: Women Rights & Work in Montenegro	€ 34.633
Boekarest, Roemenië	Moldavië	United Nations Population Fund	€ 44.971
Bogotá, Colombia	Colombia	Que no te quiten las almas campaign	€ 1.369
Brasilia, Brazilië	Brazilië	Black Women's Permanent Forum	€ 3.552
Brasilia, Brazilië	Brazilië	Black Women towards a Planet 50-50 in 2030: 30 years of Black Women's Rights in Brazil in 2018	€ 49.115
Brasilia, Brazilië	Brazilië	Migrant women leaving the prison system	€ 7.242
Buenos Aires, Argentinië	Argentinië	Reproductive Health Classes	€ 36.649
Buenos Aires, Argentinië	Argentinië	La Investigación forense en casos de Femicidios	€ 2.790
Bujumbura, Burundi	Burundi	Africa Human Rights Network	€ 51.186
Bujumbura, Burundi	Burundi	Family Health International	€ 148.720
Dakar, Senegal	Senegal	Protection of women and girls victims of violence	€ 19.057

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Dakar, Senegal	Senegal	Forum Theatre to open discussions about the weight of tradition on women	€ 9.864
Dakar, Senegal	Senegal	Sensitization of adolescents on the right to access sexual and reproductive health	€ 11.040
Dakar, Senegal	Senegal	Mobilizing Grandmothers and Teachers to Promote Girls' Rights and Education and to Prevent Child Marriage	€ 20.030
Dakar, Senegal	Senegal	Mobile clinic for prevention of sexual abuse	€ 16.865
Genève, Zwitserland	Zwitserland	Activities Human Rights Council - theme woman's rights/sexual and reproductive health and rights	€ 14.000
Genève, Zwitserland	Zwitserland	She Decides Day	€ 57.000
Genève, Zwitserland	Zwitserland	Women Human Rights Course	€ 8.700
Genève, Zwitserland	Zwitserland	Enhancing the protection of Women Rights Defenders at the United Nations	€ 55.710
Genève, Zwitserland	Zwitserland	Side-event Human Rights Council 38: Women's participation in the Syrian political process	€ 2.000
Harare, Zimbabwe	Zimbabwe	Campaign Against Rape and Gender Based Violence	€ 47.733
Havana, Cuba	Cuba	Diverse projecten vertrouwelijk	€ 34.421
Havana, Cuba	Cuba	United Nations Population Fund - Sexual Health	€ 88.000
Jakarta, Indonesië	Indonesië	Amplifying progressive voices on child marriage in Indonesia	€ 24.637
Kairo, Egypte	Egypte	Together to Combat Trafficking in Women	€ 36.000
Khartoem, Soedan	Soedan	Diverse projecten vertrouwelijk	€ 180.216
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Access to justice for women-victims of violence in Ukraine	€ 31.928
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Strengthening women's political rights	€ 4.009
Kinshasa, DRC	DRC	Women's Political Participation	€ 300.000
Kuala Lumpur, Maleisië	Maleisië	She Decides Event Malaysia	€ 887
Kuala Lumpur, Maleisië	Maleisië	Art for Grabs Festival	€ 1.135
Luanda, Angola	Angola	Promotion of civil society women networks and empowerment of young women in Angola	€ 50.000
Manilla, Filipijnen	Filipijnen	Youth-Friendly Health Centers	€ 17.081
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Respect for women's political rights	€ 269.331
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Upholding Human Rights, bridging the gender	€ 81.644
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	POWER: Political participation of women for equal rights	€ 24.910
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Strengthening the movement to end various forms of violence against women	€ 35.430
New Delhi, India	India	Equal rights for women focused on political participation	€ 4.309
New Delhi, India	India	Women's rights committee against gender based violence	€ 4.752
New Delhi, India	India	HR Awareness campaign	€ 4.686
New Delhi, India	India	Empowering Dalit Christian Women (2 <sup>nd</sup> Form)	€ 4.541
New Delhi, India	India	Creating favourable ecosystems for non-traditional livelihoods for women	€ 35.268
New Delhi, India	India	Rights for nomadic Narikkuravar children	€ 25.285

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
New Delhi, India	India	Empowering Rural Women in Protecting their rights	€ 54.307
New Delhi, India	India	Gendercide Project - Beti bachao Beti padhao	€ 38.522
New Delhi, India	India	Equal rights for women in urban slums of Aurangabad	€ 36.027
New Delhi, India	India	Training of Unemployed Women	€ 37.541
Paramaribo, Suriname	Suriname	Theaterproject 'Adjoeba'	€ 1.435
Peking, China	China	Vertrouwelijk	€ 733.140
Pretoria, Zuid-Afrika	Zuid-Afrika	Human Rights Dialogues	€ 5.542
Pretoria, Zuid-Afrika	Zuid-Afrika	Advancing the rights of Women, girls and LGBTI communities	€ 3.258
Pretoria, Zuid-Afrika	Zuid-Afrika	Rights and women empowerment	€ 25.673
Pretoria, Zuid-Afrika	Zuid-Afrika	Human Rights Practice in Vulnerable Communities 2018	€ 11.825
Pretoria, Zuid-Afrika	Zuid-Afrika	Advancing the rights of women, girls and LGBTI communities in South Africa III	€ 25.130
Pretoria, Zuid-Afrika	Zuid-Afrika	Project Access II 2018 - 2022	€ 62.901
Pretoria, Zuid-Afrika	Zuid-Afrika	Tsoga! Rights and women empowerment	€ 52.919
Rabat, Marokko	Marokko	Fighting violence against women and girls: A listening and counselling center to support women and girls victims of violence	€ 1.378
Rabat, Marokko	Marokko	Fighting violence against women: Reinforcing the juridical and socioeconomic capacity of women in Salé and neighborhood	€ 56.747
Rabat, Marokko	Marokko	Promotion Best Practice in the State response to Sexual Violence against Women (Through cooperation with local NGOs)	€ 87.827
Rabat, Marokko	Marokko	La caravane sociale pour l'égalité. Éradication des mariages des mineures et lutte contre la déscolarisation des filles	€ 42.242
Rabat, Marokko	Marokko	Renforcer le droit des femmes à prendre part à l'espace public sans discrimination à travers la sensibilisation et l'action du terrain	€ 54.776
Ramallah, Palestijnse Gebieden	Palestijnse Gebieden	The Palestinian Working Women Society for Development	€ 83.600
Riyadh, Saoedi-Arabië	Saoedi-Arabië	Female Career Fair	€ 14.755
Santiago, Chili	Chili	Seminar Building bridges, towards a communication without gender stereotypes	€ 15.000
Skopje, Noord-Macedonië	Noord-Macedonië	Advancing Gender Equality in Sport	€ 24.857
Skopje, Noord-Macedonië	Noord-Macedonië	Mentor with Impact - Mentoring Program for Women Entrepreneurs and Professionals	€ 7.465
Tbilisi, Georgië	Georgië	Investing in Sexual and Reproductive Health promotion and HIV prevention among Young People in Georgia	€ 29.335
Tbilisi, Georgië	Georgië	The Steps for the Future Free of Violence: a Series of TV Programs	€ 7.251
Tbilisi, Georgië	Georgië	Pankisi women and girls for better future	€ 2.874
Teheran, Iran	Iran	Vertrouwelijk	€ 651.000
Tirana, Albanië	Albanië, Noord-Macedonië, Kosovo	Handle with Care	€ 65.725

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Tunis, Tunesië	Tunesië	Promoting Women's Socioeconomic Rights in Northwestern Tunisia	€ 39.943
Tunis, Tunesië	Tunesië	Promoting Women's Rights in Tunisia through a Participatory On-Line Court Decision Observatory	€ 77.433
Warschau, Polen	Wit-Rusland	Diverse projecten vertrouwelijk	€ 43.524
Wenen, Oostenrijk (PV OVSE)	Tadzjikistan	Supporting and strengthening Women's Resource Centers in Tajikistan	€ 40.000
Yangon, Myanmar	Myanmar	Platform for women's skill development	€ 22.596
Yangon, Myanmar	Myanmar	Women Media Project	€ 33.371
<b>Totaal</b>			<b>€ 5.250.751</b>

*Thema: Mensenrechtenverdedigers*

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Amman, Jordanië	Jordanië	Youth Universal Periodic Review of Human Rights Coalition	€ 7.080
Ankara, Turkije	Turkije	Vertrouwelijk	€ 110.000
Bakoe, Azerbeidzjan	Azerbeidzjan	Vertrouwelijk	€ 115.000
Bangkok, Thailand	Thailand	Enhancing Capacity for Human Rights Defenders in Thailand	€ 7.590
Boedapest, Hongarije	Hongarije	Civil Kollégium Alapítvány	€ 10.504
Boedapest, Hongarije	Hongarije	Amnesty International Magyarország	€ 8.225
Boedapest, Hongarije	Hongarije	Institute of Social Reflection	€ 5.347
Boedapest, Hongarije	Hongarije	Building communities and educating on civil movement on the country side	€ 5.363
Boekarest, Roemenië	Moldavië	Amnesty International Chisinau	€ 34.344
Boekarest, Roemenië	Moldavië	World Press Photo Exhibition 2018 Chisinau	€ 24.000
Bogotá, Colombia	Colombia	Multinational Corporations in Colombia: Enabling Communities to Defend Human Rights through the use of Non-Judicial Grievance Mechanisms, Advocacy and Capacity Strengthening	€ 11.000
Bogotá, Colombia	Colombia	Autonomous development, effective leadership	€ 21.523
Bogotá, Colombia	Colombia	Implementation of education and protection strategies aimed at human right defenders, their organizations and communities in Colombia	€ 2.397
Bogotá, Colombia	Colombia	Improving self-protection for human rights defenders	€ 82.490
Brasilia, Brazilië	Brazilië	Traditional Peoples and Human Rights: Challenges of a Nuclear Power Plant	€ 29.041
Brasilia, Brazilië	Brazilië	Mapping Human Rights Violations	€ 1.995
Brasilia, Brazilië	Brazilië	Companies' actions to prevent and repair risks and impacts on human rights	€ 44.498
Caracas, Venezuela	Venezuela	Vertrouwelijk	€ 7.135
Dakar, Senegal	Senegal	Ciné droit Libre	€ 10.000
Harare, Zimbabwe	Zimbabwe	Transparency, Responsiveness, Accountability and Citizen Engagement (TRACE)	€ 850.000
Harare, Zimbabwe	Zimbabwe	Human Rights Film Festival	€ 56.351



Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Islamabad, Pakistan	Pakistan	Strengthening Protection Network for Women Human Rights Defenders	€ 55.932
Jakarta, Indonesië	Indonesië	Living the Human Rights (LIGHTS)	€ 4.397
Jakarta, Indonesië	Indonesië	Vertrouwelijk	€ 205.752
Juba, Zuid-Soedan	Zuid-Soedan	Vertrouwelijk	€ 121.361
Kampala, Oeganda	Oeganda	Strengthening Protection Mechanisms for Human Rights Defenders in Uganda	€ 625.781
Khartoem, Soedan	Soedan	Diverse projecten vertrouwelijk	€ 95.704
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Human Rights Tulip Ukraine (Dostupno)	€ 21.795
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Countering discrimination against incurable patients in the Odesa region	€ 30.518
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Docudays UA	€ 59.522
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Establishing a network of HR public initiatives	€ 11.326
Kigali, Rwanda	Rwanda	Capacity building in Human rights research methodology	€ 49.980
Kinshasa, DRC	DRC	Diverse projecten vertrouwelijk	€ 627.632
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Human Rights Tulip 2014-2017 Communication	€ 133.750
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Training course Human Rights Defenders	€ 15.450
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Protecting Human Rights Defenders worldwide by strengthening legal recognition and implementation of the UN declaration on Human Rights Defenders	€ 8.283
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Enhancing Human Rights Defenders Protection and Advocacy 2015-2017	€ 7.211
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Support Human Rights Defenders capacity to mobilize UN and international levers of influence to boost local change	€ 13.500
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Human Rights Festival	€ 200.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Winnaar Tulp 2015 Human Rights empowerment of anti slavery	€ 3.750
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Winnaar Tulp 2012 Tamil Nadu	€ 886.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Shelter City	€ 284.660
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Diverse kleine ondersteunende activiteiten	€ 16.298
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Support Human Rights Defenders in post Soviet countries	€ 96.225
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Improved protection and support to human rights defenders	€ 345.743
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Foundations for Human Rights	€ 505.062
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Mensenrechtentulp	€ 23.684
Nairobi, Kenia	Kenia	Videre est Credere	€ 5.458
Nairobi, Kenia	Kenia	Promoting safety and security of human rights defenders in Kenya	€ 185.428

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Nur-Sultan, Kazachstan	Kazachstan	Fellowship for a new generation of human rights defenders in Kazakhstan	€ 19.081
Peking, China	China	Vertrouwelijk	€ 458.801
Pretoria, Zuid-Afrika	Zuid-Afrika	Interactive Theatre Kliptown	€ 2.638
Rabat, Marokko	Marokko	Appui à l'intégration des migrants et droits à la diversité	€ 75.566
Ramallah, Palestijnse Gebieden	Israël	Breaking The Silence	€ 182.248
San José, Costa Rica	Costa Rica	Shelter City Costa Rica	€ 393.180
San José, Costa Rica	Centraal-Amerika	Managing Organization for the Central American Human Rights Program (CAHRP) 2016-2018	€ 609.000
San José, Costa Rica	Honduras	Strengthening human rights in Honduras through support from OHCHR	€ 132.000
Sarajevo, Bosnië en Herzegovina	Bosnië en Herzegovina	Enhancing HR protection in Bosnia and Herzegovina	€ 37.264
Straatsburg, Frankrijk	Frankrijk	Human Rights Trust Fund	€ 200.000
Tbilisi, Georgië	Georgië	Support to Human Rights Defenders from Azerbaijan	€ 54.253
Tbilisi, Georgië	Georgië	Shelter City Tbilisi	€ 116.130
Tel Aviv, Israël	Israël	Safeguarding Israeli Democracy	€ 40.000
Tirana, Albanië	Albanië	Understanding and promoting human rights	€ 6.697
Warschau, Polen	Wit-Rusland	Diverse projecten vertrouwelijk	€ 208.040
Washington, DC, Verenigde Staten	Verenigde Staten	8th Amendment Project	€ 114.400
Washington, DC, Verenigde Staten	Wereldwijd	Lifeline	€ 250.000
Wenen, Oostenrijk (PV OVSE)	OVSE-regio	Civil Society Advocacy on Human Dimension	€ 100.000
Wenen, Oostenrijk (PV OVSE)	OVSE-regio	Advanced Human Rights Monitoring Training for Human Rights Defenders	€ 50.000
Wenen, Oostenrijk (PV OVSE)	Oekraïne	Security and Independence of Lawyers in Ukraine	€ 95.000
Wenen, Oostenrijk (PV OVSE)	OVSE-regio	Shelter and resilience for human rights defenders of the OSCE region	€ 40.000
Wenen, Oostenrijk (PV OVSE)	OVSE-regio	Winning public support for human rights defence: OSCE cross-regional perspectives	€ 75.000
Yangon, Myanmar	Myanmar	Human rights' Tulip	€ 4.400
<b>Totaal</b>			<b>€ 9.347.783</b>

Thema: Gelijke rechten voor LHBTI's

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Abuja, Nigeria	Nigeria	Diverse projecten vertrouwelijk	€ 271.616
Ankara, Turkije	Turkije	Diverse projecten vertrouwelijk	€ 82.380
Athene, Griekenland	Griekenland	Athens Pride - Amsterdam Rainbow Dress project	€ 7.500
Bagdad, Irak	Irak	Vertrouwelijk	€ 2.218
Bakoe, Azerbeidzjan	Azerbeidzjan	Vertrouwelijk	€ 60.000
Bangkok, Thailand	Thailand	HERO AWARDS 2018	€ 1.518

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Bangkok, Thailand	Thailand	LGBTI documentary events in Thailand, Cambodia and Laos	€ 4.000
Beiroet, Libanon	Libanon	LGBTQ youth support platform	€ 93.280
Belgrado, Servië	Servië, Montenegro	Improving position of LGBT+ community in Serbia through advocacy and capacity building activities	€ 19.999
Belgrado, Servië	Servië, Montenegro	Keeping an eye on l(ntersex)	€ 10.715
Belgrado, Servië	Servië, Montenegro	Montenegro Pride 2018	€ 5.000
Boekarest, Roemenië	Moldavië	Information Centre Genderdoc	€ 14.600
Boekarest, Roemenië	Moldavië	Campaigning for Dignity, Family Values and LGBTI Equality	€ 15.650
Bogotá, Colombia	Colombia	Sexual and reproductive health services for transgender people in Profamilia clinics	€ 52.929
Bogotá, Colombia	Colombia	Construction of an integral attention protocol for corporal transformation of transgender groups	€ 10.417
Brasilia, Brazilië	Brazilië	LGBT's in detention	€ 6.282
Buenos Aires, Argentinië	Argentinië	Promoción de Acceso a la Salud de la Población Trans en Argentina	€ 2.672
Buenos Aires, Argentinië	Argentinië, Uruguay en Cuba	Diversidades sexo - genéricas: abordajes para una educación libre de homo - lesbo - trans - fobia	€ 17.182
Buenos Aires, Argentinië	Argentinië	Spanish Lessons	€ 4.938
Buenos Aires, Argentinië	Argentinië en Paraguay	Ana Frank, convivencia e inclusión en nuestros días - la perspectiva de género	€ 1.416
Buenos Aires, Argentinië	Argentinië	Promoción de los derechos de las personas LGBTI a través del mejoramiento de las prácticas en materia comunicacional	€ 4.634
Dakar, Senegal	Senegal	Diverse projecten vertrouwelijk	€ 14.225
Dhaka, Bangladesh	Bangladesh	Mainstream social tolerance of LGBT population in Bangladesh	€ 1.743
Harare, Zimbabwe	Zimbabwe	IDAHOT 2018	€ 12.190
Havana, Cuba	Cuba	Vertrouwelijk	€ 17.600
Islamabad, Pakistan	Pakistan	Noon: Understanding Gender Diversity	€ 40.272
Islamabad, Pakistan	Pakistan	Vertrouwelijk	€ 59.291
Islamabad, Pakistan	Pakistan	After noon	€ 106.752
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	KyivPride	€ 44.348
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Empowering civil society	€ 12.350
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	School of Tolerance	€ 7.087
Manilla, Filipijnen	Filipijnen	LeadOUT	€ 6.560
Manilla, Filipijnen	Filipijnen	SOGIE Diversity Index	€ 10.513
Mexico-Stad, Mexico	Mexico	Three HR events about LGTBI	€ 20.706
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Allies in Action	€ 418.118
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Nederlands Netwerk Intersekse	€ 18.521
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Veel om voor te vechten	€ 76.960
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Promoting and protecting human rights of sexual minorities	€ 445.956
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	IAM Transformation Network	€ 24.960

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Strong in diversity	€ 1.350.652
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Oost-Europa	Support of the LGBTI grassroots in Eastern Europe	€ 200.000
New Delhi, India	India	SMILE - Equal Rights Programme for LGBT	€ 55.165
New Delhi, India	India	LGBTIQ Community Empowerment through Skill Development	€ 8.566
New Delhi, India	India	Transgender School Project	€ 19.241
Nur-Sultan, Kazachstan	Kazachstan	LBQ women and access to healthcare in Kazakhstan	€ 20.122
Panama-Stad, Panama	Panama	IDAHOT and Pride	€ 7.480
Panama-Stad, Panama	Panama	LGBTI film festival	€ 1.691
Panama-Stad, Panama	Panama	Human Rights film for HR Day	€ 1.972
Paramaribo, Suriname	Suriname	Verklaring van Paramaribo	€ 1.487
Peking, China	China	Vertrouwelijk	€ 486.872
Pretoria, Zuid-Afrika	Zuid-Afrika	LGBTI rights in Africa II	€ 112.180
Pretoria, Zuid-Afrika	Zuid-Afrika	Human Rights Reporting strengthening media coverage of sexual and gender diversity	€ 12.951
Pretoria, Zuid-Afrika	Zuid-Afrika	Amsterdam Rainbow Dress	€ 18.131
Seoel, Zuid-Korea	Zuid-Korea	Korean Queer Culture Festival (KQCF)	€ 10.674
Skopje, Noord-Macedonië	Noord-Macedonië	LGBTI Community Empowerment	€ 20.000
Tbilisi, Georgië	Georgië	Supporting LGBT community for an enhanced access to justice	€ 8.415
Tbilisi, Georgië	Armenië	Pink Armenia	€ 35.000
Tunis, Tunesië	Tunesië	Vertrouwelijk	€ 41.797
Warschau, Polen	Wit-Rusland	Diverse projecten vertrouwelijk	€ 33.360
Washington, DC, Verenigde Staten	Verenigde Staten	Dignity for all	€ 264.000
Wenen, Oostenrijk (PV OVSE)	Oostenrijk	EastMeetsWest LGBTI conference 2018	€ 1.200
Wenen, Oostenrijk (PV OVSE)	Noord-Macedonië	Advancement of the human rights and freedoms of LGBTI people in Macedonia	€ 40.000
Yangon, Myanmar	Myanmar	Promoting and protecting LGBTI Rights in Myanmar	€ 48.706
<b>Totaal</b>			<b>€ 4.826.760</b>

*Thema: Bevordering internationale rechtsorde / Strijd tegen straffeloosheid*

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Accra, Ghana	Ghana	Africa Centre for International Criminal Justice	€ 41.100
Boedapest, Hongarije	Hongarije	Hungarian Helsinki Committee	€ 7.896
Bogotá, Colombia	Colombia	Advocacy and political dialogue for rights of victims in public decisions for the construction and maintenance of peace	€ 47.940
Bogotá, Colombia	Colombia	Anne Frank - A History for Today	€ 48.757
Caracas, Venezuela	Venezuela	Vertrouwelijk	€ 10.020
Colombo, Sri Lanka	Sri Lanka	Anne Frank: A history for Today	€ 27.240

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Dakar, Senegal	Gambia	Media Training on International Criminal Justice and Transitional Justice	€ 49.325
Genève, Zwitserland	Zwitserland	Enforced disappearances and arbitrary detention in Syria	€ 1.754
Genève, Zwitserland	Zwitserland	High-level Lunch on preparation of the Yemen Resolution Human Rights Council 38	€ 1.712
Genève, Zwitserland	Zwitserland	Side event from Documenting Violations to Preparing for Prosecutions	€ 2.700
Jakarta, Indonesië	Indonesië	Survey on the Construction and Perception of the Historical Memory of Netherlands and Indonesian Shared History	€ 7.750
Jakarta, Indonesië	Indonesië	Assessing implementation of human rights obligations at local level	€ 3.936
Kairo, Egypte	Egypte	Diverse projecten vertrouwelijk	€ 322.424
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Open data monitoring	€ 45.856
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Creating legal monitoring centre "Dignity"	€ 330
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Empowerment of court decisions	€ 15.005
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Access to justice for vulnerable groups	€ 36.354
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Oral History of the Maidan	€ 6.992
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Second Wave of Judiciary Reform	€ 5.644
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Syria Justice and Accountability Centre	€ 16.178
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Combating Impunity for International Crimes	€ 451.994
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Strengthening Victim Participation in the Fight against Impunity	€ 282.626
New Delhi, India	India	Anne Frank Exhibition in Mumbai	€ 7.904
Ramallah, Palestijnse Gebieden	Palestijnse Gebieden	Support to joint donor fund for Human Rights and International Humanitarian Law in the occupied Palestinian Territories	€ 61.600
Sanaa, Jemen	Jemen	Support to Human Rights Commission	€ 440.000
Seoel, Zuid-Korea	Noord-Korea	Training on transitional justice in the Netherlands for North Korean students in South Korea	€ 23.000
Seoel, Zuid-Korea	Noord-Korea	Outreach on accountability	€ 10.044
Tel Aviv, Israël	Israël, Palestijnse Gebieden	Settlement Watch 2017-2019	€ 59.987
Wenen, Oostenrijk (PV OVSE)	OSVE-regio	Enhancing the quality of ODIHR-organized events in the human dimension	€ 5.000
<b>Totaal</b>			<b>€ 2.041.068</b>

Thema: *Mensenrechten algemeen*

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Genève, Zwitserland	Zwitserland	Human Rights Council strengthening	€ 8.000
Genève, Zwitserland	Zwitserland	Building National Universal Periodic Reviews and Human Rights architectures	€ 200.000
Genève, Zwitserland	Zwitserland	Activities Human Rights Council - diverse themes	€ 10.000
Genève, Zwitserland	Zwitserland	Inzet Jongerenvertegenwoordiger Global Compact on Refugees	€ 3.000

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Genève, Zwitserland	Zwitserland	Side-event Human Rights Council 38: Expert Seminar on Universal Declaration of Human Rights and modernising Human Rights System	€ 1.754
Genève, Zwitserland	Zwitserland	Project: Mensenrechtenraad hervormingen	€ 25.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Human Rights Course December 2017	€ 1.250
Rabat, Marokko	Marokko	Advancing Human Rights jurisprudence in Morocco: practicing and applying Human Rights Law for judges, lawyers and clerks	€ 164.943
Ramallah, Palestijnse Gebieden	Palestijnse Gebieden	The Independent Commission for Human Rights 2017-2019	€ 443.114
Ramallah, Palestijnse Gebieden	Palestijnse Gebieden	Al Mezan Center for Human Rights	€ 192.280
Ramallah, Palestijnse Gebieden	Israël	B'Tselem - Israeli Information Center for Human Rights	€ 167.200
<b>Totaal</b>			<b>€ 1.216.541</b>

*Thema: Mensenrechten en bedrijfsleven*

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Abuja, Nigeria	Nigeria	Scaling up the voluntary principles on security and human rights initiative in Nigeria	€ 86.370
Abuja, Nigeria	Nigeria	Consolidating Community Participation in Environmental Regulatory Mechanisms and enhancing Corporate Accountability in Nigeria	€ 3.464
Accra, Ghana	Ghana	Promoting human rights in businesses	€ 77.594
Amman, Jordanië	Jordanië	Improving Jordan's Microfinance Institutions industry	€ 107.337
Amman, Jordanië	Jordanië	Socio Economic Development for Marginalized Workers in Jordan	€ 105.733
Bogotá, Colombia	Colombia	Resolution and mediation of conflicts, and opportunity to build trust in Cesar	€ 61.123
Bogotá, Colombia	Colombia	Strengthening the mission and actions of the ombudsman's office for the promotion, protection, and compensation of Human Rights within business activities	€ 48.789
Brasilia, Brazilië	Brazilië	Project Multi-stakeholder Corporate Social Responsibility	€ 5.805
Brasilia, Brazilië	Brazilië	Expansion of number of job opportunities for prisoners in Rio de Janeiro	€ 14.574
Brasilia, Brazilië	Brazilië	The role of multinational enterprises abroad and its commitments to human rights	€ 49.886
Brasilia, Brazilië	Brazilië	Promoting rights and diversity within companies	€ 27.408
Harare, Zimbabwe	Zimbabwe	Tilburg-Africa: Towards Knowledge Societies	€ 625.781
Jakarta, Indonesië	Indonesië	Support to Business & Human Rights Agenda in Indonesia	€ 139.660
Khartoem, Soedan	Soedan	Diverse projecten vertrouwelijk	€ 72.997
Kinshasa, DRC	DRC	Improving the field implementation of the Voluntary Principles for Security and Human Rights in South Kivu	€ 185.013
Koeweit, Koeweit	Koeweit	Capacity Building Training on Identification of Victims of Human Trafficking	€ 9.658

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Koeweit, Koeweit	Koeweit	Capacity Building Training for Prosecutors and Judges in Identification of Trafficking Victims	€ 45.475
Mexico-Stad, Mexico	Mexico	Promoting Community-led Human Rights Impact Assessment in Mexico (HRIA)	€ 1.500
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Improving National Contact Point Performance and Access to Remedy for Human Rights Disputes in Central and Eastern European countries	€ 43.595
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Tackling labour exploitation in all economic sectors	€ 141.081
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Out of work and into school	€ 126.852
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Mind the gap	€ 249.005
New Delhi, India	India	Support to community-led advocacy on negative impacts of unsustainable business practices on human rights in Kodungaiyur	€ 20.905
New Delhi, India	India	Conference Centre for Responsible Business	€ 5.580
Nur-Sultan, Kazachstan	Kazachstan	Support to the National Contact Point in Kazakhstan	€ 29.604
Nur-Sultan, Kazachstan	Kazachstan	Summer school on Business and Human Rights	€ 75.600
Peking, China	China	Vertrouwelijk	€ 112.687
Sarajevo, Bosnië en Herzegovina	Bosnië en Herzegovina	Fostering social entrepreneurship in Bosnia and Herzegovina	€ 13.863
Tirana, Albanië	Albanië	Improving relations between employers and employees	€ 1.608
Yangon, Myanmar	Myanmar	Institute for human rights and business	€ 41.796
<b>Totaal</b>			<b>€ 2.530.343</b>

Thema: Ernstigste schendingen

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Algiers, Algerije	Algerije	Diverse projecten vertrouwelijk	€ 15.379
Amman, Jordanië	Jordanië	Safeguarding the Rights of Detainees in Jordan	€ 67.705
Beiroet, Libanon	Libanon	Rehabilitation of torture victims at Centre Nassim	€ 70.400
Beiroet, Libanon	Libanon	Preventing torture of Tripoli detainees	€ 217.374
Boekarest, Roemenië	Moldavië	Development of resilience to sexual and commercial exploitation for adolescents in vocational schools	€ 48.500
Bogotá, Colombia	Colombia	Contributing to the access of land restitution rights to the displacement victims in Antioquia	€ 75.098
Bogotá, Colombia	Colombia	Strengthening development of proposals by Colombian civil society for the participation of victims in the Integral System of Truth, Justice, Reparation and Guarantees of Non-Repitition	€ 21.037
Bogotá, Colombia	Colombia	Fondo de Cerebros para el Postconflicto en Colombia	€ 32.969
Buenos Aires, Argentinië	Argentinië	El Mundial de fútbol durante el terrorismo de Estado en Argentina	€ 22.624
Dakar, Senegal	Gambia	Training of Media Practisioners on Transitional Justice	€ 8.012
Dakar, Senegal	Gambia	Human rights trainings for police officers and prison officials	€ 4.544
Genève, Zwitserland	Zwitserland	Side-event Human Rights Council 39: From Documenting Violations to Preparing for Prosecutions	€ 2.700

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Hanoi, Vietnam	Vietnam	Implementation of UN Convention Against Torture in Vietnam	€ 75.000
Islamabad, Pakistan	Pakistan	Public & Policy Advocacy-Death Penalty	€ 221.243
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Promotion of respect for international humanitarian law by Ukrainian military servants	€ 34.358
Kigali, Rwanda	Rwanda	Vertrouwelijk	€ 8.662
Manilla, Filipijnen	Filipijnen	Bantay Kaso Child Protection Workshop	€ 7.371
Mexico-Stad, Mexico	Mexico	I(dh)reas HR defenders involved in search for disappeared persons	€ 20.640
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Reducing torture & ill treatment	€ 105.786
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Civil Society United Against Torture	€ 250.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Prevention, punishment and reparation of torture	€ 397.346
Peking, China	China	Vertrouwelijk	€ 138.157
Straatsburg, Frankrijk	Frankrijk	Special Account European Court of Human Rights	€ 100.000
<b>Totaal</b>			<b>€ 1.944.905</b>

Thema: Overig

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Abidjan, Ivoorkust	Ivoorkust	Diverse kleine ondersteunende activiteiten	€ 6.861
Abuja, Nigeria	Nigeria	Strengthening Community Governance, Environmental Monitoring and Implementing a Gas Alert System in select communities	€ 26.267
Algiers, Algerije	Algerije	Access to care for migrants in Algiers	€ 32.195
Amman, Jordanië	Jordanië	"Second Chance": Enhancing Legal Protection for Juveniles and Vulnerable Youth	€ 82.598
Ankara, Turkije	Turkije	Vertrouwelijk	€ 162.000
Athene, Griekenland	Griekenland	Technodromo project - Art Acting	€ 10.000
Athene, Griekenland	Griekenland	Ombudsman project "Strengthening the organisational capacity of the Greek Ombudsman in handling complaints from asylum seekers and refugees"	€ 24.455
Athene, Griekenland	Griekenland	Metadrasia Project - workshop on the guardianship of unaccompanied minors in Greece	€ 7.500
Bagdad, Irak	Irak	Vertrouwelijk	€ 95.000
Beiroet, Libanon	Libanon	Advocacy project	€ 5.263
Beiroet, Libanon	Libanon	Without Borders project	€ 22.584
Beiroet, Libanon	Libanon	Protection in Palestinian Camps	€ 26.246
Beiroet, Libanon	Libanon	Youth now	€ 57.440
Beiroet, Libanon	Libanon	Developing history teacher capacity for historical thinking and innovative teaching methodologies fostering peace building	€ 43.967
Boekarest, Roemenië	Moldavië	Romanian Centre for European Policies	€ 7.866
Boekarest, Roemenië	Moldavië	Romano FM Radio in Soroca	€ 48.100
Boekarest, Roemenië	Moldavië	Facilitating reintegration of detained children from Moldova through access to qualitative vocational training	€ 25.000



Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Boekarest, Roemenië	Moldavië	National Center for Child Abuse Prevention Chisinau	€ 33.895
Bogotá, Colombia	Colombia	Constructors of Peace Canal del Dique	€ 62.109
Bogotá, Colombia	Colombia	Conferences Antoine Buyse in Colombia	€ 2.181
Bogotá, Colombia	Colombia	Strategic Transition Path for the National Police of Colombia	€ 4.487
Bogotá, Colombia	Colombia	Contribution to peace building by teaching former combatants new skills	€ 21.525
Bogotá, Colombia	Colombia	Promotion of peaceful coexistence among former combatants and communities	€ 65.149
Bogotá, Colombia	Colombia	Small Activities	€ 9.916
Colombo, Sri Lanka	Sri Lanka	Study Visit	€ 38.200
Dakar, Senegal	Senegal	Shelter and reorientation for victims of forced child begging	€ 35.064
Damascus, Syrië	Syrië	Vertrouwelijk	€ 16.768
Genève, Zwitserland	Zwitserland	High-Level side-event: Forcible transfer of the Population in Syria	€ 3.000
Genève, Zwitserland	Zwitserland	Diplohack project - monitoring tool	€ 48.823
Genève, Zwitserland	Zwitserland	Side-event Human Rights Council 38: How to engage Men and Boys	€ 27.380
Havana, Cuba	Cuba	Diverse kleine ondersteunende activiteiten	€ 16.096
Islamabad, Pakistan	Pakistan	Legal Aid Assistance and Shelter	€ 14.459
Jakarta, Indonesië	Indonesië	Vertrouwelijk	€ 49.179
Kiev, Oekraïne	Oekraïne	Networking reception HIV/AIDS	€ 3.652
Kinshasa, DRC	DRC	Human rights promotion and protection in the electoral context	€ 299.200
Kuala Lumpur, Maleisië	Maleisië	Advanced Training Program Legal Representation of Children	€ 4.676
Manilla, Filipijnen	Filipijnen	4 <sup>th</sup> Manila International Dialogue on Human Trafficking	€ 20.771
Manilla, Filipijnen	Filipijnen	Vertrouwelijk	€ 46.762
Manilla, Filipijnen	Filipijnen	Tanglaw Buhay Shelter	€ 6.395
Manilla, Filipijnen	Filipijnen	ID Assistance Marawi Response	€ 4.799
Manilla, Filipijnen	Filipijnen	LILIM – Ideals project	€ 8.559
Maputo, Mozambique	Mozambique	World Press Photo Project	€ 33.026
Ministerie van Buitenlandse Zaken	China	Receptorbenadering	€ 53.878
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Image Authentication and Categorization Tool	€ 94.444
Moskou, Rusland	Rusland	Diverse projecten vertrouwelijk	€ 810.000
Nairobi, Kenia	Kenia	Strengthening UNCT response to shrinking democratic space and police impunity - OHCHR	€ 203.568
New Delhi, India	India	NL Doet 2018	€ 1.788
New Delhi, India	India	Survivors of trafficking	€ 19.642
Nicosia, Cyprus	Cyprus	Westfaelische Wilhems Universitat	€ 27.000
Nur-Sultan, Kazachstan	Kazachstan	Human Rights Capstone Projects	€ 64.512
Nur-Sultan, Kazachstan	Kazachstan	Human Rights Capstone Project at Atyrau State University	€ 7.405
Nur-Sultan, Kazachstan	Kazachstan	Promoting the impartiality principle in the justice system of Kazakhstan	€ 78.120
Panama-Stad, Panama	Panama	Activist meeting	€ 2.620
Pretoria, Zuid-Afrika	Zuid-Afrika	Confronting Inequality Publication	€ 3.215

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Pretoria, Zuid-Afrika	Zuid-Afrika	New Dawn Workshop	€ 9.620
Ramallah, Palestijnse Gebieden	Israël	BIMKOM - Planners for Planning Rights	€ 75.240
Ramallah, Palestijnse Gebieden	Palestijnse Gebieden	Yesh Din Volunteer for Human Rights	€ 160.930
Ramallah, Palestijnse Gebieden	Israël	Gisha - Legal Center for Freedom of Movement	€ 62.700
Ramallah, Palestijnse Gebieden	Palestijnse Gebieden	Youth Peace Initiative 2018-2020	€ 150.000
Ramallah, Palestijnse Gebieden	Palestijnse Gebieden	Storytelling Centre	€ 55.000
Ramallah, Palestijnse Gebieden	Israël, Palestijnse Gebieden	Peace Bottom-Up	€ 48.824
Ramallah, Palestijnse Gebieden	Israël, Palestijnse Gebieden	Diverse projecten vertrouwelijk	€ 489.151
Sanaa, Jemen	Jemen	International Development Law Organization Roma	€ 110.000
San José, Costa Rica	Costa Rica	Vertrouwelijk	€ 25.109
Sarajevo, Bosnië en Herzegovina	Bosnië en Herzegovina	Prevention of child violence in digital environment	€ 51.129
Skopje, Noord-Macedonië	Noord-Macedonië	Movies that Matter	€ 5.007
Straatsburg, Frankrijk	Frankrijk	Action Plan Ukraine	€ 100.000
Tbilisi, Georgië	Georgië	Teaching Human Rights and Tolerance for Civic Education	€ 12.297
Tbilisi, Georgië	Georgië	Foundation of Civic Education	€ 5.792
Tbilisi, Georgië	Georgië	Georgian Young Lawyers Association	€ 3.407
Tbilisi, Georgië	Georgië	Civic Education for All	€ 64.750
Tbilisi, Georgië	Georgië	Bringing Anti-Discrimination Legislation into Practice	€ 76.475
Tel Aviv, Israël	Israël	Mawtin Applied Think Tank for Shared Citizenship	€ 20.000
Tel Aviv, Israël	Israël	Through Each Other's Eyes Program 2016/17	€ 1.004
Tel Aviv, Israël	Israël	Human Rights Consultancy 2018-2019	€ 13.104
Tel Aviv, Israël	Israël	Human Rights Consultancy 2017-2018	€ 726
Tel Aviv, Israël	Israël	Change in Israel's Detention and Interrogation Conditions for Children in Police Stations	€ 19.568
Tel Aviv, Israël	Israël, Palestijnse Gebieden	Breakthrough in Israel's Detention System for Children	€ 7.212
Wenen, Oostenrijk (PV OVSE)	Oostenrijk	Ideathon	€ 14.000
Wenen, Oostenrijk (PV OVSE)	Oostenrijk	Diverse kleine ondersteunende activiteiten	€ 2.500
Wenen, Oostenrijk (PV OVSE)	Oekraïne	Dialogue for reform and social cohesion in Ukraine	€ 30.000
Yangon, Myanmar	Myanmar	Framing the Transition	€ 14.910
Yangon, Myanmar	Myanmar	Film Education for Peace	€ 81.400
<b>Totaal</b>			<b>€ 4.635.460</b>

## 2 Overzicht uitgaven overige fondsen per thema

Thema: Vrijheid van meningsuiting & internetvrijheid

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Belgrado, Servië	Servië, Montenegro	Towards Safe Environment for Free and Independent Journalism in Public Interest	€ 38.976
Belgrado, Servië	Servië, Montenegro	Support to WB Journalists in advocating media freedoms and safety of journalists	€ 48.464
Belgrado, Servië	Servië, Montenegro	Facts Do Matter!	€ 36.297
Bratislava, Slowakije	Slowakije	Municipal election - the basis for a stronger democracy	€ 1.000
Bratislava, Slowakije	Slowakije	#somtu offline	€ 2.000
Bratislava, Slowakije	Slowakije	Human Rights day 2018	€ 3.850
Dhaka, Bangladesh	Bangladesh	Empowering citizens on Freedom of Expression	€ 31.632
Kairo, Egypte	Egypte	Cleveringa Lecture and Conference	€ 7.500
Kairo, Egypte	Egypte	Wesal - Independent theater troupes incubator	€ 10.887
Kairo, Egypte	Egypte	Theater is a must - love and politics	€ 2.342
Kairo, Egypte	Egypte	Face to Face training	€ 16.000
Kuala Lumpur, Maleisië	Maleisië	Discussion forum on identity	€ 3.500
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Dialogue and dissent: No news is bad news	€ 6.410.250
Oslo, Noorwegen	Noorwegen	Filmscreening 'Burma Storybook' – Human Rights Film Festival Oslo 2018	€ 1.620
Pristina, Kosovo	Kosovo	Empowering Media for Democracy	€ 50.000
Rīga, Letland	Letland	Newsroom Safety Training for Editors and Journalists from Latvia	€ 2.323
Rīga, Letland	Letland	Tip-sheets for media professionals	€ 970
Rīga, Letland	Letland	Movies that matter, International Human Rights day	€ 1.141
Rīga, Letland	Letland	Baltic Public Service Media Creative Forum	€ 3.205
Riyadh, Saoedi-Arabië	Saoedi-Arabië	Golden Falcon Film Festival	€ 45.000
Santo Domingo, Dominicaanse Republiek	Dominicaanse Republiek	Speak Campaign	€ 30.000
Tirana, Albanië	Albanië	Constructive journalism in Albania	€ 24.000
Tirana, Albanië	Albanië	Albanian Media Scene vs. European Standards: What rule of law in the media sector?	€ 4.848
Tripoli, Libië	Libië	Make it work, make it grow	€ 3.818.992
<b>Totaal</b>			<b>€ 10.594.797</b>

Thema: Vrijheid van religie en levensovertuiging

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Dhaka, Bangladesh	Bangladesh	Strengthening dialogue between religious and ethnic communities	€ 27.091
Parijs, Frankrijk	Frankrijk	Partnerschap Anne Frank Stichting Frankrijk	€ 5.000
<b>Totaal</b>			<b>€ 32.091</b>

Thema: Gelijke rechten voor vrouwen en meisjes

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Abuja, Nigeria	Nigeria	Sustaining and Scaling up of GBV Prevention and Response Intervention in Maiduguri	€ 900.000
Abuja, Nigeria	Nigeria	Women and Girls Safety and Healing in Borno State, North Eastern Nigeria	€ 600.000
Abuja, Nigeria	Nigeria	Jogbo - A Stage Play	€ 9.000
Ankara, Turkije	Turkije	Vertrouwelijk	€ 32.598
Bamako, Mali	Mali	Debbo Alafia "Women relieved of their burdens"	€ 4.451.317
Belgrado, Servië	Servië, Montenegro	Increasing Effectiveness of Police in Prevention of Gender-Based Violence	€ 32.122
Dakar, Senegal	Cabo Verde	Mediation in family conflicts and legal assistance for women in vulnerable situations	€ 19.947
Dhaka, Bangladesh	Bangladesh	Image Plus	€ 435.812
Dhaka, Bangladesh	Bangladesh	Shokhi	€ 114.427
Doha, Qatar	Qatar	KNVB WorldCoaches program	€ 24.990
Hanoi, Vietnam	Vietnam	Improve the legal framework for sexual violence against women and girls by providing sufficient evidence and improving civil society organization capacity for communication	€ 46.026
Harare, Zimbabwe	Zimbabwe	Ground Up: Movement Building for Political Accountability	€ 108.732
Harare, Zimbabwe	Zimbabwe	Building Capacity of Girls and Young Women in Zimbabwe	€ 65.875
Islamabad, Pakistan	Pakistan	Women's Action for Better Workplaces project	€ 355.364
Islamabad, Pakistan	Pakistan	Women's leadership for accountability governance	€ 614.580
Islamabad, Pakistan	Pakistan	Women's economic and political rights through advocacy	€ 19.134
Islamabad, Pakistan	Pakistan	Lobbying and Advocacy for Women Leadership	€ 30.568
Islamabad, Pakistan	Pakistan	Advocacy for women rights and counter gender-based violence	€ 32.697
Islamabad, Pakistan	Pakistan	Equally Loud	€ 167.674
Istanbul, Turkije	Turkije	Vertrouwelijk	€ 26.310
Juba, Zuid-Soedan	Zuid-Soedan	Promoting women's role in peace building and gender-based violence prevention in South Sudan	€ 2.385.016
Kairo, Egypte	Egypte	70th anniversary of the Universal Declaration of Human Rights: Film Screening and Discussion	€ 2.033
Kinshasa, DRC	DRC	Improving sexual and reproductive health rights (SRHR) among 7.800 vulnerable women in Eastern DRC	€ 27.799
Koeweit, Koeweit	Bahrein	Ethical Leadership: From "Ability to Influence" to "Influence with Honor"	€ 9.492
Manilla, Filipijnen	Filipijnen	PINSAN - 3Ds Strategies	€ 212.477

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Manilla, Filipijnen	Filipijnen	Asserting rights to land, food and resources in the Philippines	€ 34.417
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Count Me In!	€ 6.410.250
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Girls Advocacy Alliance	€ 9.379.537
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	AYNI Indigenous Women Fund	€ 1.500.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	African Women's Development Fund	€ 7.500.000
New Delhi, India	India	Advocating against restrictions faced by women human rights defenders in Nepal	€ 16.208
New Delhi, India	India	Ending Sexual Harassment: Making Institutions Accountable towards Women Workers in the Informal Sector	€ 81.842
New Delhi, India	India	Empowerment of Social Activist through Advocacy/ Lobbying Techniques to address Religious Intolerance	€ 37.435
New Delhi, India	India	Barefoot negotiators for equal rights for women	€ 30.551
New Delhi, India	India	Ensuring equal rights for women, political participation & prevention of violence against women	€ 15.921
New Delhi, India	India	Dignified and Just lives for Dalit Women in Far-West Nepal	€ 30.171
Ottawa, Canada	Canada	Orange The World 2018	€ 129.127
Pretoria, Zuid-Afrika	Zuid-Afrika	SheDecides/Malibongwe	€ 4.314
Rabat, Marokko	Marokko	Promoting gender sensitive local governance within the Ministry of Interior	€ 26.703
Rabat, Marokko	Marokko	Système judiciaire, violence de genre et redevabilité envers les femmes	€ 72.234
Rabat, Marokko	Marokko	Pour un code de la famille en harmonie avec les engagements internationaux du Maroc	€ 44.974
Riga, Letland	Letland	Civil Society for Justice and Dignity - 100 handshakes for women's human rights	€ 2.500
San José, Costa Rica	El Salvador	Political incidence for women's health and life	€ 123.328
San José, Costa Rica	Costa Rica	Short documentary on therapeutic abortion	€ 3.520
Tbilisi, Georgië	Armenië	Women's Fund for Empowered Women from Marginalized Communities in Armenia	€ 47.250
Tirana, Albanië	Albanië	Women Entrepreneurship as Social Innovation	€ 25.400
Tirana, Albanië	Albanië	Strengthening democracy in healthcare by respecting human rights (sex selection abortion)	€ 16.270
Tirana, Albanië	Albanië	Building police workers' capacities to respond effectively to victims of trafficking, domestic violence and hate crimes	€ 37.300
Tirana, Albanië	Albanië	United Nations Security Council Resolution 1325: Women's rights - From Concept to Albanian Reality	€ 3.855
Tripoli, Libië	Libië	Advancing Libyan Women's Participation During the Transition	€ 500.000
Tripoli, Libië	Libië	Sports for All	€ 23.608
Tripoli, Libië	Libië	Freedom Fields	€ 30.000
<b>Totaal</b>			<b>€ 36.850.705</b>

Thema: Mensenrechtenverdedigers

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Dakar, Senegal	Senegal	Concert 70 years Universal Declaration Human Rights	€ 7.500
Harare, Zimbabwe	Zimbabwe	Combating Impunity and Promoting Human Rights Accountability	€ 132.153
Kigali, Rwanda	Rwanda	Human Rights Defenders Focal Point meeting	€ 300
Lissabon, Portugal	Portugal	Cartoon Competition "How to Build Sustainable Peace?"	€ 4.809
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	The International Center for Not-for-Profit Law Core Support	€ 880.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	CIVICUS programma support	€ 2.000.000
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Freedom from fear	€ 12.998.000
Sarajevo, Bosnië en Herzegovina	Bosnië en Herzegovina	Staying Safe – Security Net for Women Human Rights Defenders	€ 4.758
Sarajevo, Bosnië en Herzegovina	Bosnië en Herzegovina	Social inclusion and integration of Roma children	€ 50.173
Tirana, Albanië	Albanië	Leveraging and Bridging Legal Aid Services Closer at Local Level through Collaborative Network	€ 9.778
<b>Totaal</b>			<b>16.087.471</b>

Thema: Gelijke rechten voor LHBTI's

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Algiers, Algerije	Algerije	Diverse projecten vertrouwelijk	€ 18.768
Bamako, Mali	Mali	Vertrouwelijk	€ 31.725
Belgrado, Servië	Servië, Montenegro	Intersex - Building an intersectional platform	€ 19.990
Belgrado, Servië	Servië, Montenegro	Enhancing Access to Justice for LGBTIQ People in Serbia	€ 46.388
Belgrado, Servië	Servië, Montenegro	The Way Forward for Equality of LGBT People	€ 42.503
Belgrado, Servië	Servië, Montenegro	Acces to Justice - Right, not a privilege	€ 32.409
Boekarest, Roemenië	Roemenië	OUTReach Romania	€ 4.500
Bogotá, Colombia	Colombia	Promoting the rights of LGBT victims of the armed conflict in Colombia	€ 87.731
Bogotá, Colombia	Colombia	Datalab: Excavating the new Homophobia	€ 1.595
Bratislava, Slowakije	Slowakije	LGBT Professionals 2018 - IDAHOT	€ 700
Brussel, België	België	IDAHOT - Orange is always part of the rainbow: Stories of LGBTI Refugees	€ 2.700
Istanbul, Turkije	Turkije	Vertrouwelijk	€ 66.050
Kigali, Rwanda	Rwanda	Rwandan LGBTI situation analysis	€ 2.555
Kairo, Egypte	Egypte	IDAHOT film screening and reception	€ 730
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Partnership for Rights, Inclusivity, Diversity and Equality (PRIDE)	€ 3.846.150
Nur-Sultan, Kazachstan	Tadzjikistan	Capacity building for LGBT in Tajikistan	€ 24.999
Nur-Sultan, Kazachstan	Kazachstan	IDAHOT 2018	€ 2.300
Ottawa, Canada	Canada	LGBTQI2 Rights Events Ottawa, May 10 (Tulip Festival)	€ 624.666
Parijs, Frankrijk	Frankrijk	Quinzaine en Marche des Fiertés	€ 21.000

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Pretoria, Zuid-Afrika	Zuid-Afrika	IDAHOT Day event	€ 1.643
Pretoria, Zuid-Afrika	Zuid-Afrika	Building Bridges Influentials Program	€ 67.800
Pristina, Kosovo	Kosovo	Improving the position of the LGBT members in Kosovo	€ 5.416
Pristina, Kosovo	Kosovo	Advancing the LGBT Community's Position in Society	€ 52.000
Riga, Letland	Letland	Baltic Pride 2018 – Celebration of Personal Freedoms	€ 2.000
San José, Costa Rica	Honduras	Strengthening inclusion of LGBTI people in Honduras	€ 205.192
Sarajevo, Bosnië en Herzegovina	Bosnië en Herzegovina	Public Policy for equality of LGBTI people	€ 31.342
Skopje, Noord-Macedonië	Noord-Macedonië	The Parliament and Local Self-Governments Moving Ahead with LGBTI Rights	€ 85.602
Tirana, Albanië	Albanië	Empower the Protection of Intersex People	€ 60.000
Tirana, Albanië	Albanië	LGBT Shelter	€ 10.000
Wellington, Nieuw-Zeeland	Nieuw-Zeeland	"Belonging / Not Belonging Creating Space for Difference(s) as a Human Right" (film screening)	€ 1.673
Zagreb, Kroatië	Kroatië	IDAHOT 2018	€ 4.050
<b>Totaal</b>			<b>€ 5.404.177</b>

*Thema: Bevordering internationale rechtsorde / Strijd tegen straffeloosheid*

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Accra, Ghana	Ghana	Promoting Social Accountability in Ghana	€ 100.170
Bagdad, Irak	Irak	Anti Corruption Index	€ 100.000
Bamako, Mali	Mali	Tien Sira "The path of thruth"	€ 1.535.568
Bamako, Mali	Mali	Prison project Mandela	€ 2.144.830
Boekarest, Roemenië	Moldavië	Legal Education Innovators seeding respect for laws for younger generation	€ 38.748
Boekarest, Roemenië	Moldavië	Promoting the rule of law and contributing to strengthen the integrity system	€ 44.718
Boekarest, Roemenië	Moldavië	LEAD 2019 - Leadership Program for Moldovan Young Legal Professionals 3rd ed.	€ 28.000
Bogotá, Colombia	Colombia	Support to the Special Jurisdiction for Peace in management of information and files, communication strategy and pedagogy for witnesses	€ 96.193
Bogotá, Colombia	Colombia	Project to improve participation of women, peasants and indigenous victims in Integral System of Truth, Justice, Reparation and Guarantees of Non-Repetition	€ 59.958
Bogotá, Colombia	Colombia	Project to empower families of victims of enforced disappearance and missing persons	€ 16.842
Bogotá, Colombia	Colombia	Building Truth, Justice and Peace with victims of the armed conflict in Urabá and Bajo Atrato	€ 80.519
Bogotá, Colombia	Colombia	Children and adolescents affected by the armed conflict in Colombia	€ 56.696
Dakar, Senegal	Senegal	Dakar Talks	€ 114.000
Dakar, Senegal	Senegal	Human Rights Day film screening	€ 152.000
Dhaka, Bangladesh	Bangladesh	Legal Response to Sexual and Gender Based Violence against Rohingya Women and Girls in Bangladesh	€ 74.000

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Hanoi, Vietnam	Vietnam	Strengthening youth leadership and participation for changes in Youth SRHR policies and legislation in Vietnam	€ 56.645
Juba, Zuid-Soedan	Zuid-Soedan	Access to Justice and Rule of Law 2	€ 674.591
Kabul, Afghanistan	Afghanistan	Afghan Justice Institutions	€ 327.819
Kabul, Afghanistan	Afghanistan	Afghanistan Rights Monitor	€ 409.724
Kabul, Afghanistan	Afghanistan	Gender Northern Afghanistan	€ 127.072
Kabul, Afghanistan	Afghanistan	The Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit - Rule of Law	€ 309.783
Kabul, Afghanistan	Afghanistan	Rule of Law Kunduz 3 <sup>rd</sup> edition	€ 2.388.958
Kabul, Afghanistan	Afghanistan	Women's Security Afghanistan	€ 38.029
Manilla, Filipijnen	Filipijnen	Basilan and Sulu Nonviolent Peaceforce support	€ 19.890
Manilla, Filipijnen	Filipijnen	Marawi IDP Demand Accountability of Stakeholders	€ 12.897
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Conducive environments for effective policy	€ 6.721.769
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Capacitating Change: Empowering People in Fragile Contexts	€ 3.900.000
Parijs, Frankrijk	Frankrijk	Seminars European Council on Foreign Relations	€ 12.000
Straatsburg, Frankrijk	Frankrijk	Promotion rule of law	€ 400.000
Tripoli, Libië	Libië	Human Rights Archive Phase 2	€ 123.961
Tripoli, Libië	Libië	Combating Impunity for International Crimes in Egypt, Libya and Tunisia	€ 970.000
<b>Totaal</b>			<b>€ 21.135.380</b>

*Thema: Mensenrechten algemeen*

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Bratislava, Slowakije	Slowakije	Cleveringa Lecture 2018	€ 15.000
Bratislava, Slowakije	Slowakije	Human Library Kosice	€ 1.900
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Office of the High Commissioner of Human Rights	€ 7.500.000
Ramallah, Palestijnse Gebieden	Palestijnse Gebieden	The Independent Commission for Human Rights 2017-2019	€ 264.000
Sana'a	Jemen	Aden Office - OHCHR	€ 1.000.000
Zagreb, Kroatië	Kroatië	Human rights and peace award	€ 3.512
<b>Totaal</b>			<b>€ 8.784.412</b>



Thema: Mensenrechten en bedrijfsleven

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Bagdad, Irak	Irak	Economic empowerment through fashion	€ 99.990
New Delhi, India	India	Strengthening the worldwide movement against child labour towards roadmap 2016 and beyond 2015	€ 25.000
Tirana, Albanië	Albanië	Promoting and enhancing Corporate Social Responsibility in Albania	€ 29.289
Yangon, Myanmar	Myanmar	Center for responsible business conduct	€ 50.000
<b>Totaal</b>			<b>€ 204.279</b>

Thema: Ernstigste schendingen

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Kinshasa, DRC	DRC	International Human Rights Day	€ 62.128
Kinshasa, DRC	DRC	Femme O Fone phase 2	€ 118.859
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Wereldwijd	Victims of Torture Fund - OHCHR	€ 100.000
Parijs, Frankrijk	Frankrijk	Herdenking scholieren Orry-la-Ville	€ 75.000
Tirana, Albanië	Albanië	Opera Anne & Zef	€ 15.000
Tripoli, Libië	Libië	Reform of detention in reform- and rehabilitation institutions	€ 25.000
<b>Totaal</b>			<b>€ 395.987</b>

Thema: Overig

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Amman, Jordanië	Palestijnse Gebieden	Storytelling to Build Bridges	€ 55.000
Ankara, Turkije	Turkije	Diverse projecten vertrouwelijk	€ 300.682
Bagdad, Irak	Irak	Human Rights in the Kurdistan Region of Iraq	€ 100.000
Bagdad, Irak	Irak	Youth Council Kurdistan	€ 85.000
Bakoe, Azerbeidzjan	Azerbeidzjan	Vertrouwelijk	€ 100.000
Bamako, Mali	Mali	Accountable local governance	€ 3.779.481
Bamako, Mali	Mali	Integrity Idols	€ 99.092
Boekarest, Roemenië	Moldavië	Fostering Competitive 2018 Parliamentary Elections Through Information About Political Parties	€ 43.704
Boekarest, Roemenië	Moldavië	Observing the Parliamentary Elections in the Republic of Moldova	€ 65.000
Boekarest, Roemenië	Moldavië	Mapping potential vulnerabilities for foreign meddling in Moldova's parliamentary elections	€ 15.000
Bogotá, Colombia	Colombia	Support to the Truth Commission to carry out its mandate through five projects	€ 330.146
Bogotá, Colombia	Colombia	Support for The Unidad de Búsqueda for the participation of family members, communities and ethnic peoples in the definition and implementation	€ 280.489

Post, land/regio	Project heeft betrekking op land/regio	Project/activiteit	Uitgaven in Euro's
Bogotá, Colombia	Colombia	Forced Disappearance in Guaviare and Boyacá: consolidating the role of family and community in the territorial implementation of the mandate of the Unidad de Busqueda	€ 39.417
Bogotá, Colombia	Colombia	Policy advice inside the Colombian peace process	€ 45.000
Brussel, België	België	Cruyff Court Molenbeek	€ 1.800
Dakar, Senegal	Senegal	Transparantie en multisectoriële dialoog voor een transparant en inclusief beheer van publieke financiën en minerale grondstoffen, in het voordeel van kwetsbare bevolkingsgroepen	€ 151.360
Dakar, Senegal	Senegal	Engagement of private sector in protection of the environment in the Saloum Delta	€ 46.579
Istanbul, Turkije	Turkije	Vertrouwelijk	€ 48.800
Kairo, Egypte	Egypte	Scaling up skills for employability, Social Stability and Economic Development Project	€ 36.113
Nur-Sultan, Kazachstan	Tadzjikistan	Rights of people with disabilities in Tajikistan	€ 24.993
Nur-Sultan, Kazachstan	Kirgizië	Rural women's leadership for the 2030 Agenda for sustainable development in Kyrgyzstan	€ 12.980
Pretoria, Zuid-Afrika	Zuid-Afrika	Short film Human Rights partners	€ 14.918
Rabat, Marokko	Marokko	Indimaj: Capacity building - train and support the integration of migrants	€ 88.857
Rabat, Marokko	Marokko	Economic and social inclusion of young people from marginalised neighbourhoods of Casablanca	€ 15.964
Riga, Letland	Letland	Events for International Holocaust Remembrance Day	€ 17.700
Tirana, Albanië	Albanië	Contribution for a better respect of the rights of asylum seekers and refugees in Albania	€ 8.000
Yangon, Myanmar	Myanmar	Independent living initiative	€ 55.000
Yangon, Myanmar	Myanmar	Project on right of access to water	€ 66.000
<b>Totaal</b>			<b>€ 5.927.075</b>

ParamariboAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAntwerpenBuenosBogotáKairoHarareLagosManaguaQuitoHamburgLagosColomboMexico  
lavlavaLusakaBangkokSarajevoDamascusHoustonBonnAnkaraBrusselDarEsSalaamKobeSofiaKoealaLoempoeerWellingtonAlgiersAnkaraAbujaChicagoMuscatDakarSt  
khholmKopenhagenCotonouBuenosAiresAddisAbebaLissabonParijsRabatDüsseldorfTokioLuxemburgMontevideoChicagoBagdadPortOfSpainBoekarestLuxemburgDak  
HoustonAlmatyDubaiRomeBamakoBelgradoHamburgRomeDarEsSalaamSofiaDubaiColomboRabatAtheneDublinSydneyKobeBogotáPraagOuagadougouAlgiersKin  
tonStPetersburgAmmanMilaanMexicoTeheranAbuDhabiFrankfurtAmMainBelgradoTorontoAddisAbebaAnkaraSarajevoPortOfSpainAiresStockholmAmsterdamAbeba  
poliLaPazKairoManaguaBagdadLosAngelesKievAnkaraColomboWarschauRomeBernKingstonLissabonBoedapestBoedapestNewYorkMaputoColomboNewYorkRiyad  
maktoTelAvivKingstonMontevideoLaPazPraagDubaiWenenCotonouBerlijnLaPazDüsseldorfKampalaTeheranSeoelMontevideoBrasiliaPretoriaAnkaraBomaySofiaTo  
RomeZagrebWashingtonAmmanAtheneLaPazMoskouAlgiersAbidjanParamariboMaputoManillaKinshasaBarcelonaCaracasManaguaBarcelonaLusakaAntwerpenSao  
PauloBagdadLaPazParijsTorontoBrusselBerlijnPekingMontevideoAbuDhabiTelAvivLondenIstanboelAlmatyBangkokHelsinkiSanJoséParamariboAnkaraSaoPauloPretor  
BangkokMilaanBamakoHoustonHarareBrasiliaKairoSarajevoBratislavaWindhoekZagrebBrusselRiyadMoskouAlmatyMaputoKarachiVancouverSantiagoDeChileTunis  
anagutaTeheranCotonouTokioTunisHelsinkiBoekarestHamburgKopenhagenStockholmWellingtonMelbourneKopenhagenRabatBerlijnAntwerpenSanJoséRomeLuxemb  
gSofiaHoustonRiyadDüsseldorfAmmanAccraPraagKarachiKairoSarajevoAlgiersAnkaraLondenBamakoJakartaParamariboOttawaMontrealAlgiersMuscatWindhoekRi  
dLuandaMadridVaticaanstadWarschauBrasiliaVancouverAntwerpenDakarDarEsSalaamDubaiTripoliMaputoDublinBrusselSanJoséTelAvivMilaanBoedapestLusakaFra  
furtAmMainMelbourneMünchenAtheneDüsseldorfKampalaCanberraBamakolIslamabadSofiaLissabonBangkokRomeChicagoAlgiersRiyadhYaoundéRiyadhMuscatKa  
alaParijsMadridBelgradoSarajevoPraagKaapstadMelbourneLaPazTunisMoskouLosAngelesNewDelhiAddisAbebaAntwerpenBrusselWashingtonLusakaWen  
HongKongBogotáLuandaRabatTokioWellingtonTokioMoskouAlmatyMilaanHamburgTelAvivMontevideoMaputoAlgiersMilaanMontevideoVancouverAnkaraBarcelo  
PraagColomboWarschauMadridPretoriaBonnAthenelIstanboelWashingtonWellingtonKhartoemBonnLusakaDublinShanghaiWenenJakartaStockholmSanJoséManag  
NewYorkKhartoemAddisAbebaBagdadBrasiliaBelgradoMuscatLuandaSantiagoDeChileLusakaBomayRabatBomayOttawaBratislavaBagdadHavannaHavannaBerlijn  
ngKongMilaanCanberraHamburgNairobiPraagIslamabadAbuDhabiQuitoTripoliWashingtonDubaiRomeJakartaLimaLondenStockholmMoskouNewYorkAddisAbeba  
ngYorkSingaporeSeoelHongKongFrankfurtAmMainKarachiBratislavaLosAngelesBoekarestAtheneSingaporeAnkaraBratislavaTunisLuxemburgZagrebMontrealSofiaSy  
eySantiagoDeChileLondenDüsseldorfAtheneNewYorkBrusselJakartaKarachiLuxemburgNairobiDarEsSalaamAntwerpenAddisAbebaRabatSantiagoDeChileHamburgK  
eYaoundéAddisAbebaMadridBangkokDüsseldorfTelAvivParijsSeoelParamariboCotonouLaPazHelsinkiPortOfSpainParijsKievBarcelonaAccraZagrebRiyadLosAngelesM  
anDarEsSalaamOsloLuandaNewYorkKhartoemBoedapestAbuDhabiHamburgSaoPauloMexicoManillaBangkokMünchenBuenosAiresSarajevoAnkaraStPetersburgSha  
haiBagdadJakartaKoealaLoempoeerTunisOsloBratislavaMontrealDhakaKigaliTelAvivIstanboelHongKongChicagolIslamabadKingstonDamascusTunisBogotáKopenha  
nWenenCaracasBernKoealaLoempoeerTokioDublinAlmatyNewDelhiAtheneRiyadPortOfSpainBonnShanghaiRiyadKhartoemZagrebSofiaLagosKobeDublinQuitoLonde  
retoriaAlmatyKarachiAnkaraTokioHavannaBonnBerlijnBuenosAiresLagosShanghaiKopenhagenBagdadHongKongAlmatyMuscatAbuDhabiWenenSanJoséKoeweitW  
nenKievParijsBuenosAiresMadridKoeweitHarareParijsMoskouPretoriaTripoliMadridDamascusPraagKobeKoealaLoempoeerKaapstadLuandaKievLusakaDarEsSalaamM  
bourneZagrebParijsHoustonWindhoekParamariboBamakoBonnCotonouOttawaJakartaMuscatColomboManillaOsloNairobiDubaiSaoPauloPretoriaMaputoAmmanB  
dadNewDelhiLimaLaPazQuitoBogotáBamakoHamburgAlgiersLuandaKingstonRiyadMoskouLagosManaguaBuenosAiresManillaLimaMelbourneMexicoColomboCan  
rraAbuDhabiMelbourneWenenDarEsSalaamBrasiliaKoeweitParijsJakartaIstanboelTeheranKhartoemAbujaParijsStockholmTorontoNewDelhiQuitoSeoelBangkokWen  
LaPazParamariboBoekarestSarajevoKoealaLoempoeerBoekarestKingstonAlgiersStockholmLosAngelesDubaiSingaporeAnkaraAmmanCanberraBogotáParijsLaPazWen  
AccraVaticaanstadPortOfSpainHoustonPretoriaLaPazIstanboelBoedapestHamburgVancouverDhakaDubaiBangkokAnkaraAlgiersKhartoemDubaiKobeBrusselMexico  
PetersburgParamariboAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAntwerpenBuenosBogotáKairoHarareLagosManaguaQuitoHamburgLagosColomboMexico  
atislavalLusakaBangkokSarajevoDamascusHoustonBonnAnkaraBrusselDarEsSalaamKobeSofiaKoealaLoempoeerWellingtonAlgiersAnkaraAbujaChicagoMuscatDakar  
ockholmKopenhagenCotonouBuenosAiresAddisAbebaLissabonParijsRabatDüsseldorfTokioLuxemburgMontevideoChicagoBagdadPortOfSpainBoekarestLuxemburgDak  
rHoustonAlmatyDubaiRomeBamakoBelgradoHamburgRomeDarEsSalaamSofiaDubaiColomboRabatAtheneDublinSydneyKobeBogotáPraagOuagadougouAlgiers  
ngstonStPetersburgAmmanMilaanMexicoTeheranAbuDhabiFrankfurtAmMainBelgradoTorontoAddisAbebaAnkaraSarajevoPortOfSpainAiresStockholmAmsterdamAb  
aTripoliLaPazKairoManaguaBagdadLosAngelesKievAnkaraColomboWarschauRomeBernKingstonLissabonBoedapestBoedapestNewYorkMaputoColomboNewYorkRi  
dBamakoTelAvivKingstonMontevideoLaPazPraagDubaiWenenCotonouBerlijnLaPazDüsseldorfKampalaTeheranSeoelMontevideoBrasiliaPretoriaAnkaraBomaySofiaTo  
ntontoRomeZagrebWashingtonAmmanAtheneLaPazMoskouAlgiersAbidjanParamariboMaputoManillaKinshasaBarcelonaCaracasManaguaBarcelonaLusakaAntwerpe  
aoPauloBagdadLaPazParijsTorontoBrusselBerlijnPekingMontevideoAbuDhabiTelAvivLondenIstanboelAlmatyBangkokHelsinkiSanJoséParamariboAnkaraSaoPauloPretor  
iaBangkokMilaanBamakoHoustonHarareBrasiliaKairoSarajevoBratislavaWindhoekZagrebBrusselRiyadMoskouAlmatyMaputoKarachiVancouverSantiagoDeChileT  
isManaguaTeheranCotonouTokioTunisHelsinkiBoekarestHamburgKopenhagenStockholmWellingtonMelbourneKopenhagenRabatBerlijnAntwerpenSanJoséRomeLux  
burgSofiaHoustonRiyadDüsseldorfAmmanAccraPraagKarachiKairoSarajevoAlgiersAnkaraLondenBamakoJakartaParamariboOttawaMontrealAlgiersMuscatWindho  
RiyadLuandaMadridVaticaanstadWarschauBrasiliaVancouverAntwerpenDakarDarEsSalaamDubaiTripoliMaputoDublinBrusselSanJoséTelAvivMilaanBoedapestLusaka  
rankfurtAmMainMelbourneMünchenAtheneDüsseldorfKampalaCanberraBamakolIslamabadSofiaLissabonBangkokRomeChicagoAlgiersRiyadhYaoundéRiyadhMuscat  
ampalaParijsMadridBelgradoSarajevoPraagKaapstadMelbourneLaPazTunisMoskouLosAngelesNewDelhiAddisAbebaAntwerpenBrusselWashingtonLusaka  
enenHongKongBogotáLuandaRabatTokioWellingtonTokioMoskouAlmatyMilaanHamburgTelAvivMontevideoMaputoAlgiersMilaanMontevideoVancouverAnkaraBar  
onaPraagColomboWarschauMadridPretoriaBonnAthenelIstanboelWashingtonWellingtonKhartoemBonnLusakaDublinShanghaiWenenJakartaStockholmSanJoséMa  
guaNyYorkKhartoemAddisAbebaBagdadBrasiliaBelgradoMuscatLuandaSantiagoDeChileLusakaBomayRabatBomayOttawaBratislavaBagdadHavannaHavannaBe  
aNewYorkSingaporeSeoelHongKongFrankfurtAmMainKarachiBratislavaLosAngelesBoekarestAtheneSingaporeAnkaraBratislavaTunisLuxemburgZagrebMontrealSofi  
ydneySantiagoDeChileLondenDüsseldorfAtheneNewYorkBrusselJakartaKarachiLuxemburgNairobiDarEsSalaamAntwerpenAddisAbebaRabatSantiagoDeChileHambu  
KobeYaoundéAddisAbebaMadridBangkokDüsseldorfTelAvivParijsSeoelParamariboCotonouLaPazHelsinkiPortOfSpainParijsKievBarcelonaAccraZagrebRiyadLosAnge  
MilaanDarEsSalaamOsloLuandaNewYorkKhartoemBoedapestAbuDhabiHamburgSaoPauloMexicoManillaBangkokMünchenBuenosAiresSarajevoAnkaraStPetersbur  
hanghaiBagdadJakartaKoealaLoempoeerTunisOsloBratislavaMontrealDhakaKigaliTelAvivIstanboelHongKongChicagolIslamabadKingstonDamascusTunisBogotáKop  
hagenWenenCaracasBernKoealaLoempoeerTokioDublinAlmatyNewDelhiAtheneRiyadPortOfSpainBonnShanghaiRiyadKhartoemZagrebSofiaLagosKobeDublinQuitoL  
denPretoriaAlmatyKarachiAnkaraTokioHavannaBonnBerlijnBuenosAiresLagosShanghaiKopenhagenBagdadHongKongAlmatyMuscatAbuDhabiWenenSanJoséKoeweit  
WenenKievParijsBuenosAiresMadridKoeweitHarareParijsMoskouPretoriaTripoliMadridDamascusPraagKobeKoealaLoempoeerKaapstadLuandaKievLusakaDarEsSala  
nMelbourneZagrebParijsHoustonWindhoekParamariboBamakoBonnCotonouOttawaJakartaMuscatColomboManillaOsloNairobiDubaiSaoPauloPretoriaMaputoAm  
anBagdadNewDelhiLimaLaPazQuitoBogotáBamakoHamburgAlgiersLuandaKingstonRiyadMoskouLagosManaguaBuenosAiresManillaLimaMelbourneMexicoColom  
CanberraAbuDhabiMelbourneWenenDarEsSalaamBrasiliaKoeweitParijsJakartaIstanboelTeheranKhartoemAbujaParijsStockholmTorontoNewDelhiQuitoSeoelBangk  
WenenLaPazParamariboBoekarestSarajevoKoealaLoempoeerBoekarestKingstonAlgiersStockholmLosAngelesDubaiSingaporeAnkaraAmmanCanberraBogotáParijsLa  
zWenenAccraVaticaanstadPortOfSpainHoustonPretoriaLaPazIstanboelBoedapestHamburgVancouverDhakaDubaiBangkokAnkaraAlgiersKhartoemDubaiKobeBruss  
MexicoStPetersburgParamariboAnkaraRabatBelgradoRabatAtheneHarareNewYorkAntwerpenBuenosBogotáKairoHarareLagosManaguaQuitoHamburgLagosColomb  
MexicoBratislavaLusakaBangkokSarajevoDamascusHoustonBonnAnkaraBrusselDarEsSalaamKobeSofiaKoealaLoempoeerWellingtonAlgiersAnkaraAbujaChicagoMusca  
DakarStockholmKopenhagenCotonouBuenosAiresAddisAbebaLissabonParijsRabatDüsseldorfTokioLuxemburgMontevideoChicagoBagdadPortOfSpainBoekarestLux  
burgDakarHoustonAlmatyDubaiRomeBamakoBelgradoHamburgRomeDarEsSalaamSofiaDubaiColomboRabatAtheneDublinSydneyKobeBogotáPraagOuagadougou  
AlgiersKingstonStPetersburgAmmanMilaanMexicoTeheranAbuDhabiFrankfurtAmMainBelgradoTorontoAddisAbebaAnkaraSarajevoPortOfSpainAiresStockholmAmste  
amAbebaTripoliLaPazKairoManaguaBagdadLosAngelesKievAnkaraColomboWarschauRomeBernKingstonLissabonBoedapestBoedapestNewYorkMaputoColomboNe  
YorkRiyadBamakoTelAvivKingstonMontevideoLaPazPraagDubaiWenenCotonouBerlijnLaPazDüsseldorfKampalaTeheranSeoelMontevideoBrasiliaPretoriaAnkaraBom  
SofiaTorontoRomeZagrebWashingtonAmmanAtheneLaPazMoskouAlgiersAbidjanParamariboMaputoManillaKinshasaBarcelonaCaracasManaguaBarcelonaLusakaA  
werpenSaoPauloBagdadLaPazParijsTorontoBrusselBerlijnPekingMontevideoAbuDhabiTelAvivLondenIstanboelAlmatyBangkokHelsinkiSanJoséParamariboAnkaraSao  
uloPretoriaBangkokMilaanBamakoHoustonHarareBrasiliaKairoSarajevoBratislavaWindhoekZagrebBrusselRiyadMoskouAlmatyMaputoKarachiVancouverSantiago  
DeChileTunisManaguaTeheranCotonouTokioTunisHelsinkiBoekarestHamburgKopenhagenStockholmWellingtonMelbourneKopenhagenRabatBerlijnAntwerpenSanJosé  
meLuxemburgSofiaHoustonRiyadDüsseldorfAmmanAccraPraagKarachiKairoSarajevoAlgiersAnkaraLondenBamakoJakartaParamariboOttawaMontrealAlgiersMusc  
WindhoekRiyadLuandaMadridVaticaanstadWarschauBrasiliaVancouverAntwerpenDakarDarEsSalaamDubaiTripoliMaputoDublinBrusselSanJoséTelAvivMilaanBoeda  
stLusakaFrankfurtAmMainMelbourneMünchenAtheneDüsseldorfKampalaCanberraBamakolIslamabadSofiaLissabonBangkokRomeChicagoAlgiersRiyadhYaoundéRiy  
thMuscatKampalaParijsMadridBelgradoSarajevoPraagKaapstadMelbourneLaPazTunisMoskouLosAngelesNewDelhiAddisAbebaAntwerpenBrusselWashingt  
LusakaWenenHongKongBogotáLuandaRabatTokioWellingtonTokioMoskouAlmatyMilaanHamburgTelAvivMontevideoMaputoAlgiersMilaanMontevideoVancouverA  
araBarcelonaPraagColomboWarschauMadridPretoriaBonnAthenelIstanboelWashingtonWellingtonKhartoemBonnLusakaDublinShanghaiWenenJakartaStockholmSa  
osnéManaguaNewYorkKhartoemAddisAbebaBagdadBrasiliaBelgradoMuscatLuandaSantiagoDeChileLusakaBomayRabatBomayOttawaBratislavaBagdadHavannaHa  
annaBerlijnHongKongMilaanCanberraHamburgNairobiPraagIslamabadAbuDhabiQuitoTripoliWashingtonDubaiRomeJakartaLimaLondenStockholmMoskouNewYorkAddisA  
ldisAbebaNewYorkSingaporeSeoelHongKongFrankfurtAmMainKarachiBratislavaLosAngelesBoekarestAtheneSingaporeAnkaraBratislavaTunisLuxemburgZagrebMont  
alSofiaSydneySantiagoDeChileLondenDüsseldorfAtheneNewYorkBrusselJakartaKarachiLuxemburgNairobiDarEsSalaamAntwerpenAddisAbebaRabatSantiagoDeChile  
ngburgKobeYaoundéAddisAbebaMadridBangkokDüsseldorfTelAvivParijsSeoelParamariboCotonouLaPazHelsinkiPortOfSpainParijsKievBarcelonaAccraZagrebRiyadLo  
sAngelesMoscatDarEsSalaamOsloLuandaNewYorkKhartoemBoedapestAbuDhabiHamburgSaoPauloMexicoManillaBangkokMünchenBuenosAiresSarajevoAnkaraStPet  
sburgShanghaiBagdadJakartaKoealaLoempoeerTunisOsloBratislavaMontrealDhakaKigaliTelAvivIstanboelHongKongChicagolIslamabadKingstonDamascusTunisBogot  
KopenhagenWenenCaracasBernKoealaLoempoeerTokioDublinAlmatyNewDelhiAtheneRiyadPortOfSpainBonnShanghaiRiyadKhartoemZagrebSofiaLagosKobeDublinQ  
oLondenPretoriaAlmatyKarachiAnkaraTokioHavannaBonnBerlijnBuenosAiresLagosShanghaiKopenhagenBagdadHongKongAlmatyMuscatAbuDhabiWenenSanJosé  
oeweitWenenKievParijsBuenosAiresMadridKoeweitHarareParijsMoskouPretoriaTripoliMadridDamascusPraagKobeKoealaLoempoeerKaapstadLuandaKievLusakaDarE  
alaamMelbourneZagrebParijsHoustonWindhoekParamariboBamakoBonnCotonouOttawaJakartaMuscatColomboManillaOsloNairobiDubaiSaoPauloPretoriaMaput  
anmanBagdadNewDelhiLimaLaPazQuitoBogotáBamakoHamburgAlgiersLuandaKingstonRiyadMoskouLagosManaguaBuenosAiresManillaLimaMelbourneMexicoCol  
omboCanberraAbuDhabiMelbourneWenenDarEsSalaamBrasiliaKoeweitParijsJakartaIstanboelTeheranKhartoemAbujaParijsStockholmTorontoNewDelhiQuitoSeoel

Deze brochure is een uitgave van:

Het ministerie van Buitenlandse Zaken

Postbus 20061 | 2500 EB Den Haag

© Buitenlandse Zaken | mei 2019